

GLASUL BUCOVINEI
*
THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2018, No.4
Year XXV. No. 100

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuți), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ion Popescu-Sireteanu (Jassy), Univ. Prof. PhD. Ștefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), Vasile Tărățeanu, Honorary Member of the Romanian Academy (Chernivtsi), PhD. Constantin Ungureanu (Chișinău), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), PhD. Dorin Popescu (Constanța)

EDITORIAL OFFICE: PhD. Marin Gherman (Assist. Chief Editor)
PhD. Cristina Paladian

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

2018, Nr. 4

Anul XXV. Nr. 100

Redactor-șef: ALEXANDRINA CERNOV
Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (București), lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuți), conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ion Popescu-Sireteanu (Iași), prof. univ. dr. Ștefan Purici (Suceava), prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), Vasile Tărățeanu, membru de onoare al Academiei Române (Cernăuți), dr. Constantin Ungureanu (Chișinău), dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), dr. Dorin Popescu (Constanța)

REDACȚIA: dr. Marin Gherman (redactor-șef adjunct)
dr. Cristina Paladian

TABLE OF CONTENTS

ARGUMENT

Alexandrina Cernov, <i>The Journal „Glasul Bucovinei”</i> , nr. 100, 2018	7
---	---

FROM THE HISTORY OF THE NATION

Viorica Moisuc, <i>The Comte de Saint-Aulaire – a Big Friend of the Romanian Nation in the Times of Tribulation</i>	16
Marian Zidaru, <i>Queen Marie – The Ambassador at the Paris Peace Conference</i> ..	26
Theodor Codreanu, <i>Nicolae Iorga and the Great Union</i>	31

BUKOVINA – THE HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Emilian Dranca, <i>The Ethnical Germans of Bukovina at the Archives of Łódz</i>	37
Marin Gherman, <i>The House of Aron Pumnul in Cernăuți: Carelessness, Forgetfullness</i>	45
Vladimir Acatrini, <i>The Romanian Origins of the Bukovinian Composer Eusebie Mandicevschi</i>	52
Ionel Ivan, <i>Elements of a Geopolitical Order in the Political Ambitions of Russian in Europe of the XVIII-XIXth Centuries</i>	59

IN MEMORIAM

Maria Toacă, <i>One More Great Man Down in Bukovina or after the Death of the Journalist Ion Crețu</i>	64
--	----

POETRY

Simion Gociu, <i>Poems</i>	68
Mircea Lutic, <i>Poems</i>	75
Marin Gherman, <i>Poems</i>	79

PROSE

Doina Bojescu, <i>The Path with Seen and Unseen Scars</i>	84
Serghei Bilea, <i>The Happiest Day in One's Life</i>	94

THE BUKOVINIAN ARCHIVE

Filip Topa, <i>The Fairytale of Bukovina</i> , Vol. III, fragm. VI (typed manuscript)	104
---	-----

BOOKS. JOURNALS. CONFERENCES

Alexandrina Cernov, <i>A Century of the Modern History - Romania after the WWI</i>	112
Dragoș Olaru, <i>The Centenary of the Country Counsel, 1917 -2017</i>	115

TO COLLABORATORS	118
------------------------	-----

SUMAR

ARGUMENT

Alexandrina Cernov, Revista „Glasul Bucovinei”, nr. 100, 20187

DIN ISTORIA NEAMULUI

Viorica Moisuc, Conte de Saint-Aulaire – un mare prieten al poporului român în vremuri de restrîște	16
Marian Zidaru, Regina Maria – ambasador la Conferința de Pace de la Paris ...	26
Theodor Codreanu, Nicolae Iorga și Marea Unire	31

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

Emilian Dranca, Etnicii germani din Bucovina în Arhivele din Łódz	37
Marin Gherman, Casa lui Aron Pumnul din Cernăuți: nepăsare, uitare	45
Vladimir Acatrini, Originile românești ale compozitorului bucovinean Eusebie Mandicevschi	52
Ionel Ivan, Elemente de ordin geopolitic în ambițiile politice ale Rusiei în Europa Secolelor XVIII-XIX	59

IN MEMORIAM

Maria Toacă, Cu un om frumos mai puțin în Bucovina, după plecarea din viață a ziaristului Ion Crețu	64
--	-----------

POEZIE

Simion Gociu, Poeme	68
Mircea Lutic, Poeme	75
Marin Gherman, Poeme	79

PROZĂ

Doina Bojescu, Drumul cu răni văzute și nevăzute	84
Serghei Bilea, Cea mai fericită zi din viață	94

ARHIVA BUCOVINEI

Filip Țopa, Povestea Bucovinei, Vol. III, frag. VI (manuscris dactilografiat)	104
--	------------

CĂRȚI. REVISTE. CONFERINȚE

Alexandrina Cernov, Un secol al istoriei contemporane – România după Primul Război Mondial	112
Dragoș Olaru, Centenar Sfatul Țării, 1917-2017	115

CĂTRE COLABORATORI	119
---------------------------------	------------

Legendă:

Foto coperta I: *Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan din Cernăuți, unde a fost votată unirea Bucovinei cu Țara Mamă la 28 noiembrie 1918*

Foto coperta IV: *Imagini din Cernăuțiul de altădată*

Argument

REVISTA „GLASUL BUCOVINEI”, nr. 100, 2018

Alexandrina Cernov*
Cernăuți

Astăzi suntem stăpâniți, poate mai mult decât oricând, de sentimentul haosului total care ne obligă să ne oprim și să ne gândim la ceea ce suntem, ceea ce este necesar și ceea ce este inutil, la adevăratale valori, care să ne consolideze, să ne prezintăm, precum spunea Nicolae Iorga, cu „un certificat de muncă pentru trecut și un solemn angajament de muncă pentru viitor”¹. După o îndelungă perioadă, când cunoașterea istoriei Bucovinei ne era, practic, interzisă, azi ne preocupă perspectivele de viitor, dar mai întâi se profilează necesitatea de a recupera adevărul istoric, de a revalorifica istoria culturii românești pe acest picior de plai mioritic și de a continua tradițiile ei, care ne îndeamnă tot mai mult să întemeiem un „punct de întâlnire” pentru toți acei, care sunt îndemnați de dorința de a menține vie flacără ce mai arde în inimile noastre și se vor dedica acestor munci, oricât de modest n-ar fi prinosul lor.

„Umbrele mari, spunea Nicolae Iorga în una din *Conferințele*² sale, nu pot prinde viață, un moment, decât din viața pe care noi am fi dăruit-o pentru scopurile lor; noi îi putem înlătura doar printr-un singur lucru: prin viața pe care o dăm de la noi. Altfel cununile noastre de flori artificiale, retorica noastră de zile mari, în contradicție absolută cu viața pe care o duc cei mai mulți dintre aceia care aștern asemenea stâlpări înaintea umbrelor trecutului, toate acestea nu le pot încălzi pe ele, și nu ne pot folosi nouă”.

Se consideră că țările mici au culturi limitate prin spațiu și limbă, că lumea contemporană, cuprinsă de un torrent de mari valori și evenimente scrise și trăite, nu mai are timp să le cunoască. Dar dacă ar fi să numim Bucovina țară, precum și fusese numită Țara de Sus a Moldovei, ea nu s-ar încadra în acest stereotip. Destinul neobișnuit al istoriei și culturii ei a lărgit acest spațiu, călăuzindu-și fiind spre o cultură europeană vastă, spre marile universitați ale lumii.

***Alexandrina Cernov** s-a născut la 24 noiembrie 1943 în orașul Hotin. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității Naționale „Iuri Fedkovyci” din Cernăuți (1966). A susținut teza de doctorat în 1989 la Chișinău. Conf. univ. dr. la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți (1971–2002). A publicat studii și articole în domeniul teoriei traducerii, lingvostilisticii și poeticii comparate (română, rusă, ucraineană). Este autor de manuale școlare de limba și literatura română pentru școlile românești din Ucraina. Este redactor-șef la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”. Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru fondator și director executiv al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuți (1995), membru fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, vicepreședinte (1989) și președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (1990 – 1994). A obținut premiul Fundației Culturale Române (București), 1994; Medalia jubiliară „Mihai Eminescu” a Ministerului Culturii din România, 2000; Ordinul Serviciul Credincios în grad de ofițer, pentru contribuția deosebită pentru propagarea literaturii române în lume, 2004; Ordinul Serviciul Credincios în grad de comandor și.a.

Istoria Bucovinei, ca și unui colț de Țară, cu destinul ei aparte, începe cu 244 de ani în urmă, la 1774, când trupele imperiale austriece au ocupat nordul Moldovei. Până la această dată, istoria ei nu se deosebește de istoria și cultura Moldovei.

Se vorbește mult în ultima vreme despre o mentalitate bucovineană specifică, marcată prin toleranță și respect deosebit între reprezentanții diferitor naționalități, mentalitate creată în urma unei politici naționale susținute de Imperiul Austro-Ungar, idee la care istoricul bucovinean Ion Nistor a reacționat cu tot temperamental său: „Bucovina, a scris Ion Nistor în articolul *Homo bucovinensis* publicat în „Glasul Bucovinei” din 11 decembrie 1918, a fost și a rămas o țară românească, atât prin tradițiile ei istorice, cât și prin caracterul ei etnografic, faptul acesta, indiscutabil, a fost întotdeauna un goz în ochii foștilor guvernanți, și pentru aceea ei au căutat în chip și fel de a șterge urmele trecutului și de a înăduși conștiința națională la populația băstinașă. În năzuința aceasta, fostul regim a găsit sprijin și la concetenții noștri de altă limbă și lege, care venind din alte părți la noi aveau un vădit interes de a sprijini o doctrină, care să tindă să steargă deoseberea dintre străini și băstinași...”. Această doctrină a „bucovinismului” era menită să-i facă pe băstinași să se dezică de convingerile sale naționale, identitate și limbă și era susținută de aparatul administrativ și școală.

De la această afirmație a lui Ion Nistor, făcută la 1918 și până astăzi s-a scurs un secol. Românii bucovineni au rezistat impunerii unui nou tip uman, „homo sovieticus”, cu limba de conversație rusă, termen nu mai puțin exotic decât „homo bucovinensis”, aplicat tuturor popoarelor Uniunii Sovietice.

Astăzi, o nouă explozie naționalistă amenință cu o nouă forță tot ceea ce este istorie, cultură, limbă și tradiție națională, dacă acestea nu sunt, desigur, ucrainene.

„Naționaliștii ucraineni, citim în articolul de program al lui Roman Covali („Ceas”, 2 iulie 1993), reiese din concepția relațiilor interetnice, care consolidează exclusivitatea intereselor ucrainene. Interesul oricărei alte națiuni intră în conflict cu interesele ucrainenilor. A încheia acorduri temporare de colaborare se recomandă numai cu acele națiuni cu care nu ai frontiere comune și, prin urmare, conflicte teritoriale...”. Este istoria noastră recentă, ca și legile emise astăzi în serie de către

Rada Supremă de la Kiev, prin care sunt atacate limbile minorităților naționale din Ucraina. Concepția naționalismului ucrainean contemporan expune cu o sinceritate distrugătoare asimilarea, dorința de dominație totală a minorităților.

Astăzi, conștiința apartenenței naționale a românilor din Ucraina este pusă din nou la grea încercare – cea de asimilare prin limbă, ceea ce atacă în

mod direct identitatea națională. Tendențele naționale șovine ale multor partide, care susțin ca mod de afirmare puritatea etnică, ne readuc, acum în secolul XXI, la o nouă formă de rezistență morală și etnică – cea a rezistenței prin limbă, cultură și tradiții naționale, prin memoria trează a conștiinței de neam.

Revista „Glasul Bucovinei”

În anul 1994, cu susținerea președintelui Fundației Culturale Române, a scriitorului Augustin Buzura, ulterior transformată în Institutul Cultural Român, la Cernăuți a apărut revista „Glasul Bucovinei”, o publicație de istorie și cultură care își propune recuperarea adevărului istoric: cronologia istorică și politică, activitatea partidelor politice, mărturii istorice, aspecte de viață spirituală și religioasă, portretele reprezentanților științei, literaturii și culturii românești din Bucovina, memorialistică, demografie, creație literară, artă, etnografie și folclor, probleme de istorie și critică literară.

„Glasul Bucovinei” nu este o denumire nouă pentru oamenii de cultură din Bucovina istorică. Un ziar cu această denumire a fost fondat în 1918 la Cernăuți de către profesorul Sextil Pușcariu și înființat întru susținerea românismului. În unul din articolele de program ale ziarului „Glasul Bucovinei”, preluat și de noi citim: „Conștienții de răspunderea ce o ia asupra sa cel ce are chemarea și putința de a forma opinia publică, grija noastră de căptenie va fi să ne ținem la înălțimea unei prese cinstite. Vom căuta să ne păstrăm independența în orice condiționi, sprijinind fără a face cult de persoane, pe cei ce vom avea convingerea că merită ajutorul nostru, care nu se va degradă, însă, niciodată la nedemne laude de reclamă”³.

Revista „Glasul Bucovinei” a fost lansată la 15 mai 1994, publică studii semnate de autori români și străini și este difuzată în Ucraina, în primul rând, în regiunile Cernăuți, Odesa și Transcarpatia, în localitățile locuite compact de români, în România și în străinătate: SUA, Canada și în alte țări europene. Din colectivul redacției în primii ani de apariție făceau parte: Alexandrina Cernov, redactor-șef; Vasile Tărățeanu; redactor-șef adjunct, Ilie Luceac și Ștefan Hostiuc, redactori. Revista este redactată la Cernăuți și tipărită la București de către ICR. Astăzi, din colectivul de redacție fac parte: redactor-șef dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române; dr. Marin Gherman, redactor-șef adjunct; dr. lect. univ. Cristina Paladian, redactor, Iuliana Luceac, traducător. Colegiul de redacție este format din personalități marcante ale științei și culturii românești din Ucraina, România și Republica Moldova. Principalele rubrici ale revistei *Bucovina – procese istorice și sociale, Din istoria neamului, Dialoguri cu bucovinenii, Personalități bucovinene, Dimensiuni culturale, Teorie, critică și istorie literară, Poezie, Proză, Folclor, Arhiva Bucovinei* și.a.

Ziarul „Glasul Bucovinei” – o sută de ani de la inaugurare

Anul acesta se împlinesc o sută de ani de la apariția la Cernăuți a ziarului „Glasul Bucovinei”, inițiat de către Sextil Pușcariu împreună cu un grup de patrioți români, personalități marcante ale Unirii.

Sextil Pușcariu a fost profesor de limba și literatura română, decan al Facultății de Litere la Universitatea din Cernăuți (1906-1919). Prin intervențiile cunoscutului lingvist german, G. Weigand, Sextil Pușcariu a fost numit profesor de limba și literatura română la Universitatea austriacă din Cernăuți după pensionarea cunoscutului profesor Ion Gh. Sbiera, continuatorul și discipolul lui Aron Pumnul, membru și unul dintre fondatorii Academiei Române. În 23 februarie 1907, Sextil Pușcariu ține la Cernăuți conferința Începuturile literaturii române la cursurile populare ale Universității germane din Cernăuți, continuând activitatea începută de Aron Pumnul, la Obergymnasium și a lui Ion Gh. Sbiera la Universitate. În ianuarie 1910 Sextil Pușcariu începe ciclul de conferințe *Literatura română la începutul veacului al XIX-lea*. Tot în această perioadă, prin decretul regal, i se conferă titlul de membru corespondent al Academiei Române (1 ianuarie 1908) și Medalia Jubiliară „Carol I”. În același an apare prima fascicolă a *Dicționarului limbii române a Academiei*, sub redacția lui Sextil Pușcariu.

La Cernăuți, pe lângă activitatea științifică și pedagogică, profesorul Sextil Pușcariu a desfășurat o amplă activitate culturală. Astfel, pe 4 iulie 1909 organizează la Teatrul din Cernăuți, împreună cu studenții, o serbare dedicată poetului Mihai Eminescu, inaugurând prin aceasta o serie de manifestări dedicate poetului. Sextil Pușcariu a fost membru activ al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. În anul 1913, în ajunul mobilizării sale la război, Sextil Pușcariu (1913-1914) inaugurează un curs de *Gramatică istorică, consonantism*, tipărește *Tetraevangheliarul Diaconului Coresi* etc.

În anul 1918, după război, s-a întors în Bucovina. Era fericit să se dedice muncii științifice, căci aici și-a început principalele lucrări apreciate în lumea filologilor străini și români, în care Tânărul savant atinge una din cele mai importante teme ale originii și formării limbilor romanice⁴. Prin studiul adânc al limbii române el arată procesul de dezvoltare al limbii române și al poporului român. Cu aceste lucrări profesorul Sextil Pușcariu a fost habilitat docent de către Universitatea de la Viena. El s-a dedicat cercetării celei mai prețioase comori ale neamului – limbii. Sextil Pușcariu completa personalitățile Academiei Române și științei românești:

Ion Gh. Sbiera, Timotei Cipariu, Augustin Tr. Laurian, B. P. Hașdeu, Ovid Densusianu, Al. Philippide. El se include în realizarea unor lucrări de căpetenie ale Academiei Române: *Dicționarul* și *Atlasul*. În numai șase luni de la alegerea sa în Academie, el redactează volumul I al *Dicționarului etimologic al limbii române*, tipărit la Heidelberg. La Catedra de Limba Română din Cernăuți era deja recunoscut ca întemeietor de școală, având și discipoli. De la Cernăuți el trimite regulat fasciculele *Dicționarului* „cu o regularitate austriacă”. La ședința solemnă a Academiei Române din 19 mai 1914, la care a fost ales membru activ al Academiei, Ioan Bianu spunea: „Filologia românească a câștigat în domnul Pușcariu o nouă și însemnată putere de muncă, de la care avem dreptul să așteptăm multă lumină asupra dezvoltării istorice a vieții organice a limbii noastre. Calitățile științifice ale scrierilor sale îl fac vrednic ca, fără întârziere, să fie chemat a lua de aproape parte la lucrările Academiei noastre, a cărei principală însărcinare este studierea și cultivarea limbii”⁵.

În vara anului 1918, când se hotărâse redeschiderea Universității din Cernăuți, Sextil Pușcariu se declara pe deplin fericit, că se va putea întoarce la munca sa științifică și pedagogică, la cea de decan al facultății. Scrie în *Memoriile* sale: „Să știi că ziua n-ai pierdut-o în zadar, ci, ceas de muncă înșirându-se după ceas de muncă, ți-ai agonisit dreptul la odihna ce are să te renască și să te facă capabil de muncă nouă... să ai în jurul tău pe cei ce îi iubești și să le auzi glasul, să te bucuri de bucuria lor, – iată bunătăți de care a trebuit să fi lipsit de zile ca să le poți prețui...”⁶

La Cernăuți este surprins însă de mișcarea revoluționară a românilor de aici pentru întregirea teritoriului și a neamului. În aceste împrejurări el declară: „Nu se poate ca numai noi români să rămânem neactivi, așteptând să ne cadă mură-n gură doritul viitor”, declară el în *Memorii*.

Memoriile lui Sextil Pușcariu sunt un document istoric de neocolit, fără de care nu poate fi scrisă istoria Bucovinei a acestei perioade, în care sunt însemnate, cu lux de amănunte evenimentele premergătoare Unirii Bucovinei cu Țara, la care a participat activ alături de Ion Nistor și Iancu Flondor, pe care l-a caracterizat ca pe un dârž și curajos patriot, numindu-l „omul providențial al Bucovinei” în toată acea perioadă încordată de manifestare a voinței românilor bucovineni.

Sextil Pușcariu inițiază și conduce ziarul „Glasul Bucovinei”: „Duminică în 13 octombrie ne-am adunat la doctorul Bodea. Am hotărât să tipărim imediat o revistă politică, care să apară de trei ori pe săptămână și căreia Vasile Bodnărescu i-a pus

Glasul Bucovinei

CERNĂUȚI-BUCUREȘTI

2 / 2018
An. XXV Nr. 98

INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN

numele «Glasul Bucovinei». Cu redactarea ei au fost însărcinați Procopovici, Radu Sbiera, Vasile Bodnărescu, Mihai Hacman și eu. S-a decis ca bătrânul consilier Bejan, președintele celor mai multe societăți românești, să primească a figura ca redactor al foii (l-a primit imediat, fără să-i pese de urmările grele ce puteau să aibă acest pas și îndemnat numai de marea sa dragoste de neam). Am citit proclamația ce era să se publice în fruntea foii și pe care aveam s-o iscălim, ca s-o acoperim cu numele nostru și să ne asumăm toată răspunderea toții⁷⁷. *Proclamația* avea să se publice „în fruntea foii”. Evenimentele ce au urmat devineau însă din ce în ce mai tensionate. Unii dintre fondatori au cerut a doua zi să li se retragă iscălitura. Răspunsul lui Pușcariu a fost ferm: „Domnilor, noi am plecat cu trenul-fulger spre o țintă de la care nu ne vom abate. D-voastră ați scos capul pe fereastră ca să vedeți pe unde trecem și vântul v-a luat pălăria. Acum vreți să trageți frâna de alarmă, pentru ca de dragul pălăriei să oprim trenul? Să credă lumea că locomotiva noastră are un defect? Mai bine coborâți binișor la prima stație, întoarceți-vă și lăsați-ne pe noi să trecem înainte!”⁷⁸.

Numărul a fost redactat în întregime de Sextil Pușcariu. În numărul doi se publică articolul lui A. Procopovici *Dumnezeu s-o ierte*, „în care se cântă prohodul Austriei”. Se așteptau că vor fi arestați. Contele Etzdorf, guvernatorul Bucovinei, nu reacționase însă atunci. Mai târziu Constantin Tarangul, prefectul poliției, iî spusese: „Cenzura rămase atât de desconcentrată de cetezanța noastră, încât credea că în spatele nostru stau armatele române gata să intre în Bucovina și – se făcu că nu vede nimic”⁷⁹. *Glasul* devenise auzit și în Ardeal. Această publicație românească, a jucat un rol important în actul de trezire a conștiinței de neam, de susținere a activității personalităților cernăuțene antrenate în activitatea unionistă. Sextil Pușcariu semnează editorialul *Ce vrem?*, în care sunt formulate doleanțele românilor de aici: „Vrem: să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuiim singuri, precum o cer interesele noastre românești; Nu mai vrem: să cerșim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci în schimbul jertfelor de sânge aduse în acest război – jertfe mai dureroase decât ale altor popoare – pretindem: ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plăsmuiim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului. Cerem: să putem aduce la Congresul de pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanții aleși de noi însine din mijlocul națunii

noastre. Suntem pe punctul principiilor lui Wilson, adoptate și de Ministerul austro-ungar de Externe. Nu vrem decât ceea ce după drept ni se cade, acum când zorile dreptății au răsărit pretutindeni, o vom cere neînfriță și nu există jertfă pe care să n-o aducem cu drag pentru împlinirea idealului nostru”¹⁰. Putem afirma cu certitudine faptul că „Glasul Bucovinei” a pregătit Unirea, formulând opțiunea românilor.

Un merit deosebit al profesorului și savantului Sextil Pușcariu este acela de a fi lansat la Cernăuți, în ziarul „Glasul Bucovinei”, poezile lui Lucian Blaga¹¹. Pușcariu își amintește: „Un călător care reușise să ajungă la Cernăuți mi-a adus din Viena un mic pachet pe care îl rugase să mi-l predea studenta în medicină Cornelia Brădiceanu. În el era un manuscris și o scrisoare. Frumoasa bănățeană mă ruga să citesc versurile trimise, făcute de un Tânăr student în litere care lua doctoratul în capitala Austriei și pe care ea îl prețuia foarte mult. Cam auzisem eu că un oarecare Lucian Blaga îi facea curte și credeam că va fi existat o legătură între talentul pe care i-l descoperise și zvonul care ajuștează până la urechile mele. (...) După grandioasa manifestare din 27 octombrie și emoțiile prin care trecusem, eram așa de doborât de osteneală, încât datoria mea de gazetar care avea să comenteze însemnatatea evenimentului am putut să-o împlinesc numai printr-un truc. Tipărină o ediție specială cu textul moțiunii și al cuvântării lui Flondor, în loc de comentariu, am scris: *La fapte mari, cuvinte puține*”. Întâmplător privirea îi căzu asupra câtorva pagini din manuscrisul primit de la Viena. Primele impresii despre poezile lui Blaga le găsim în paginile *Memoriilor*: „Mai mult mecanic citii întâia poezie, care cuprindea niște versuri neobișnuite, cu idei bizare. Neîncrezător, trecui la poezia următoare. *Stai, frate, omul acesta are talent!* Oboseala începu să-mi treacă la citirea celei de a treia bucăți. N-am mai lăsat apoi manuscrisul din mâna până ce n-am citit restul”¹².

În „Glasul Bucovinei” au fost publicate pentru prima dată cele mai multe dintre *Poemele luminii*. După prima lectură a poemelor lui Lucian Blaga, Sextil Pușcariu îl apreciază în articolul introductiv, *Un poet: Lucian Blaga*, publicat în „Glasul Bucovinei”, ca pe un „poet adevarat care ne oferă de la început o maturitate poetică deplină”, subliniind înclinația poetului spre exprimare metaforică. Manuscrisul lui Blaga îi oferă profesorului o revelație deplină. În *Memoriile*, Sextil Pușcariu va aprecia și în anii următori succesele poetului: „Lucian Blaga și-a scos într-un volum poezile și a tipărit și un volum de cugetări. Mă bucur mult de câte ori aud pe alții că recunoște în talentul mare pe care mi s-a părut că-l descopăr în versurile lui astă toamnă”¹³.

Colaborarea cu poetul a continuat și în anii următori. Blaga i-a împărtășit

profesorului planul unui poem dramatic. Apreciindu-l ca fiind „întâiul nostru poem dramatic-filosofic din acest obiect”. Pușcariu, entuziasmat de gândirea filosofică a Tânărului poet, reproduce pe scurt în *Memorii* conținutul acestuia: „Zamolxes, un profet trac, întemeiază o nouă religie, a cărei filosofie este un panteism. Dumnezeu e în toate, deci e și în om. Dar un Dumnezeu care nu-i atotputernic, ci lucră și se frământă mereu, căruia îi trebuie ajutorul omului ca să izbutească. Un Dumnezeu tragic, care de obicei este biruit.

Cu religia lui intră într-o cetate, unde căștigă adepti. Magul acestei cetăți, care, venind din Grecia, reprezintă cultul zeilor vechi, văzându-se amenințat izbutește să-l alunge. Dar învățările lui au prins rădăcini. Atunci el (magul) caută să-și învingă vrăjmașul printr-o şiretenie. În anii lungi ai absenței lui Zamolxes, el răspândește legenda că Zamolxes este un zeu nou – lucru care prinde la popor –, îi ridică o statuie și o aşează în templu. Astfel izbutește să mențină credința în zeii cei mulți la care e indiferent dacă se mai adaugă sau nu unul – și izbutește să nimicească preceptele lui Zamolxes despre un singur zeu.

În vremea asta, Zamolxes, trăind într-o peșteră, departe de lume, se frământă necontentit pentru aflarea adevărului. În peștera lui are o viziune. Îi apare un bâtrân care bea dintr-o cupă – Socrate. În dialogul ce se încingează află că trebuie să bea venin fiindcă a crezut. Îi apare un Tânăr cu o cunună de spini pe cap, huiduit de o mulțime care-l lovește cu pietre – Hristos – fiindcă a încercat să iubească pe-aproapele ca pe sine însuși, și-i apare un om pe rug, înconjurat de iezuți, care-l ard fiindcă a susținut că Dumnezeu e în noi – Giordano Bruno.

După ani de zile Zamolxes, lămurit în credință sa, se întoarce bâtrân și necunoscut în cetatea tracică. Aici află statuia sa de zeu în templu, o sfarmă, și poporul care nu-l știe, îl omoară cu pietrele din statuia sa sfârmată...”¹⁴

Meditând în acest context asupra discursului său de recepție, Pușcariu ajunge la concluzia, care de fapt îi definește activitatea, „cât de mare e interesul obștesc pentru limba noastră, dacă știi să vorbești publicului pe înțeles, și cât de păcat ar fi să îngropi acest interes. Ce lucruri frumoase s-ar putea spune prin articole de popularizare și cât de mult ar putea contribui ele la cultura limbii literare!”. Sunt gânduri demne de urmat pe care profesorul le aplică în întreaga sa lucrare de după război, înțelegând să propovăduiască ideea de unitate spirituală și lingvistică a poporului căruia-i slujește cu sinceritate și credință.

Românii din Bucovina, aidoma fagilor și stejarilor din Codrii Cosminului, au rădăcini împlântate în adâncul secolelor. Mărturie stau valorile culturale. E de datoria generației noastre de a le păstra pentru urmași.

Glasul Bucovinei

NOTE

1. Nicolae Iorga, *Conferințe*, București, 1987, p. 34.
2. Idem.
3. „Glasul Bucovinei”, 13 ianuarie 1919.
4. Ioan Bianu, *Răspunsul la discursul de recepțione a d-lui Sextil Pușcariu, Discursuri de recepție*. București, Tipografia „Urbana” 1920 (Sextil Pușcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*, Discurs rostit la 11 iunie 1920 în ședința solemnă a Academiei Române: Discursul este reprodus și în revista „Glasul Bucovinei”, nr.1 din 2018).
5. *Răspunsul domnului Ioan Bianu la discursul de recepțione al domnului Sextil Pușcariu, „Glasul Bucovinei”*, nr. 1, 2018, p.39
6. Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție îngrijită de Magdalena Vulpe, Prefață de Ion Bulei, Ed. Minerva, București, p. IX.
7. *Ibidem*, p. 318.
8. *Ibidem*, p. 319.
9. *Ibidem*, p. 321.
10. *Ibidem*, p. 323.
11. „Glasul Bucovinei”, II, 1919, 16 ianuarie.
12. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 322-323.
13. Idem.
14. *Ibidem*, p. 326-327.

SUMMARY

In the year of 1994, with the support of Augustin Buzura, the writer and President of the Romanian Cultural Foundation, later known as the Romanian Cultural Institute, there appeared in Cernăuți the magazine „Glasul Bucovinei”, a historical and cultural publication offering recuperation of historical facts: the historical and political chronology, the political parties’ activity, historical testimonies, aspects of the spiritual and religious life, images of Romanian scientific, literary and cultural figures from Bukovina, memorialistics, demographics, literary works, arts, ethnographics and folklore, problems of history and literary critics. It has been distributed throughout Bukovina, Romania and abroad.

The magazine „Glasul Bucovinei”, founded on May 15, 1994, publishes studies of Romanian and foreign authors and is distributed in Ukraine, primarily in the regions of Cernăuți, Odesa and Transcarpathia, in locations, densely populated by the Romanians, in Romania and abroad: in the USA, Canada and other European countries. The main sections of the magazine are Bukovina – The Historical and Social Processes, From the History of the Nation, Dialogues with the Bukovinians, Bukovinian Personalities, Cultural Dimensions, Theory, Critics and History of Literature, Poetry. Proze. Folklore, The Bukovinain Archive, etc

The second part of the article presents the personality of Sextil Pușcariu, Romanian Language and Literature Professor, Dean of Philology Department at the University of Cernăuți (1906-1919). With the help of a renown German linguist G. Weigand, Sextil Pușcariu was named Romanian Language and Literature Professor at the Austrian University of Czernowitz following the retirement of the well-known Professor Ion Gh. Sbiera, the follower and disciple of Aron Pumnul, a member and one of the founders of the Romanian Academy.

Sextil Pușcariu initiated and ran the „Glasul Bucovinei” magazine.

CONTELE DE SAINT-AULAIRE UN MARE PRIETEN AL POPORULUI ROMÂN ÎN VREMURI DE RESTRIŞTE

Viorica Moisuc*
Bucureşti

Auguste Félix Charles de Beaupoil, comte de Sainte-Aulaire s-a născut la 13 august 1866 la Angoulême, departamentul Charente (sud-vest de Paris). Descindea dintr-o veche și ilustră familie nobiliară franceză, ale cărei origini apar pe vremea lui Ludovic al XIV-lea. A fost unicul fiu al lui Auguste de Beaupoil, conte de Saint-Aulaire și al Isabelei de Vienne.

Scoala de științe politice din Paris, unde a avut colegi mulți tineri români, printre care și Take Ionescu, l-a pregătit pentru cariera diplomatică. A îndeplinit numeroase atribuții în diferite posturi – atașat de legație în Chile, colaborator la Camera de Comerț de la Marsilia, atașat în Tunis (1884), însărcinat cu afaceri la Tanger (1902), ministru-consilier la Viena (1909-1912), colaborator al mareșalului Lyautey în Maroc (1912-1916).

Între 1916 și 1920 traversează cea mai dură perioadă din cariera sa, reprezentând Franța în calitate de ministru plenipotențiar în România. În acești ani a împărtășit, împreună cu românii, toate speranțele, dezastrele, lipsurile și primejdile anilor de război: ocupație, foame și boli și, în sfârșit, momentul victoriei, în 1918-1920. Se poate afirma, că Saint-Aulaire s-a identificat în acei ani cu interesul național al României, a slujit cu devotament desăvârșit cauza românească, pe care a identificat-o cu interesul major al Franței.

După război, a fost ambasador al Franței la Madrid, apoi în Marea Britanie (1921-1924).

Este de subliniat, că din toate aceste posturi Saint-Aulaire a continuat să susțină interesele României, cunosând, ca nimeni altul, situația politico-strategică a României și a întregii zone central-europene.

La sfârșitul carierei s-a retras în castelul său de la Malartrie, pe malul râului Dordogne, unde s-a dedicat scrisului. A publicat o serie de biografii comentate – *Cardinalul Richelieu* (1930), *Prințul de Tallyrand* (1936), *Împăratul François-Joseph* (1945), *Cardinalul Mazarin* (1946). De un interes aparte este monografia *La Mythologie de la paix*, apărută în 1930 la Editura Prométhée din Paris într-un număr foarte mic de exemplare din care au fost puse în vânzare doar câteva zeci, în care abordează subiecte fierbinți ale vremii sale, cu consecințe grave asupra securității și păcii, ca de exemplu: *La mort de la Société des Nations, Réflexions sur le Désarmement*, *Le crocodile international* (chestiunea „optanților”), *Les Gains Acquis* (consecințele

* **Viorica Moisuc** – absolventa Facultății de Istorie din București, doctor în istorie. Profesor la Universitatea Ovidius Constanța, conducător de doctorat, specialitatea „Istoria contemporană a României”. Profesor-invitat la diferite Universități din Europa, membru în diferite organizații științifice de istorie. Publicații: monografii în domeniul istoriei contemporane a României, istoriei diplomației, istoriei relațiilor internaționale, culegeri de documente diplomatice și de politică externă a României.

acordurilor de la Locarno pentru statele din centrul Europei), *Locarno sans Pattes* și *Locarno sans Ailles* și multe altele.

Analiza făcută de autor – martor al acestor evenimente de o gravitate extremă – judecările sale, concluzile formulate, toate se bazează pe o documentație de primă mână, pe observații personale, pe mărturii ale celor care au fost actori principali. De aici rezultă valoarea deosebită a acestei monografii.

Pentru noi, o lucrare de suflet este *Paroles franco-roumaines*, tipărită la București de Editura Soec S.A., în 1930. Prin conținutul său această carte este, de fapt, o culegere de documente, pentru că oferă cititorului informații despre evenimente petrecute în vremea războiului, în special din timpul refugiuului la Iași, date și fapte care nu s-au consemnat în documente diplomatice sau de altă natură. Personalități de mare importanță politică sau culturală sunt zugrăvite de Saint-Aulaire în culori puțin cunoscute, ca de pildă Elena Văcărescu, Robert des Flers sau Ion Brătianu („*un grand latin*”), Ferdinand I („*la figure véridique d'un grand roi*”). Sunt exprimate și puncte de vedere asupra unor chestiuni ce au acaparat atenția opiniei publice românești și internaționale, ca de pildă *La scandaleuse affaire des optants hongrois* și altele, puse sub titlul generic *Propos diplomatiques*.

Un capitol mai mult decât impresionant este cel în care autorul caută să definească trăsăturile comunității de interes, afinitățile spirituale și culturale ale românilor și francezilor. „România – spune Saint-Aulaire – este, înainte de toate, *sufletul nostru pereche*. Este națiunea noastră-soră. Comuniunea dintre Franța și România se exprimă prin două elemente: inteligență și sensibilitate”. Intră apoi într-o analiză subtilă și profundă a momentelor când interesele majore ale națiunii române legate de eliberare și unitate națională au avut în Franța un aliat loial. „*Rolul preponderent al lui Napoleon al III-lea în emanciparea României* – subliniază autorul – a justificat speranțele românilor”.

Am lăsat la urmă cartea cea mai interesantă și prețioasă pentru noi, români, scrisă de Saint-Aulaire, pentru că după părerea mea este vorba despre o carte de căptății a istoriei rezistenței românești, a supraviețuirii noastre într-un context de o pericolozitate fără precedent, o istorie a Renașterii speranțelor în victorie. În toți acești ani, ministrul Franței, Saint-Aulaire, s-a aflat în miezul evenimentelor, a luptat cu mijloacele lui pentru interesele României, s-a implicat în această luptă, asumându-și riscuri foarte mari. Octavian Goga mărturisește: „*Sigurele clipe de reculegere erau la Legația Franței unde ne duceam în pelerinaj ca să luăm vești de pe câmpul de luptă*”. Când Puterile Centrale în conivență cu Rusia bolșevică au impus României ieșirea separată din război și semnarea unui aşa-zis „*tratat de pace*”, de fapt un dictat, șocul a fost uriaș. Barbu Ștefănescu-Delavrancea s-a prăbușit. Saint-Aulaire a depus la

catafalcul marelui patriot român o coroană pe care se împleteau drapelele României și Franței. Gestul, singular în societatea diplomaților rămași în România, a fost percepțut de români ca un semnal de speranță în victorie.

Confession d'un vieux diplomate, apărută la Paris în 1953, la Editions Flammarion, este o frescă a vieții autorului, de la începutul studiilor sale la École des Sciences Politiques din Paris până în 1952, dată ce figurează pe ultima pagină a cărții. Partea a II-a, intitulată *En Roumanie (1916-1920)*, cuprinde, pe parcursul a două sute de pagini, mărturii și documente despre misiunea sa în România, cu alte cuvinte, evenimentele legate de război, de relațiile internaționale ale României, ocupația, tratatul de la București, reîntrarea în război, Conferința de Pace de la Paris etc. Subliniez faptul că această carte botezată *Confesiuni*, este o istorie necenzurată a ceea ce s-a petrecut în anii 1916-1920 în România și cu România pe front și în spatele frontului, o istorie deosebită, care nu poate lipsi din documentarea nimănui, dacă studiază sau vrea să cunoască adevărul acelor ani.

Avea atunci 87 de ani. A fost ultima sa carte.

Numirea noului ministru plenipotențiar al Franței la București

În mai 1916 Saint-Aulaire, aflat la post în Maroc unde colabora cu generalul Lyautey, a primit o telegramă din partea lui Aristide Briand, prim-ministru și ministru de externe al Franței, prin care i se comunica numirea în calitate de ministru al Franței la București: „Si eram invitat să-mi iau postul în primire cât mai repede posibil. Catastrofă!”, a exclamat Saint-Aulaire, cum notează în ale sale *Confesiuni...* O atare deplasare îi impunea multe sacrificii familiale, dar și dislocarea dintr-un post unde colabora excelent cu mareșalul Lyautey. Considera că postul de la București reprezenta un mare sacrificiu. „Îmi spuneam chiar că România va însemna sfârșitul... Știam despre această țară, doar că făcea parte din Tripla Alianță, sub sceptrul unui Hohenzollern, situație logic incompatibilă cu intrarea ei în tabăra noastră”. El credea că menținerea neutralității era, de asemenea, imposibilă, în cazul în care victoria Puterilor Centrale i-ar fi permis să recupereze Basarabia pe care Rusia, principalul său dușman, o ocupase „pentru a o recompensa pentru concursul său decisiv la Plevna”. Aflăm că în capitalele europene se făceau chiar pariuri privitor la decizia pe care ar lua-o România: alături de Germania sau de Antantă? În Anglia, miza era de 1 la 5 pentru alianță cu Germania!

Din informațiile culese de Saint-Aulaire din cercurile diplomatice și politice, postul de la București fusese deja oferit lui André Tardieu și apoi lui Leygues, personalități de prim rang ale scenei politice franceze, care au refuzat numirea. Decizia privindu-l pe Saint-Aulaire ar fi fost, după informațiile acestuia, rezultatul unor confruntări și jocuri politice, protagoniști fiind Președintele Camerei Paul Dechanal, Philippe Berthelot, secretar general la Quai d'Orsay¹ și Blondel, ministru Franței la București, favoritul lui Dechanal. Din acest joc de interese, a rezultat în final numirea lui Saint-Aulaire, sprijinită puternic de generalul Henri Mathias Berthelot, cel care, în scurtă vreme, avea să fie numit șeful Misiunii Militare Franceze în România.

Pronosticuri

Îndoielile și temerile noului ministru francez în România au fost în bună măsură risipite de Lyautey, militar cu multă experiență, care i-a demonstrat cu harta pe masă, că România își va mări foarte mult teritoriul dacă va merge cu Antanta, decât dacă va rămâne alături de Centrali, și această mărire „va fi definitivă”. Opinia publică

românească, sublinia Lyautey, aşa cum a avut puterea „*să determine un Hohenzollern să nu meargă cu Germania și să declare neutralitatea, tot aşa îl va determina să decidă intervenția armată [alături de noi]*”. Cât privește crearea condițiilor externe ce ar fi grăbit o decizie în acest sens a României, tot Lyautey arăta, cu toată dreptatea, că „*o viguroasă ofensivă pe frontul oriental ar fi mult mai importantă pentru declanșarea acțiunii armate românești, decât toate negocierile diplomatice! Cheia problemei românești – sublinia Lyautey – este la Salonic!*”. Aici însă, intervenea pesimismul, nu numai al lui Lyautey, dar și al altor șefi militari francezi, cu privire la intențiile generalului Sarrail, comandantul Frontului oriental. Obiect al luptelor politice interne din Franța, al rivalităților dintre partidele politice, generalul Sarrail a fost impus în înalță funcție amintită tocmai pentru a nu face nimic. Generalul Pellé, șef de Stat Major al lui Lyautey la Rabat, sub-șef de Stat Major al generalissimului Joffre în 1916, a precizat că, în ceea ce-l privește pe Sarrail, „*este vorba de o problemă politică și nu militară!*”. Philippe Berthelot a spus fără ocolișuri: „*Sarrail este, în același timp, intangibil și incorrigibil! Nu e nimic de făcut!*”. Cât se poate de deschis, Aristide Briand i-a declarat lui Saint-Aulaire: „*Pe frontul din răsărit, punctul de sprinț este la București. Acolo se va modifica raportul de forțe în favoarea noastră, când va intra în acțiune armata română care, prin exemplul ei, va menține Rusia beligerantă*”. Saint-Aulaire adăugă poziția de respingere a lui Briand față de comentariile sale critice la adresa lui Sarrail și a necesității schimbării acestuia din postul de comandant-șef al Frontului de la Salonic. Generalul Joffre, transănt, a precizat că Sarrail „*a fost impus de francmasonerie*”, dar a adăugat „*Dacă este necesar pentru atragerea României, voi da un ordin formal lui Sarrail să treacă la ofensivă*”. Președintele Republicii, Raymond Poincaré, s-a arătat foarte sceptic privitor la aderarea României la tabăra Triplei Înțelegeri, dezinteresat de „problema” Frontului oriental și a generalului Sarrail.

Avatarurile călătoriei la București și a primelor contacte cu aliatul rus

În 1916 drumul de la Paris la București se făcea în circa 50 de zile. Ocupația germană și austro-ungară asupra statelor europene, alături de supremația germană asupra navigației pe mare, determinau un ocol imens: „*Am fost obligat să traversez două mari, Anglia, Suedia, Norvegia și toată Rusia, schimbând trenul de opt sau nouă ori, în patruzece sau cincizeci de zile*”, relatează Saint-Aulaire. La Tornea, orașul de frontieră dintre Finlanda și Rusia, au început necazurile diplomatului francez. Niciodată nu a fost omisă, de la scormonirea bagajelor și a îmbrăcămintei, până la controlul pantofilor și, doar cu ajutorul unui bacăș generos, diplomatul și cei câțiva însotitori au putut să intre într-un tren de noapte către Petersburg, într-un vagon de clasa a 3-a, supraaglomerat, cu bănci de lemn. „*Sfânta Rusie, marea noastră aliată ne trata ca pe niște inamici!*” – scrie cu amărăciune Saint-Aulaire. În capitala imperiului ambasadorul Franței, Maurice Paléologue, l-a însotit pe noul ministru francez în România într-o vizită la Sazonov, ministrul de externe rus. Citez din relatarea lui Saint-Aulaire: „*Dacă n-aș fi fost prevenit, ce stupoare aș fi resimțit auzindu-l [pe Sazonov] vorbind despre România cu atâta ură, fără a-și ascunde teama că, din simpatie pentru Franța, ea ar putea deveni aliată noastră! Guvernul rus, folosindu-se de slăbiciunea Franței și a Angliei, le smulsese acestora promisiunea că va putea anexa Constantinopolul și acum se gândeau cum să anexeze România, care-i stătea în drum*”. Pe marginea acestor declarații, Paléologue (care avea origine română), a făcut comentarii extrem de dure. El considera că aceste cercuri pregătesc trădarea Alianței

și „pace separată” cu Centralii – previziune pe deplin realistă.

Primele impresii despre România

Intrarea în România, după zece zile de mers cu trenul de la Petersburg a fost un adevărat triumf: mica gară de frontieră pavoazată cu drapele românești și franțuzești, flori, șampanie pentru victoria Franței în război, Marseilleza, vagon rezervat plin cu flori, interlocutori care vorbeau franceza: „În România, membră oficială a Triplei Alianțe, guvernată de un Hohenzollern, am fost primit ca un aliat, prieten și frate”, notează Saint-Aulaire.

Prima întâlnire cu prim-ministrul Ion I. C. Brătianu, a fost edificatoare pentru noul ministru. Acesta, deschis și clar, nu i-a ascuns ministrului Franței intențiile politice ale României: „*Sunt hotărât să merg cu voi, dar atunci când condițiile vor fi create (à mon heure) și având garanțiile de care are nevoie salvagardarea țării mele. Aceia care n-au ezitat să violeze neutralitatea Belgiei² vor ezita și mai puțin să ocupe o țară care, juridic le este aliată. Pe de altă parte, Rusia nu și-a luat nici un angajament pe care eu îl consider indispensabil, deși semnătura ei n-are nici o valoare*”. Discuțiile s-au extins și asupra altor probleme de interes imediat. Impresionat de personalitatea acestui prim-ministru român, Saint-Aulaire a consemnat: „*Vîitorul apropiat ne va descoperi în el cele mai înalte calități pe care trebuie să le aibă un mare om de stat al generației sale, mult mai mare decât <cei trei mari> Wilson, Lloyd George, Clemenceau*”.

România la răscruce

De la bun început, contactele oficiale și amicale dintre Brătianu și Saint-Aulaire, au devenit tot mai dese. Problemele mari ce-l frâmântau pe Brătianu erau analizate cu ministrul Franței, probleme alături de care se înșirau chestiuni cotidiene dintre cele mai diverse. Cu multă amărciune, Brătianu nu ezita să spună adevărul despre relațiile sale cu viitorii aliați: „*Aliații – spunea el – îmi pasează mie toate responsabilitățile lor și mă acuză de păcatele lor. Rusia mai mult decât ceilalți, pentru că ea este cea mai vinovată. Niciodată nu i-a venit ideea să repară, printr-un gest spontan, măcar și parțial, raptul Basarabiei*”. Cu această ocazie, Brătianu a făcut o analiză obiectivă a situației României în raporturile cu Rusia, „*un adevărat rechizitoriu*”, după părerea lui Saint-Aulaire, arătând că acțiunile, ostilitatea, și comportamentul ei „*agravează neîncrederea noastră*”. Se punea problema stringentă a obținerii garanțiilor necesare intrării în război, garanții pe care Franța și Anglia le dădeau, dar pe care Rusia le refuza. În plus, spunea Brătianu, Rusia este preocupată numai de Bulgaria „*care este dușmanul nostru*”. Prim-ministrul se întreba: „*Doriți să intru în luptă pentru a ajuta Rusia să pună mâna pe Constantinopol, adică să fim încercuiți, pe când ea ne tratează ca pe niște inamici sau cel puțin ca suspecti, din moment ce oprește la frontieră materialul de război trimis de Franță?*³”

În iulie 1916 situația militară pe frontul de Vest era de așa natură încât impunea intervenția României cu maximă urgență. Opozantul principal al angrenării României în război, Rusia, obiecta împotriva lungimii excesive a frontului românesc pe care, subliniază Saint-Aulaire, „*România era pusă în imposibilitate de a-l apăra pentru că rușii rețineau materialul de război trimis de Franță; totodată ei îl hărțuiau pe Brătianu, acuzându-l că pune condiții exorbitante pentru intrarea în război*”.

Agravarea situației pe frontul de Vest l-a determinat pe Președintele Poincaré să-i adreseze o scrisoare personală țarului Nicolae al II-lea în care îi atrăgea atenția în termeni foarte categorici „*asupra necesității atragerii României în tabăra noastră*,

fără nici o amânare”, scrie Saint-Aulaire. Această scrisoare demonstrează speranțele pe care Franța și le punea în intervenția României, fără să facă ceea ce era esențial pentru ca ea să se poată realiza, adică aprovisionarea cu armament, ofensiva generalului Sarrail pe frontul de la Salonic, garantarea statu-quo-ului și a drepturilor României de a încorpora Transilvania, Bucovina și Banatul etc. „Generalul Joffre și Statul Major Francez estimează că suntem în fața unei ocazii unice care nu trebuie să ne scape”, scria Poincaré țarului. „Intervenția românească imediată ar permite ruperea definitivă a echilibrului în avantajul nostru”. Intervenția țarului la Statul Major Rus a înlăturat veșnicele obiecții contra intrării României în război și a dat undă liberă semnării tratatului cu România. Dar, spune ministrul Franței la București, „Poincaré nu era tot atât de puternic la Paris ca să-l facă pe Sarrail să se mobilizeze”.

La 17 august 1916, România a semnat Tratatul de Alianță și Convenția militară cu Quadrupla Alianță, angajându-se să intre în război la 28 august.

La 28 august, ministrul României în capitala dublei monarhii a înmânat Declarația de război a României la Ministerul de Externe de la Viena.

La București, entuziasmul era imens, povestește Saint-Aulaire: „*La 28 august, o mulțime entuziată defila de ore întregi în acordurile Marseillezei în fața Legației, purtând drapele franceze și române. A trebuit să ies de mai multe ori în balcon și să răspund numeroaselor alocuțiuni, într-o comuniune de speranțe în certitudinea victoriei, fără a-mi putea reține un sentiment de nemulțumire pentru că înțelegeam încrederea românilor în Franța, ceea ce, personal, eu nu aveam*”, adăugând: „*Toate clauzele [tratatului de alianță] au fost violate în afară de obligațiile României*”. Ministrul Franței a adresat personal o telegramă generalului Sarrail, amintindu-i de obligația asumată de Aliați în privința ofensivei pe frontul de la Salonic, misivă rămasă fără răspuns.

Abandonarea României de către Aliați, prin nerespectarea niciuniea dintre obligațiile asumate prin Tratat și Convenția militară, a fost foarte dur amendată de șeful guvernului român („cu o violență de care nu-l credeam capabil pe acest om atât de stăpân pe el” – notează Saint-Aulaire): „*mă așteptam la trădarea Rusiei, dar mă așteptam la mai mult din partea celorlalte puteri ale Antantei, în special, de la Franța mă așteptam la mai multă loialitate și chiar la generozitate. Totul se petrece ca și când Antanta ne-a atras în mod premeditat într-o capcană, rezervându-ne rolul calului picadorului care întărâtă taurul*”.

Supraviețuirea

„*Abandonată de aliați, înconjurată de dușmani, România nu putea rezista mult timp quadruplei strânsori austro-germano-turco-bulgare. Frontul său ceda în toate părțile, în Nord și în Sud, pe Carpați și în Dobrogea*”, notează Saint-Aulaire sub titlul „Catastrofa”.

La 15 octombrie, sosește în Gara de Nord misiunea militară franceză condusă de generalul Henry Mathias Berthelot, compusă din 1200 de persoane, 400 de ofițeri, printre care 12 locotenent-colonei de înaltă calificare, care urmau a fi detașați pe lângă mariile unități române. La plecarea în lunga călătorie spre România, Joffre i-a recomandat lui Berthelot: „*Rusia nu vede cu ochi buni venirea voastră. Aveți grija! În ceea ce-i privește pe români, trebuie, mai întâi, să le câștigați încrederea și sufletul!*”. Ferdinand și Brătianu i-au propus din capul locului lui Berthelot să preia funcția de șef al Statului Major General al Armatei Române, refuzată cu abilitate de general, care a rămas însă foarte apropiat de Rege și de Brătianu. Pentru contracararea

misiunii militare franceze, a sosit imediat și o misiune militară rusă, condusă de generalul Belaiev, primită cu răceală la București. La plecarea spre România, membrii misiunii au primit următorul ordin: „*Nu uitați că principalul nostru obiectiv este de a împiedica activitatea misiunii militare franceze!*”. De altfel, la trecerea prin Rusia, Berthelot adunase impresii cât se poate de proaste privitor la intențiile dușmănoase ale statului militar rus vis-à-vis de România și chiar de aliații occidentali. La Petersburg, „*Stürmer⁴...nu și-a dat osteneala să-mi ascundă defetismul său, iar expozeul său sună a trădare și a pace separată! În ce-l privește pe Alexeiev,⁵ mi-a spulberat orice iluzie pe care o mai aveam...cât despre România, mi-a spus pe un ton foarte urât: <Dacă românii ţin aşa mult la Dvs., vă doresc noroc, dar faceți-i să înțeleagă pe oamenii aceia că România nu trebuie să se apere pe Carpați ci pe Siret!>*”. Reproducând spusele lui Berthelot, Saint-Aulaire comentează: „am văzut în aceste cuvinte primele indicii ale unui plan secret de împărțire a României, negociat în plin război de statele majore rus și german”. Urmărind desfășurarea luptelor eroice ale armatei române, Ministrul Franței constata cu indignare trădarea rușilor, abandonarea frontului românesc, refuzul lui Alexeiev de a trimite în țară armamentul și proviziile confiscate aproape în totalitate pe teritoriul Rusiei. El spunea, cu un umor negru: „*presupun că generalul Belaiev își freacă mânile gândindu-se la felicitările pe care le va primi de la generalul Alexeiev pentru că și-a îndeplinit atât de bine misiunea!*”. Îi acuza de „trădare militară” pe Alexeiev și pe Belaiev, de „trădare politică” pe Stürmer, care, de când a venit la putere, era hotărât să facă pace separată cu Centralii, furios că intrarea României în război a făcut mai dificilă realizarea acestui plan de împărțire a României de Puterile Centrale: Moldova – Rusiei, Valahia – Austriei, în compensație pentru Galicia, cedată Germaniei în vederea reconstituiri Poloniei sub sceptrul lui Wilhelm al II-lea.

Evacuarea la Iași cu trenul i-a dat posibilitatea lui Saint-Aulaire să fie martorul exodului fără sfârșit al populației, al incendierii sondelor de petrol de pe Valea Prahovei, a bombardamentelor aviației germane trimisă din Dobrogea ocupată. „Cazat” într-o casă învecinată cu cea unde se adăpostise prim-ministrul Brătianu, și având alături și locuința rezervată generalului Berthelot, Saint-Aulaire comunica permanent cu cei doi „vecini” în orice problemă s-ar fi putut ivi. Constatarea pe care o face diplomatul francez văzând ceea ce se întâmpla la Iași este impresionantă: „*Nici o altă țară beligerantă n-a cunoscut ca România, în același timp foamea, frigul, tifosul exantematic, dubla ocupație, cea a inamicului, Germania, și aceea mai îngrozitoare, a falsului aliat, Rusia. Pentru a nu-și găsi sfârșitul sub această groaznică apăsare a crucii sale, României i-a trebuit un curaj care a crescut pe măsura adâncirii nenorocirii sale. <Să nu-i dea Dumnezeu românului atâta cât poate să îndure!> Acest dicton, scrie Saint-Aulaire, l-am auzit în 1917*”.

Căderea Bucureștilor a fost primită cu entuziasm de ruși, notează ministrul Franței. Generalul Sakarov, ocupând o poziție cheie pe lângă regele Ferdinand, „era complet stăpân pe situație. Aplicând principiul esențial al strategiei ruse – retragere fără luptă, a evacuat Dobrogea, unde forțele ruse erau mult superioare forțelor inamice. Fără a trage un singur foc, a abandonat pozițiile apărate de trei linii de tranșee... asta însemna totodată, abandonarea căii de aprovizionare pe Dunăre, vitală pentru Moldova înfometată și distrusă de epidemii. În timpul acesta, trupele ruse, bine aprovizionate, primeau rații enorme de mâncare, iar firmiturile, spunea Berthelot, erau suficiente pentru ca soldații români să nu moară de foame... unii luptau fără să mănânce, iar alții mâncau fără să lupte”.

Aceste mărturii ale

diplomatului francez au rămas, peste ani, adevărate documente de interes major pentru reconstituirea tragediei românilor în 1917, când, practic, se punea în joc existența lor ca nație în contextul în care s-ar fi realizat planul russo-germano-austriac de împărțire a teritoriului românesc. Saint-Aulaire nu ezită să judece dur actul abandonării fără luptă a Dobrogei de către armatele ruse, în pofida angajamentelor luate, act care, arăta el, făcea parte din strategia politică și din strategia militară a Rusiei. Realist, el precizează că prietenia rusu-bulgară sprijinea planul de sufocare a României prin anularea căii de aprovizionare pe Dunăre a Moldovei. Rusia „vedea în Bulgaria un pod de legătură spre Constantinopol, iar în România – un obstacol”.

Aceiunea rusească de distrugere a României a mai cunoscut un episod: din luna ianuarie 1917, Sakarov, „pe un ton cominatoriu și insidios” insistă pe lângă rege ca toate unitățile militare române în curs de refacere sub comanda lui Berthelot, să treacă Prutul și să se așeze pe teritoriul rus „ca să nu mai împiedice, prin prezența lor în Moldova, mișcările armatelor ruse și să împrăștie tifosul”. După cum se știe, atât regele Ferdinand, cât și Parlamentul țării, generalul Berthelot, ministrul Franței, au respins propunerea rusească. În numele Franței, Saint-Aulaire a interpretat planul rusesc ca fiind îndreptat contra Alianței, care ar fi lipsită de aportul unei armate de o jumătate de milion de oameni pe frontul din Răsărit, reorganizată de ofițeri francezi. Consecința refuzului a fost adâncirea tensiunii politice dintre România și Rusia și, în colateral, intrigile rusești la Paris pentru rechemarea lui Berthelot – pe de o parte și tolerarea în continuare a inactivității lui Sarraïl la Salonic, pe de altă parte. În plus, convocarea la Petersburg, în februarie 1917, a Conferinței Interaliiate a mărit tensiunile rusu-române, dar și aprehensiunile guvernului român cu privire la adevăratale intenții ale aliaților occidentali. Deși avea ca obiectiv oficial coordonarea acțiunilor militare de pe frontul oriental cu cele de pe frontul occidental pentru a se remedia lipsa de cooperare a aliaților, „instrucțiunile secrete ale delegațiilor noștri”, scrie Saint-Aulaire, *Doumergue și generalul de Castelnau, erau de a aborda cu guvernul rus problema păcii separate*”. Aceasta poate explica faptul că România, membru al Alianței, n-a fost invitată la Conferință, Brătianu luându-și libertatea de a se prezenta neinvitat, împreună cu Berthelot (și el neinvitat). De altfel, intervenția celui din urmă l-a determinat pe generalul rus Gurko să-i reproșeze că „este mai român decât românii!”. Replica lui Berthelot a fost pe măsură: „Nu, sunt francez, dar în această chestiune⁶ interesele țării mele sunt aceleași cu ale României”, adăugând apoi, „Mă întreb, totodată, dacă nu sunt mai rus decât Dvs., deoarece interesele tuturor Aliaților, deci și ale Rusiei, sunt, de asemenea, aceleași cu ale României!”.

Foarte impresionantă apare din scrisurile diplomatului francez, comuniunea de interes, sentimente și acțiuni în primăvara anului 1917, între regele Ferdinand, Brătianu, Saint-Aulaire, Berthelot, când intervenția brutală rusă în raporturile cu aliatul francez, avea printre obiectivele sale prioritare ruperea totală a legăturilor dintre Franța și România, izolare acesteia din urmă și ocuparea ei, adică, practic, a Moldovei, ocupare vizată chiar la Paris ca „inevitabilă”. Saint-Aulaire face o critică aspră a situației din Franța, unde guvernul se supunea fără crâncire cererilor Statului Major Rus. În chestiunea sus-menționată, noul guvern rus, emanat din revoluția din februarie, urma neabătut politica vechiului regim, cerând nu numai plecarea lui Berthelot, ci a întregii misiuni militare franceze. Ministrul Franței deplângе „incoerențа” și „slăbiciunea” guvernului și a Statului Major Francez, pe care le acuză de „complexе de inferioritate față de noul țarism, care a supraviețuit vechiului țarism”.

Cu cea mai mare parte a teritoriului său ocupată de inamic și cu partea rămasă liberă subjugată armelor rusești acaparate de „*dubla și concordanta propaganda*” bolșevică și germană, România era amenințată de un pericol de moarte pregătit de agenții bolșevici cu ocazia aşa zisei sărbătoriri a zilei de 1 Mai. Delegații frontului rusu-român conduși de generalul Sakarov și alți ofițeri ce părăsiseră frontul, la care s-a adăugat Rakovski, recent scos din închisoare, au organizat o mare mișcare de stradă la Iași, al cărei scop final era arestarea Regelui. „*Tema dezvoltată de oratori în aplauzele entuziaște ale mulțimii compusă exclusiv din soldați și ofițeri ruși era – scrie Saint-Aulaire – următoarea: războiul va continua pe frontul rusu-român în următoarele două condiții: va rămâne exclusiv defensiv, Valahia nereprezentând nici un interes pentru Rusia, iar Moldova va fi apărată doar dacă va fi izgonit regele Ferdinand*”. Așadar, prindea contur tot mai pronunțat planul de alipire a Moldovei dintre Carpați și Prut la vechea anexiune rusească a celeilalte jumătăți, dintre Prut și Nistru și, în același timp, vestul, sudul și sud-estul României rămâneau sub ocupația germano-austro-ungaro-bulgaro-turcă. La 5 mai, relatează diplomatul francez, o nouă alertă. Take Ionescu, ad-interim la Externe, a convocat pe toți miniștrii acreditați în România pentru a-i informa despre ordinul dat de comitetul revoluționar din Petrograd extremitilor ruși din Iași, de a ataca palatul regal și de a masacra pe rege, pe printul moștenitor și pe ceilalți membri ai Familiei Regale. La cererea lui Take Ionescu, reprezentanții diplomatici prezenti au cerut generalului Scerbacev, noul comandant-șef al frontului rusu-român, să restabilească ordinea. În imposibilitate de a face ceva, acesta a acceptat oferta lui Berthelot de a-i pune la dispoziție întregul efectiv al misiunii militare franceze. Pentru moment, pericolul a fost îndepărtat, dar situația a continuat să se agraveze nu numai la Iași, ci în toată Moldova.

Saint-Aulaire face următoarea constatare: „*Aici, la Iași, prietenii noștri români vedea în comunism pe Anticrist sau pe diavolul Apocalipsei*”.

A doua jumătate a anului 1917 a fost un coșmar pentru români. Rusia bolșevică a dezlănțuit o acțiune pe mai multe planuri, vizând anihilarea rezistenței românești și acapararea a ceea ce mai rămăsese din Moldova. Unități ale armatei ruse în debandadă jefuiau, incendiau, asasinau; bande înmormântate venite de pește Prut, conduse de agenți bolșevici, au pus la cale o nouă lovitură de stat cu încrâncenarea de a isprăvi cu statul român. Au avut loc lupte în numeroase localități pentru scoaterea de pe teritoriul românesc a armatei dezorganizate a „aliatului” rus.

Preluarea puterii la Petrograd de către bolșevici a fost o nouă lovitură pentru România. Mult pregătita „pace” separată cu Centralii, în fapt o etapă a vechiului plan de împărțire a teritoriilor în această parte a Europei, a strangulat România, prinsă între presiunile germano-austro-ungare și cele rusești. Ieșirea separată a României din război, urmare directă a convenției rusu-germano-austro-ungare și pacea-dictat impusă României ar fi trebuit să fie sfârșitul. N-a fost să fie aşa. Intrarea SUA în război a întors raportul internațional de forțe în defavoarea Puterilor Centrale. În noiembrie 1918, România a reluat lupta pentru dezrobirea teritoriului național.

Ziua de 1 Decembrie 1918 avea să fie apogeul epopeii naționale românești.

Saint-Aulaire a stat alături de români până la sfârșit, apărând interesele naționale ale României, care se identificau cu cele ale Franței și ale tuturor Aliaților.

A fost un prieten desăvârșit al poporului român în acele vremuri de grele încercări.

NOTE

1. Denumirea Ministerului de Externe al Franței.
2. Armata germană a violat statutul de neutralitate al Belgiei, ocupând-o pentru a-și crea corridorul de atacare a Franței.
3. Materialul de război (comenzi românești de muniții și armament) ajungeau în România pe căi foarte ocolite, intrau în Rusia prin portul Vladivostok, traversau cu mari dificultăți teritoriul rus și intrau în țară pe la Ungheni. Rușii confiscau pentru uzul lor aceste transporturi de material de război sau, pur și simplu, nu le livrau, de aceste livrări convenite cu Franța și Anglia depinzând intrarea României în război.
4. Președintele Consiliului de Miniștri al Rusiei.
5. Șeful statului major general al armatei ruse.
6. Era vorba de transferarea armatei române, a Casei Regale, a Parlamentului României, pe teritoriul rus, aşa cum cerea cu insistență Rusia, în pofida opozitiei românești susținută și de șeful Misiunii militare franceze și ministrul Franței, Saint-Aulaire. Oficial, Quai d'Orsay și conducerea politică și militară a Franței nu s-au opus acestei manevre rusești, ceea ce și explică „instrucțiunile” pe care le aveau delegații francezi la Conferință, ca și decizia de rechemare a lui Berthelot, cerută neoficial de Rusia.

SUMMARY

Auguste Félix Charles de Beaupoil, the comte de Sainte-Aulaire between 1916 și 1920, represented France in a character of the plenipotentiary minister in Romania. During those years, he had shared, together with the Romanians, all the hopes, disasters, deficiencies of the war years: occupation, famine, diseases and, finally, the moment of victory, in 1918-1920. It could be affirmed, that Saint-Aulaire had identified himself in those years with the national interest of Romania, served the Romanian nation with ardent devotion, identifying it with the major interest of France.

At the end of his career, he retreated himself to the castle of Malartrie where he devoted himself to writing. The works Paroles franco-roumaines (Bucharest, Editura Socec S.A., 1930) and Confession d'un vieux diplomate (Paris, Editions Flammarion, 1953) which contain stories and documents about his mission in Romania, the war events, the international relations of Romania, occupation, the Bucharest Treaty, re-entering the war, The Peace Treaty of Paris and many more are of special interest to us. The author evokes personalities of a huge political and cultural importance, such as King Ferdinand, Robert des Flers or Ion Brătianu. Some points of view on some matters which grasped the attention of the Romanian and international public opinion have been touched as well by the author.

These pages constituted an uncensored history of what had happened between the years 1916-1920 in Romania and with Romania on the front line and behind it, a prominent history of the Romanian resistance, of our survival in the context of danger without precedent, a history of the rebirth of the hopes for victory and national unity.

REGINA MARIA – AMBASADOR LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

Marian Zidaru*
Constanța

Conferința de Pace de la Paris a început la 18 ianuarie 1919, având drept obiectiv dezbaterea noii configurații politico-teritoriale și rezolvarea complicatelor probleme economico-financiare rezultate din Primul Război Mondial. Au participat 27 de state, printre care și România. Conferința avea ca scop elaborarea și semnarea tratatelor de pace între statele învingătoare (cu excepția Rusiei, aflată atunci în plin război civil) și cele învinse în Primul Război Mondial. Președintele Conferinței a fost ales delegatul Franței, țara gazdă, Georges Clemenceau¹.

În perioada premergătoare deschiderii Conferinței de Pace de la Paris, guvernul Român a trebuit să desfășoare o intensă activitate diplomatică pentru recunoașterea de către statele Antantei a calității de aliat, pentru a putea participa la conferință de partea puterilor învingătoare. Aceste guverne reproșau României pacea de la Buftea-București, din mai 1918. Ele arătau că, prin această pace, se încălcau prevederile Tratatului de pace din 15 august 1916 care prevedea obligația de a nu încheia pace separată. Din acest motiv guvernele aliate au considerat că România nu este stat aliat ci neutru. Brătianu avea de înfruntat opozitia lui Georges Clemenceau care nutrea o adversitate personală față de el.

Condusă de Ion I. C. Brătianu, delegația României sosea la Paris în ziua de 13 ianuarie 1919. La 31 ianuarie, prim-ministrul român făcea prima expunere în fața Consiliului Suprem, prin care susținea revendicările României, recunoscute prin tratatul de alianță din 1916. După această ședință delegatul român și-a dat seama că, pentru a susține cauza românească, trebuia să folosească alte argumente decât tratatul din 1916 pe care Puterile Aliate îl considerau caduc. La 1 februarie 1919, în a

* **Marian Zidaru** este din 2001 conferențiar universitar la Facultatea de Științele Comunicării și Științe Politice din cadrul Universității „Andrei Șaguna”, din Constanța, unde predă: Istoria Relațiilor Internaționale, Istoria Statului și Dreptului Românesc, Partide Politice și Grupuri de Presiune. În perioada 2000-2001 a desfășurat activități de predare și cercetare științifică la Universitatea „Gauđeamus” Constanța. În perioada 2004-2010 a fost angajat la Direcția Județeană de Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național din Constanța, în calitate de funcționar public, având atribuții de agent constatator în probleme de patrimoniu cultural național. A publicat și a coordonat 8 volume. De asemenea, a publicat 46 de articole în reviste de specialitate și de cultură și a prezentat 39 de studii și comunicări la Congrese internaționale, care au fost publicate în volume colective.

două interpelare, Ion I. C. Brătianu prezenta memoria *România în fața Conferinței de Pace. Revendicările teritoriale*, însotit de o largă documentare, prin care revendicările românești erau aşezate pe temelia dreptului la autodeterminare, a drepturilor istorice și etnice. În urma expunerii, Ion I. C. Brătianu a cerut pentru țara sa frontiere care să-i asigure libertatea existenței administrative, politice și economice, cerând statelor vecine să arate aceeași moderăție și să facă aceleași sacrificii în interesul păcii, al liberei dezvoltării a popoarelor și al progresului economic al Europei. Atunci Brătianu a hotărât să propună regelui Ferdinand să o trimită pe regina Maria la Conferință, pentru ca, folosind charisma personală, să netezească drumul spre recunoașterea marilor înfăptuiri ale poporului român din anul 1918².

Iată cum își amintește regina perioada pregătirii participării la tratativele de la Paris: „...Acesti domni militari au păstrat legătura în permanență cu mine (imediat după încheierea războiului), astfel că am primit mai mult neoficial multe informații, unele teribil de dezagreabile, pe care urma să le transmit mai departe, în doze mici și cu tact, regelui care nu avea timp să asculte mereu întreaga poveste. Vedeau în mine omul căruia i se poate spune adevărul întreg, chiar și acele lucruri care ar fi doborât persoane mai robuste sufletește decât mine și asta pentru că eu nu mă plângem niciodată, nu ceream îndurare și foarte puțini erau cei ce știau cât de mult mă consumam în sinea mea, pentru veștile rele care-mi ajungeau la ureche. Eram capabilă să primesc cu cel mai desăvârșit calm cele mai neplăcute situații, chiar dacă-mi tremurau genunchii, iar zâmbetul nu-mi pierdea de pe buze pentru nimic în lume”³.

La 5 martie 1919, Regina Maria ajungea la Paris unde își începea misiunea diplomatică pentru România. Regina Maria a avut un mare rol în cadrul tratativelor de pace de la Versailles, Trianon, Saint Germain, unde a făcut lobby pentru

România. La Paris, ea a găsit o atmosferă ostilă României din cauza intenției marilor puteri de a pedepsi România pentru semnarea păcii de la București-Buftea din mai 1918, acuzând România de trădarea intereselor Antantei. Regina Maria și-a concentrat activitatea de lobby pe două mari puteri ale Antantei: Marea Britanie și Franța. Cu Marea Britanie a fost ceva mai ușor deoarece regina era nepoata reginei Victoria și vară a regelui Angliei. Vărul ei, Regele George V a întâmpinat-o la gară și i-a împrumutat bijuterii, pe care să le poarte la marile banchete, bijuteriile Coroanei României și tezaurul țării fiind confiscate de ruși. Întâlnirile cu Lloyd George, Austen Chamberlain și Winston Churchill se țineau lanț. La un dinel dat de Lordul Curzon, ministrul Afacerilor Externe, Regina l-a cunoscut, printre alții oameni politici marcanți, pe

Wiston Churchill, viitor prim-ministru, care i-a ascultat eloventă și însuflețită pleoarie pentru cauza României „cu o înțelegere deosebită”.

Cu Franța a fost mai greu pentru că „Tigrul”, George Clemenceau, era furios pe poziția lui Ion I. C. Brătianu care îl sfidase. De fapt, la prima vizită, Clemenceau a tratat-o destul de dur spunând chiar că este nebună. Ulterior, la întoarcerea din Anglia, intervențiile reginei au făcut ca poziția Franței să fie mai flexibilă și să trateze cu mai mult echilibru țara noastră. Clemenceau i-a spus ministrului român în Franță: „*O regină ca a voastră trebuie primită cu toate onorurile militare, cu mareșalul Foch (comandantul suprem al armatelor aliate) în frunte*”⁴. O mare parte din succesul României la Trianon se datorează activității reginei Maria la Conferință.

La Paris, ea a avut întâlniri cu Președintele Franței, Raymond Poincaré, care a primit-o cu cele mai înalte onoruri militare și i-a acordat Legiunea de Onoare. În schimb, președintele Woodrow Wilson, care era o persoană mai austera, mai puritană, nu a agreat felul de a fi mai libertin al reginei. Regina a primit în audiență mai mulți jurnaliști și s-a bucurat de opinii foarte favorabile în presă, fapt ce a făcut-o foarte populară printre parizieni. Ambasadorul Angliei la Paris, lordul Home, scria că regina României era „*una dintre cele mai încântătoare personalități dintre toate femeile regale pe care le-a întâlnit în Occident*”⁵.

Mareșalului Foch regina i-a cerut să ajute armata română care se lupta cu Ungaria bolșevizată a lui Bella Kun. Regina Maria se situează printre primele conștiințe lucide care-i prevenise pe occidentali despre pericolul bolșevic, amenințator și pentru ei, deopotrivă. Cu naivitate, unii lideri politici occidentali se amăgeau cu iluzia regimului comunista, văzut ca simbol al dreptății sociale și salvator al omenirii. Fiind mult mai conștientă de cauză, Regina Maria le-a vorbit occidentalilor despre „*diferența dintre democrație și bolșevism*”, căruia îi căzuseră victime, în primul rând, membrii familiei imperiale (în frunte cu vărul său țarul Nicolae al II-lea). Subliniind mereu ideea de ajutoare, ea a primit promisiunea că vor fi trimise la București o sută de locomotive „*cu multe vagoane pline cu mâncare și echipament*”⁶.

Regina Maria a plecat din Paris cu triumf, condusă la gară de un grandios alai în frunte cu Președintele Poincaré și Mareșalul Foch. Era entuziasmată: „*Am dat țării mele o imagine energetică, vie!*”⁷.

La întoarcere în țară pe vapor, regina a fost vizitată de principale Serbiei. Aceasta era supărat pe eforturile lui Ionel Brătianu pentru a anexa tot Banatul. Întrevederea prințului cu regina Maria a schimbat situația: regina i-a propus o alianță între Serbia și România. Alianța s-a făcut în primul rând prin înrudire matrimonială. Fiicele reginei Maria s-au căsătorit cu regele Serbiei și cu regele Greciei, iar prințul moștenitor Carol cu principesa Elena a Greciei. Regina Maria a devenit la începutul anilor '20 „*soacra Balcanilor*”. A fost o situație care a susținut alianța politică „*Înțelegerea Balcanică*” dintre aceste țări în toată perioada anilor 1930.

Ulterior, la București, regina Maria l-a întâlnit și pe mareșalul Pilsudski, conducătorul Poloniei. Relațiile de prietenie ale mareșalului Jozef Pilsudski, primul șef de stat al Poloniei renăscute și apoi dictator al Poloniei în perioada interbelică, cu membrii Familiei Regale a României sunt de notorietate. Jozef Pilsudski și membrii Familiei Regale a României priveau alianță privilegiată dintre Polonia și România drept o garanție a stabilității Europei Centrale și de Est. La un moment dat s-a pus problema proclamării prințului Nicolae ca rege al Poloniei, lucru care datorită trecerii în neființă a lui Pilsudski nu s-a mai întâmplat⁸.

Nimeni nu poate contesta contribuția Reginei Maria la atmosfera favorabilă care a determinat intrarea României în Marele Război alături de Antantă sau a propagandei în sprijinul României, atât la Conferința de Pace de la Paris din 1919, cât și cu prilejul turului diplomatic din 1924, împreună cu Regele Ferdinand sau în timpul turneului din anul 1926 în S.U.A. și Canada.

Conferința de presă organizată la Palatul Cotroceni în aprilie 1919, care a avut ca subiect vizita sa neoficială la Paris și Londra, o înfățișau ca pe o maestră a propagandei dotată cu talent diplomatic, care a reușit să dea o imagine nouă României, punând-o pe hartă printre mulți dintre diplomații și jurnaliștii vremii⁹.

La decesul Reginei, Conteles de Saint-Aulaire, ministrul Franței la București în perioada Primului Război Mondial, impresionat de vestea morții reginei, spunea: „pentru a o evoca așa cum merită, ar fi nevoie de un artist specializat în prelucrarea unei materii mai rare decât politica”¹⁰.

NOTE

1. Mihai-Ştefan Ceaușu, *Problema recunoașterii unirii Bucovinei cu România și a delimitării granițelor sale la Conferința păcii (1919-1920)*, în revista „East European Journal and Diplomatic History”, nr. 2, decembrie 2015.
2. Regina Maria a României, Regina soldat, care a ajuns să fie marginalizată de propriul fiu, <http://www.descopera.ro/femei-celebre/13899384-regina-maria-a-romaniei-regina-soldat-care-a-ajuns-sa-fie-marginalizata-de-proprietul-fiu>.
3. Săndulescu, Alexandru. *Regina Maria, o mare ambasadoare*, http://www.romlit.ro/regina_maria_o_mare_ambasadoare
4. *Regina Maria, arma secretă în reîntregirea României* <http://www.cultuleroilorconstanta.ro/maria.php>
5. Noua lume postbelică hotarata la Versailles în 1919, <http://romania-libera.ro/aldine/history/noua-lume-postbelica-hotarata-la-versailles-in-1919-43317>
6. Săndulescu, Alexandru. *Regina Maria, o mare ambasadoare*, http://www.romlit.ro/regina_maria_o_mare_ambasadoare
7. *Ibidem*
8. <http://romania-libera.ro/aldine/history/cum-ar-fi-putut-ajunge-principele-nicolae-regele-poloniei-405188>
9. Mandache, Diana. *75 de ani de la moartea reginei Maria* <https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/75-de-ani-de-la-moartea-reginei-maria>
10. Apud, *Ibidem*

SUMMARY

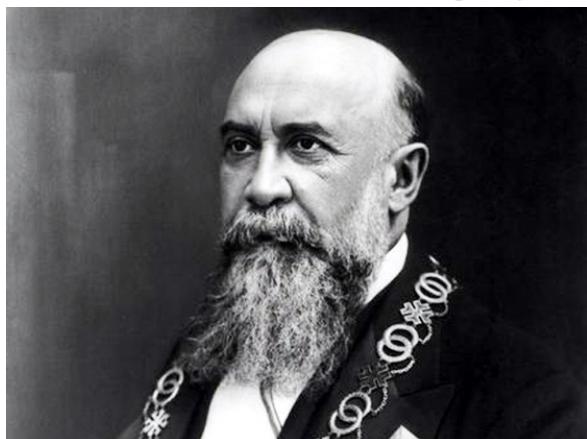
The main preoccupation of the Romanian diplomacy at the Peace Treaty of Paris in 1919 was the recognition of its quality of an ally and the ratification of the Union acts from 1918 by the Entente states. However, the Prime Minister of the country Ion I. C. Brătianu had come across many difficulties because of the intention of the big powers to punish Romania for signing the Peace Treaty in Bucharest-Buștea in May 1918, accusing Romania of betraying the Entente interests, thus, deciding to offer to King Ferdinand to send Queen Marie to the Conference so she could smooth the way to the recognition of the great accomplishments of the Romanian nation in 1918 using her personal charisma.

On March 5, 1919, Queen Mary reached Paris where she started the diplomatic mission for Romania. The Queen played an important role in the Peace Treaties from Versailles, Trianon, Saint Germain, where she had lobbied for Romania, concentrating her activity on two big powers of Entente: The Great Britain and France. The meetings with George the Vth, the King of England, Lloyd George, Austen Chamberlain and Winston Churchill, but also with the President of France Raymond Poincaré and the PM George Clemenceau created a favorable atmosphere of Romania at the Peace Treaty in Paris, which led to the recognition of the Great Union by the great powers of the world.

NICOLAE IORGA ȘI MAREA UNIRE

Theodor Codreanu*
Huși

Evenimentele cruciale din istoria modernă a României n-ar fi fost posibile fără implicarea culturală, dar și politică a celor mai de seamă intelectuali din epocă. Astfel, pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848 (una națională, nicicun internaționalistă, cum ar fi vrut, de pildă, Friedrich Engels¹), Unirea Principatelor de la 1859, Războiul de Independență (1877-1878), Marea Unire i-au avut ca protagonisti pe Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Andrei Mureșanu, Ion Ghica, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Eminescu, A.D. Xenopol, Vasile Conta, Duiliu Zamfirescu, Delavrancea, Octavian Goga, Constantin Stere, Nicolae Iorga, A.C. Cuza, ca să-i amintesc doar pe aceștia, implicați fiind, firește, alături de oamenii politici ai vremii lor. Iorga și Stere² au fost principalele voci, între titanii culturii: cel dintâi

pentru Ardeal și Bucovina nordică, al doilea pentru Basarabia, cei doi postându-se chiar pe poziții antagonice. Pe urmele lui Eminescu, Stere considera că Basarabia este „chestiune de existență pentru poporul român”: „*Dacă este adevărat că un popor își asigură viața istorică numai în măsura în care ființa lui națională se afirmă în cultura lui proprie și distinctă, ca un prinos adus civilizației omenești, – Basarabia, ruptă din trupul națiunii românești, nu poate fi decât o materie inertă*”. Stere era, de aceea, adeptul continuării Tratatului secret din 1883 cu Puterile Centrale, alături fiind de Carol I, de Petre P. Carp și de Titu Maiorescu, pe când Ionel I. C. Brătianu, Iorga, noul rege Ferdinand au decis pentru alianța cu Antanta, alături de Rusia. Ca de fiecare dată, România se afla între Scylla și Charibda, încât numai o conjunctură istorică favorabilă, care a dus la prăbușirea celor două imperii, țarist și habsburgic, a înlesnit, în consens cu voința românilor, miracolul înfăptuirii Marii Uniri.

Bătălia lui Nicolae Iorga împotriva intereselor austro-ungare în Transilvania și în Bucovina a început devreme, prin legături directe cu bucovinenii și ardelenii, având printre ei corespondenți pentru „Neamul Românesc”, „Sămănătorul”, apoi, prin Liga

* Theodor Codreanu (n. 1 aprilie 1945, Sârbi, comuna Banca, județul Vaslui) este un critic și istoric literar, prozator, filosof al culturii și civilizației. Este cunoscut ca un reputat eminescolog, fiind laureat a trei premii naționale „Mihai Eminescu” pentru cel mai bun volum de exegeză eminesciană publicat într-un an. Este distins de Academia Română, Academia de Știință a Republicii Moldova și Președinția României.

Culturală și prin conferințele de la Vălenii de Munte, punând în mișcare serviciile secrete austro-ungare și românești. Marele istoric a avut să se luptă, mai întâi cu „mitul Mitteleuropa”, ca paradis multinațional al națiunilor din Imperiul Austro-Ungar, mit teoretizat, la un moment dat și de bănățeanul Aurel C. Popovici (1863-1917), care, prin 1906, încă se mai iluziona cu ideea unui imperiu federativ, în care toate națiunile să fie tratate în mod egal prin constituție, în ceea ce el numea Statele Unite ale Austriei Mari. Fuseseră printre memoranști, autoritățile ungare condamnându-l, la rându-le, la patru ani de închisoare, determinându-l să se refugieză în România, devenind, ca admirator al lui Eminescu, „converbirist” și director la revista „Sămănătorul” (1908-1909).

Eminescu, chit că se formase în cultura germană prin studii vieneze și berlineze, nu și-a făcut niciodată iluzii cu privire la vreo Mitteleuropă, speranța lui fiind într-o refacere a unității lumii latine. A văzut în Tratatul secret cu Puterile Centrale principalul obstacol al realizării Daciei Mari, țintă centrală a Societății „Carpații”, înfințată, simbolic, pe 24 ianuarie 1882. Iorga, ca și Stere, se considerau moștenitorii testamentului eminescian: *de la Nistru până la Tisa și de la Mare până-n Cernăuți*. Atât de primejdios fiind, a trebuit să fie *potolit*, la porunca, „diplomatică” a lui Petre P. Carp care negocia la Viena. După cum Eminescu a intrat în vizorul serviciilor secrete austro-ungare în anii 1882-1883 (cu precedente în 1869-1870, pe când colabora la „Federațiunea” din Pesta) de la Societatea „Carpații”, cu Iorga s-a întâmplat același lucru în vremea conferințelor de la Școala de la Vălenii de Munte, începând cu 1903. Acolo, milita pentru ideea unității tuturor românilor, pentru România Mare. De la 10 mai 1906, va edita, bisăptămânal, „Neamul Românesc”. A cucerit repede o „uiimotoare popularitate”, cum se alarmau informatorii Siguranței, dar și serviciile secrete vieneze și maghiare. Materialele urmăririi lui Iorga sunt impresionante, întrând în carteia cercetătorilor Cornelia Bodea și Radu Ștefan Vergatti, *Nicolae Iorga în archivele vieneze și ale Siguranței regale (1903-1914)* (București, Editura Mica Valahie, 2012). Era limpede: în acei ani funcționa încă Tratatul secret cu Puterile Centrale, care interzicea orice propagandă „naționalistă” și „iridentistă” din partea României. Conform acestui tratat, urmărirea lui Iorga era pe deplin „legitimă”, vigilența serviciilor secrete fiind maximă. Autoritățile românești, ca să facă față acuzațiilor vieneze și budapestane, au procedat ca în 1883, cu Eminescu, atunci când l-au declarat „nebun” pentru ceea ce făcea la Societatea „Carpații” și în ziarul „Timpul”. Ei bine, Iorga a fost decretat și el ca *nebun de legat*. Regele Carol I însuși îl asigura pe Printul Schönburg, care, la rându-i, îl asigura pe baronul Alois Lexa von Aehrenthal (ministrul Externelor) că Iorga e un fel de clovn, pe care nu-l ia nimeni în seamă, „elementele onorabile” ale societății românești considerându-l pe straniul istoric „total nebun”³. G. Săndulescu, prefectul de Iași al Poliției, îl informa pe ministrul de interne, la 13 iunie 1909, că Iorga a conferențiat în vechea capitală a Moldovei, în fața unor „gurăcască”, umplându-se de total „ridicul”⁴. „Nebun de legat” îl va evalua, în 1907, și un intelectual de stânga, precum socialistul N.D. Cocea, care a scris un pamflet împotriva lui Iorga pentru că emisese ideea unei *Dunări «românesti»*, vorbind în numele „clasei stăpânitoare și războinice”! Spre deosebire însă de N.D. Cocea, regele Carol I juca de față tragicomedia „nebunie” lui Iorga, fiind, în realitate, de acord cu militantismul naționalist al lui marelui istoric, fiindcă, pe de altă parte, dăruia din fondurile personale, în același timp, 10 000 de lei Ligii Culturale iorghiste pentru a o scoate din impasul financiar și a o revitaliza. Iorga a înțeles „dedublarea” conjuncturală a regelui și a

primit-o ca pe un îndemn în tot ce a făcut. La consiliul de coroană din 1914, în care s-a hotărât intrarea în neutralitate, dar și abandonarea Tratatului cu Puterile Centrale, mintea și inima i-au fost rupte în două. Istoricul o recunoaște și o spune în necrologul din 19 octombrie 1914: „*Dacă a suferit?... Cu atât mai mult, cu cât nu putea altfel. O sfâșietoare dualitate morală se trezise în el. Nu poate fi mai crudă natura pentru un om, pentru un om bun și nobil care a făcut tot ce omenește se poate face ca să atingă culmile ei morale. Și nu poate fi Dumnezeu mai milos de cum a fost pentru Dânsul.*”⁵ De altfel, regele așteptase un al doilea Consiliu de Coroană, mărturisind: „Eu nu sunt contra îndeplinirii idealului național românesc. Vreau să se știe că nu sunt contra. Dacă s-ar fi ținut al doilea Consiliu de Coroană, toți ar fi văzut-o. Să mergem însă înțelept, făcând toate lucrurile la ceasul lor”⁶.

Estimp, serviciile secrete austro-maghiare, cu unele excepții, nu-l considerau deloc pe Iorga „nebun”, ci marea primejdie a naționalismului românesc. Istoricul alarmă și cercurile de afaceri transnaționale, susținute de partidele îngrijorate că trufia națională iorghiștă, prin care punea România pe picior de egalitate cu marile puteri, le primejduia lor însele interesele. Iată ce răspunde Iorga: „Interesele esențiale ale neamului nostru sunt luate în batjocură și chestiuni de viață pentru noi sunt primejduite pentru interesele de partid (...) Alt motiv pentru care facem politică aşa cum o facem este vechiul servilism față de Europa, grija ce avem despre ce zice Europa despre noi. Au fost momente când Austria n-a găsit cuvinte destul de grele pentru bulgari; bulgarii au urmat înainte cum știau ei. Noi nu suntem aşa; la fiecare moment ne întrebăm, oare ce se zice despre noi? Vedeți în foile noastre cum se culege fiecare atestat pe care ni-l dau gazetele din străinătate prin cine știe ce nenorocit care habar n-are de rosturile noastre”. Nu cumva aprecierea lui Iorga este valabilă și astăzi?

În 1909, autoritățile austro-ungare interzic accesul lui Iorga în Bucovina, acuzându-l de iridentism. Istoricul răspunde contelui Bellegarde: „Vorbii de iridentism. Nu știu ce e aceea. Știu însă că neamul meu are drepturi exclusive asupra teritoriului său național, din care face parte și întreaga Bucovină. Se pare că iridentism înseamnă pe români neliberi să încerce a-și smulge libertatea, atunci când ei nu au puterea să facă și când noi, din libera Românie, n-avem puterea de a-i ajuta. Dacă e aşa, n-am făcut niciodată politică iridentistă. Politica pe care o reprezint și o propagare un crez mai simplu și care e în domeniul realității: a ne păstra oriunde ființa etnică neatinsă, a nu mai primi colaborarea străinilor, nici atunci când ne-ar fi simpatică și, prin muncă, a ne aștepta ceasul, care va veni, dându-ne ce e al nostru și nimic mai mult”⁷.

Concomitent cu Viena și Budapesta, oamenii Siguranței erau foarte îngrijorați că, la Vălenii de Munte, prelegerile lui Iorga „vor forma pe studenți în sensul vederilor naționaliste” și trimit, în 1908, un agent care să supravegheze strict evoluția evenimentelor. Acesta raportează că, în viziunea istoricului, „direcția culturii și politicii noastre” devine „naționalismul, care se va înfîxe cât mai adânc în pieptul tineretului – oricâte stavile i s-ar opune de guverne”. La rându-i, prefectul de Iași, în 1909, scrie ministrului de interne că „studenții aşa zis naționaliști” amenință cu proteste împotriva expulzării lui Iorga din Bucovina de către austrieci. Un alt agent, apreciază că broșura lui Iorga *Cultură națională și politică națională*, cuprinzând discursul din octombrie 1908, e un primejdios „mijloc de propagandă a mișcărilor naționaliste cu multă sansă de reușită”⁸.

Urmărit, agresat, declarat *nebun*, amenințat cu pușcăria de către ai săi, șuvoiu

istoric declanșat de el a biruit împotriva lașității politicienilor și partidelor. Pentru el, „România Mică” și umilă în fața Europei era urmarea lipsei unui înalt ideal național, cum e și astăzi, când a ajuns o adevărată caricatură demnă de tradiția „neantului valah” denunțat de Cioran, neant creator de „legendă neagră”, în contemporaneitatea noastră când, cu jalnică schimonoseală, tineretul și politicianii nu mai au un *ideal național* vrednic de înaintași. La 1918, înfăptuirea României Mari a dat dreptate lui Iorga și lui Stere, nu fricoșilor, a dat dreptate morților din timpul războiului pe care același Iorga i-a slăvit în scrisurile sale. În continuare, la aceștia voi face referire.

În uriașa galerie de *oameni cari au fost*, unică în scrișul românesc, Nicolae Iorga nu se oprește doar la personalități de răsunet, ci și la oameni modești, rămași anonimi, dar neprecupeșind să se jertfească pentru țară în războiul de întregire. Pe 7 august 1916, e prezent la Cimitirul Militar din București, unde constată că „a fost multă lume să-și facă datoria față de dânsii și față de văduvele, de copiii, de părinții bătrâni pe care-i lasă în lacrimi. În fruntea tuturor stăteau Regele, Regina și Prințul moștenitor”⁹. Pe 26 august 1916, comemorând din nou ostașii căzuți la datorie, îi aşază în tradiția oștenilor-ciobani de la 1330, care l-au învins pe Carol I Robert, alături de cei biruitori la Podul Înalt sau la Călugăreni¹⁰. Despre poetul-muzician N. Vulovici, căpitan căzut în Balcani, fost colaborator la „Sămănătorul”, notează: „Cu dânsa în auz, cu muzica eroică a ultimelor lui cântece pentru Ardealul iubit, s-a dus zdravănul erou blond, cu față de voioie și de hotărâre. A cântat-o acolo, în fața fiarelor balcanice și a călăilor tehnici ai «cultului» Apus, în lovitură de sabie. Și când moartea l-a atins, el va fi încheiat într-un strigăt de entuziasm ultima strofă a unei vieți care cerea din toate puterile această onoare supremă.”¹¹ E zguduit de moartea fetiței poetului Ștefan O. Iosif: „Între copii uciși de bombele tâlharilor de la Berlin este și unul a cărui moarte va face să răsară în atâția ochi o lacrimă./ E fetița lui [Şt.O.] Iosif. Ce soartă tragică merge pe urma lor!”¹² Jertfa se abate și-n rândul învățătorimii care „a pierdut pe unul din cei mai buni dintre adevărații ei apostoli, pe N. Stoleriu din Baia, mort ca ofițer al oștirilor ce înaintea său în Ardeal.”¹³ Pe 21 septembrie 1916, notează: „La sanatoriul Gerota, rănit în oasele piciorului, a fost așezat prietenul nostru Henric Stahl.” Se va vindeca, devenind, peste ani, unul dintre marii sociologi din echipa lui Dimitrie Gusti. Pe 2 octombrie 1916: „Un comandant de stat major, locotenent-colonel Iacobini, a rămas pe câmpul de luptă”¹⁴.

Volumul al III-lea devine, pe spații ample, un adevărat catalog al jertelor: Dumitru Golescu, evocând o străveche tradiție nobiliară, mort la 2 octombrie 1916; învățătorul buzoian G. Vlădescu-Albești (5 octombrie); căpitanul Carp, sublocotenentul Leon Paladi (7 octombrie); colonelul Broșteanu, dar și un copilaș „cade cu capul zdorbit de bombele briganzilor. Fratele lui, un dispensat, nu-l plângе prea mult. Ia condeiul și cere a fi primit între aviatori pentru a putea plăti cândva această sfântă datorie față de memoria mortului.” (9 octombrie). Pe 13 octombrie, preotul Dominic Ionescu „figurează printre cei dispăruti”; în ziua următoare, este rănit eminentul arhitect Alexandru Zagoritz, locotenent în rezervă. „Un ofițer de rezervă, unul din frații Pătrășcoiu”, „cu câțiva oameni ai lui, a luat două baterii de obuziere de 105 la Jiu și a început a împroșca din ele pe dușman (18 octombrie). (Va fi și el ucis, pe 27 octombrie, în aceeași zi cu dorohoianul Lepri). Tot atunci, e rănit generalul Simionescu, iar pe 23 octombrie, scriitorul Virgil Caraivan, „povestășul nostru de la «Sămănătorul», inimousul răzeș fălcian.”¹⁵ Avocatul brăilean P. Jecu, rănit, după ce ani la rând „a lucrat cu entuziasm la începiturile propagandei naționaliste” (25

octombrie). În articolul *De ce omoară copii?* (27 septembrie 1916), Iorga pune barbaria germană pe seama rasismului, trufiei de supracoameni, puși să experimenteze într-un vast laborator al crimei, în care „ei să fie stăpâni”, profetism confirmat și mai brutal în al Doilea Război Mondial: „Zi de zi, să are, să samene, să culeagă, să care, să sape, să taie, să învărtă, să asude și să săngereze pentru rasa nobilă, pentru supracoameni, pentru zei. Sclavii mai vecchi vor fi vătafi celorlalți. Cu toții vor fi păstrați până ce geniu german va găsi mașini capabile de a-i înlocui cu totul. Atunci vor fi suprimate științific”¹⁶. Pe 1 noiembrie, aduce un scurt omagiu celor doi generali, I. Draglină și David Praporgescu: „Ne vom aduce aminte de amândoi cari au făcut cu aceeași inimă același suprem sacrificiu, și familiile unuia ca și celuilalt vor vedea oricând în poporul acesta întreg aceleași frunți descoperite pentru a le saluta, aceeași bunăvoiință pentru a le fi de folos”¹⁷.

Jertfa cavaleriei este pusă în cheie istorică străveche, de la Mircea Bătrânul până la Rareș-Vodă și Mihai Viteazul (26 decembrie). Alteori, barbaria se conjugă cu un licăr de onoare. În spatele unui grup de doisprezece ostași români, apar de după un deal câțiva nemți, unul dintre ei neezitând să-i ucidă mișelește, descărcându-și mitraliera în plin: „Cei doisprezece ai noștri zăceau amestecați în țărâna. Si atunci – atunci – ucigașii și-au dat sama că n-au câștigat o izbândă, ci au făcut o crimă și, fiind cărturari, muștrarea lor de cuget a scris aceste cuvinte care sunt pentru ei o înfierare: «Aici zac doisprezece viteji soldați români»”¹⁸. Nu puține au fost jertfele pricinuite de pârjolitoarele epidemii de tifos exantematic, între morți fiind și „fostul revizor școlar de Argeș. Gheorghe Stănescu-Delar”, unul dintre cei mai vrednici luminători ai poporului (28 februarie 1917). Medicii, infirmierii însăși cad la datorie (*Jertfa medicilor*, 12 martie 1917), între ei doctorul Stănculeanu, unul dintre cei mai buni oculiști români (5 septembrie 1917). Tifosul nu-l iartă nici pe ofițerul Chiru-Nanov, scriitor premiat de Academie pentru literatura de călătorie (25 iulie 1917), dar nici pe senatorul D. Șuculescu, secerat de boala la Huși, pe 27 ianuarie 1918. Nu sunt trecuți cu vederea străinii care se jertfesc pentru neamul românesc, precum căpitanul francez Vernay, căzut alături de români, pe data de 8 februarie 1918. Pe 10 mai 1918, a fost ucis, într-o explozie, arhimandritul basarabean Teodosie Soroceanu, fost călugăr la Muntele Athos. Basarabia și-a dat și ea obolul la marea încercare: „Încă o nobilă femeie cade luptând contra bolilor din satele nenorocite. S-a stâns în satul Florești, lângă spitalul pe care se gătea a-l părăsi pentru a se întoarce în Basarabia, lângă soțul ei, dr. Coteanu, medic la Orhei, sora lui Ion Pelivan, Ecaterina” (9 octombrie 1918).

Toate aceste necroloage, pe care nu le-am epuizat aici, atestă dăruirea superbă a geniului iorghist cauzei fundamentale a făptuirii României Mari, care nu s-a rezumat doar la bătălia ideologică și politică. Nu sunt simple note informative, indiferente, ci, pentru fiecare jertfă umană care i-a însorit memoria, pune la lucru excepționalul său talent de portretist și de evocator, știind că istoria se construiește și din detaliu, nu numai din judecăți generale.

NOTE

1. Engels s-a arătat atât de afectat de „trădarea” revoluției internaționaliste de către intelectualii români, în favoarea dimensiunii naționale, încât, în 1848, a exprimat aprecieri dure la adresa românilor din Principate: „[Români sunt] un popor fără istorie... destinați să piară în furtuna revoluției mondiale... [Ei sunt] suporterii fanatici ai contrarevoluției și [vor] rămâne astfel până la extirparea sau pierderea caracterului lor național, la fel cum propria lor existență în general, reprezentă

prin ea însăși un protest contra unei mărețe revoluții istorice. [...] Disparația [lor] de pe fața pământului va fi un pas înainte.” (Apud Larry L. Watts, Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al blocului sovietic cu România, trad. din engleză, de Camelia Diaconescu, Editura Rao, București, p. 31).

2. Despre contribuția uriașă a lui Constantin Stere la votul din Sfatul Țării, de la 27 martie 1918, în favoarea unirii cu patria-mamă, a se vedea și Theodor Codreanu, *Constantin Stere și Basarabia*, în „Vitraliu”, Bacău, an. XXV, nr. 47, octombrie 2017, p. 34-41.
3. Vezi și Mircea Platon, *Elitele și conștiința națională*, București, Editura Contemporanul, 2017, p. 228.
4. *Ibidem*, p. 228.
5. Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. I, prima ediție critică integrală realizată de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, București-Craiova, 2009, p. 439.
6. „Săptămâna regelui Carol”, în *Oameni cari au fost*, ed. cit., p. 441.
7. *Deceniul limpezirii 1906-1916. Bucovina sub lupa Neamului Românesc al lui Nicolae Iorga*, ediție de Liviu Papuc și Olga Iordache, Editura Tipă Moldova, Iași, 2015, p. 217-218.
8. Vezi Mircea Platon, *op. cit.*, p. 221-224.
9. Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. III, ediția citată, București, 2012, p. 42.
10. *Ibidem*, p. 43.
11. *Ibidem*, p. 45.
12. *Ibidem*, p. 46.
13. Idem.
14. *Ibidem*, p. 47.
15. *Ibidem*, p. 50.
16. *Ibidem*, p. 53.
17. *Ibidem*, p. 55.
18. *Ibidem*, p. 57.

SUMMARY

Nicolae Iorga's battle against the Austro-Hungarian interests in Transylvania and Bucovina began early, through his direct connections with the Bukovina and Transylvania, having among them correspondents for the „Romanian Nation”, „The Sower”, then through the Cultural League and the conferences from Valenii de Munte, putting in motion the Austro-Hungarian and Romanian secret services. The great historian had struggled, first with the myth of „Mitteleuropa” as the multinational paradise of the Austro-Hungarian Empire, mythological theorized at the same time by the Aurel C. Popovici (1863-1917) from Banat, who, through 1906, still illusive with the idea of a federal empire, in which all nations are equally treated by constitution, in what he called the United States of Great Austria. He was one of the signers of the Memorandum of Transylvania, and the Hungarian authorities sentenced him to four years of prison, causing him to flee to Romania, becoming a „conversationalist” and a editor-in-chief of „The Sower” (1908-1909) as an admirer of Eminescu.

ETNICII GERMANI DIN BUCOVINA ÎN ARHIVELE DIN ŁÓDZ

Emilian Dranca*
Vatra Dornei

Cum anume au ajuns etnicii germani în arhivele din Polonia? La această întrebare se poate răspunde dacă se cunoaște răspunsul la o altă problemă cu care istoria se confruntă, și anume, cum au ajuns etnicii germani din Bucovina să locuiască în Polonia? Dacă este cunoscută istoria Bucovinei în timpul celui de al Doilea Război Mondial, respectiv acțiunea *Heim ins Reich*, atunci pot fi emise deja anumite ipoteze. Cert este faptul că pentru cercetătorii și mai ales istoricilor preocupați de asemenea subiecte, arhivele din Polonia, din orașele Łódz, Varșovia, Poznań, Gdańsk, Wroclaw, Cracovia etc. se dovedesc a fi o comoară încă nedescoperită și care așteaptă a fi cel puțin cunoscută.

Potrivit opiniilor lui Timothy Snyder și Tony Judt, scriitori și filosofi precum Hannah Arendt și Jean Paul Sartre au căutat să găsească o explicație universală pentru regimurile totalitare¹. Același lucru se poate spune însă și despre Eric Voegelin, Raymond Aron și mulți alții. În epoca în care ei au scris, abordarea și metodologia pe care au utilizat-o a fost generală (se poate spune chiar generalizantă). Ei au încercat să aplique anumite concepte prin prisma căror să observe și să analizeze comportamentul și atitudinea a milioane de persoane nu doar din Germania, ci și din toată Europa, care s-au confruntat cu fenomenul regimurilor totalitare, cu cel de al Doilea Război

* **Emilian Dranca** este președinte al Asociației Culturale „Eric Voegelin” din Vatra Dornei, doctorand la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, organizator al „Festivalului de film istoric”.

Mondial și indirect cu Holocaustul. Niciunul dintre cei menționați nu au folosit în anii '30-'40 materiale de arhivă, implicit surse primare. Desigur, în mare măsură, acestea nici nu erau accesibile. Astfel, spre deosebire de Voegelin, Raymond Aron, Arendt, în cazul de față, această cercetare se bazează, în special, pe materiale și informații păstrate în diferite arhive. Însă, cum observa Karl Jaspers în anii '60, istoricul și în general scriitorul privește desfășurarea evenimentelor de la mare distanță, asemenea spectatorului care privește de pe țarm furtuna desfășurată în mijlocul oceanului². Așadar, distanța cronologică față de evenimentele la care se face referire (1945-2018, aproximativ 72 de ani) se dovedește a fi benefică atât pentru cercetarea istorică, cât și pentru aprofundarea acestor subiecte: genocid, Holocaust, mutarea populațiilor, cel de al Doilea Război Mondial, ideologii totalitare, regimuri politice.

Procesul de deplasare a populației germane din Estul Europei în Germania prin acțiunea *Heim ins Reich*, să cum s-a desfășurat el în cele din urmă, din 1940 până în 1944-1945, poate fi considerată o tragedie trăită de milioane de oameni din Europa. Însă dimensiunile acestei tragedii, dacă acest fenomen istoric este acceptat astfel, sunt mult mai reduse și semnificative prin comparație cu ceea ce a însemnat închiderea populației evreiești în ghetouri, lagăre de concentrare (Lublin-Majdanek³, Sobibor, Chelmo, redenumit Kulmhof în perioada 1939-1945, Auschwitz-Treblinka) și în lagăre de exterminare. Relevant din acest punct de vedere este destinul orașului Łódź, unde s-a aflat sediul EWZ și, în același timp, cel de al doilea gheto din Polonia, după cel din Varșovia, din punct de vedere al persoanelor ucise aici. Istoria ghetoului din Łódź este mai complexă și mai tragică decât apariția instituției EWZ. Enciclopedia începută în 1943 de evrei din gheto despre istoria acestuia și „societatea” ghetoului din Łódź⁴ relevă faptul că ghetooul este o anticameră a lagărului de exterminare, adică o anticameră a morții, în timp ce EWZ este o aticameră a organizării, integrării și desfășurării vieții în sistemul celui de al III-lea Reich. În Łódź a existat înainte de 8 septembrie 1939 (ziua intrării trupelor germane în oraș) o comunitate de 250.000 de evrei.⁵ Această comunitate a dispărut aproape în totalitate în perioada 1940-1944. Toți evreii au fost concentratați în partea de nord a orașului, în gheto înființat în cartierul Baluty. Practic, după invazia trupelor germane în Polonia, a început reorganizarea administrativă a teritoriului ocupat și ghettoizarea populației evreiești. A se vedea de asemenea și situația asemănătoare a orașului Bedzin, la câțiva km. distanță de Auschwitz și cu o populație de 85 000 de evrei.⁶

EWZ a fost înființată la 15 octombrie 1939, primul său sediu (*der erste Sitz des Fuhrungsstabes*) a fost în Gotenhafen. La 17 noiembrie a fost mutată la Posen iar la 15.01.1940 la Łódź /Litzmanstadt.⁷ Tot personalul necesar a sosit de la Berlin la Łódź la 27 iulie 1940⁸. În Łódź, redenumit la 8 aprilie 1940 în Litzmannstadt⁹, centrala și-a avut inițial sediul în strada Moltke 16/3. Dar mai sunt cunoscute sedii în străzile Holzstrasse 88 și Adolf Hitler Strasse 115. Sediul din strada Adolf Hitler 115, actuala stradă Pietrowska, nu s-a păstrat, în locul acestei clădiri fiind ridicat un alt imobil ocupat de magazine, birouri și locuințe începând de la numărul 115 și care se întinde până la numărul 119. Moltke Strasse a cuprins clădirile de pe o arteră destul de mare. Strada începea din intersecția cu Adolf Hitler Strasse și se termina în intersecția cu Heinrichs des Löwes Strasse. Dat fiind faptul că intersecția cu Adolf Hitler Strasse, actuala Pietrowska, a suferit modificări din 1945 până în prezent¹⁰, se poate crea confuzia că fostă stradă Moeltke se întinde și pe actuala Jaracza Stefana iar fostul sediul al EWZ ar fi azi la numărul 13 din această stradă, fiind un bloc de locuințe,

iar la parter având spații comerciale. Însă, nu este astfel, numărul 13 din Moeltke Strasse este numărul 13 din actuala stradă Wieckowskiego. În acest imobil se află azi, la parter o librărie destul de mare, iar la etaje locuințe precum și sediul Camerei de Comerț și Industrie Poloneze. În această clădire a fost sediul unei școli evreiești înainte de 1945, fapt amintit azi de o placă așezată pe zidul de la strada Wieckowskiego. Însă nimic nu amintește de fostul sediu al EWZ. Dar dacă este analizată harta din cartea lui Andrzej Rukowiecki, Łódź 1939-1945 Kronika Okupacji, Ksiezy Mlyn, Dom Wydawniczy, Łódź, 2011, reiese faptul că fosta Moeltke Strasse se întindea pe ambele străzi, atât actuala Wieckowskiego cât și Jaracza Stefana. Aceasta este o confuzie/greșală a autorului, dat fiind faptul că hărțile din 1940 păstrate în arhive nu atestă această suprapunere a Moeltke Strasse cu cele două străzi.

Fosta Holzstrasse este actuala stradă Drewnowska, iar imobilul de la numărul 88 este o instituție de învățământ cu două etaje și spații destinate jocurilor sportive. În ceea ce privește alegerea orașului Łódź drept locație pentru EWZ pot fi emise doar ipoteze, însă nu este cunoscut până în prezent un motiv exact pentru care instituția a fost mutată aici. Este cunoscut faptul că în 1944 EWZ avea angajați un număr de 258 de germani, alături de care sunt menționați încă cinci persoane de origine olandeză, deci în total 263.¹¹ Acestora se mai adaugă personalul atașat din Wermacht și Waffen SS, încă 120 de persoane.¹² În total 363 de persoane angajate în EWZ în 1944. Astfel, una dintre ipoteze, conform căreia a fost ales Łódź drept locație pentru EWZ, poate fi infrastructura necesară pentru această instituție cât și pentru locuințele personalului său. Dacă sunt luate în calcul cele 263 de persoane angajate în EWZ și se consideră că ele fac parte din 263 de familii diferite asta înseamnă 263 de locuințe individuale pe care statul german, se presupune, ar fi avut capacitatea de a le aloca acestor persoane. În contextul anului 1940 când populația evreiască din orașe era închisă în ghetouri sau și trimisă în lagăre, iar populația poloneză cunoștea partțial același destin, se poate considera că un număr rezonabil de locuințe rămânea disponibil pentru germani.

În afară de instituția centrală aflată la Łódź, a existat și un tren special format din 15 vagoane Pullman, care se deplasa în interiorul Germaniei, acolo unde era necesar pentru realizarea tuturor formalităților referitoare la acordarea cetățeniei etnicilor germani aflați în lagările de primire organizate de Vomi.¹³ Personalul EWZ aflat la bordul acestui tren special (*Sonderzug*) constituia numita *Fliegenden Komission* – comisia călătoare. Un etnic german – *Volksdeutsche* – străbătea practic acest întreg tren de la un capăt la altul, trecând prin fiecare birou (în total 10), iar după acest parcurs care dura aproximativ patru ore, cobora din tren în calitate de cetățean german – *Reichsdeutsche*.¹⁴

În cadrul EWZ au fost angajate și persoane de etnie germană din Bucovina. Printre acestea sunt etnici germani din Cernăuți. Astfel este situația tinerei Riske Elsa, angajată de EWZ la 24 iunie 1941. Absolventă a liceului în Cernăuți în 1940, studentă la Facultatea de Chimie la Universitatea din Cernăuți, pleacă la o lună de la începerea studiilor în Germania prin acțiunea *Heim ins Reich*. În cadrul EWZ, la atribuții, este notat *Schreibkraft: Einbürgeungsurkunden* – ceea ce presupune scris și prelucrat documentele care atestă originea etnică a persoanelor.¹⁵ În aceeași situație a fost Teijerlin Cornelia, absolventă a liceului și cu două semestre la Școala de Comerț (*Handelshochschule*), cu o experiență la ziarul *Bukarester Tageblattes* și la Ungarischen-Kreditbank, angajată de EWZ la 1 decembrie 1940. În cazul ei este notată mențiunea „Sehr gut in Stenografie und Schreibmaschine”.¹⁶

Așadar, sursele primare despre *Heim ins Reich* și EWZ se află, desigur, la arhivele din Polonia, Germania, Austria, Franța și foarte puțin din România. Nu lipsesc nici contradicțiile dintre documentele aflate în diferite arhive. Spre exemplu cel mai mare număr de etnici germani care au plecat din Bucovina este indicat în arhivele păstrate în România, mai exact 52 107 etnici germani din sudul Bucovinei¹⁷ respectiv 43 568 de etnici germani din nordul Bucovinei.¹⁸ În toate celelalte arhive sunt indicate numere relativ mai mici. În Polonia, la Arhivele Naționale din Łódź, Piața Wolności (în traducere Piața Libertății, fostă Platz Deutschland în perioada 1939-1944), numărul 1 (*Archivum Państwowe w Łodzi*), există fondul *Einwandererzentralstelle Litzmannstadt* care este constituit din aproximativ 47 de role de microfilm notate separat cu 47 de cote diferite. Există cazuri în care aceeași rolă de microfilm are mai multe cote înregistrate pe ea, având documente din mai multe unități notate cu cote diferite. Astfel, am utilizat rola de film având cota L 3589 care deține materiale/informații despre biroul de sănătate al EWZ (*Materiel der Gesundheitstelle der EWZ*). Fiecare rolă de microfilm are un anumit număr de metri distinct de celelalte role și un număr diferit de pagini/file scanate. Spre exemplu rola cu cota L 3589 deține și cotele de la L 3588 până la L 3598 și are un număr de 37,40 de metri. Parcurserea acestora poate dura câteva zile sau chiar câteva săptămâni. De asemenea am utilizat informațiile de pe rola cu cota L 3635 care păstrează listele persoanelor care au primit cetățenia germană în perioada 27 martie 1942 – 19 februarie 1944 și care au venit din Europa de Est (*Listen der Einburgerungsurkunden der Gotscheeumsiedler des Kreises Rann u. Einburgerungsvorgänge der Baltenumsiedler, Galizien-Wolhynien-Narev gebietsumsiedler, Umsiedler von Weichsel Ost u. West, Rumanien Umsiedler*). Aceasta are un număr de 28,10 de metri. De asemenea, din același fond am utilizat microfilmele având Cota L 3566 (*Aufgaben und Befugnisse, Organisationpläne u. Geschäftsordnung*), L 3567 (*Allgemeine Angelegenheiten der EWZ – Aktenplan u. Schreibmaschinen*), L 3568 (*Personalbestandsbesetzung der EWZ*), L 3569 (*Schriftverkehr im Personalsachen*), L 3570 (*Berwerbung des Personals*), L 3570 (*Verschiedene Anordnungen*), L 3573 (*Nachweisung über die in Krakau stattgefunden überprüfung von der hiesigen Dienststelle, Kommision Sonderzug*).

La Arhivele Naționale din Łódź (*Archivum Państwowe w Łodzi*) cu sediul în strada Kosciuszki, numărul 121, există fondul cu numele *Centrala Imigracyjna w Łodzi* (Centrala de Emigrare din Łódź), care deține 579 de unități de documente notate cu 579 de cote diferite. De asemenea la sediul din strada Kosciuszki 121 se află un fond cartografic, *Dokumentacja Kartograficzna*, care păstrează hărțile orașului Łódź /Litzmannstadt din perioada celui de al II-lea Război Mondial.¹⁹ Cu ajutorul acestor hărți am identificat numele străzilor din 1939-1945 și corespondenții lor din perioada postbelică. De asemenea, am găsit planurile clădirilor aflate în Adolf Hitler Strasse 115-119 și care au fost ulterior demolate, în locul lor fiind ridicată o singură clădire.

Tot la sediul din strada Kosciuszki se află scenariul și alte documente despre realizarea filmului *Heimkehr*. În contextul deplasărilor de populație etnică germană din estul Europei în Germania în 1940-1941 a fost realizat și acest film propagandistic, *Reîntoarcerea* (*Heimkehr*). Filmul prezintă o comunitate germană din Polonia care este persecutată de autoritățile poloneze, școala lor este desființată/distrusă, iar acest episod este regizat asemenea unui ritual prin care polonezii îndepărtează tot ceea ce este german de pe teritoriul statului polonez. Astfel, mai mulți etnici germani sunt arestați și expuși oprobiului public (ei urmând a fi execuțați de polonezi, scenă

desfășurată în interiorul unei unități militare în Polonia). În mod miraculos, în noaptea dinaintea executării sentinței, Germania atacă Polonia și astfel îi salvează pe germani de la moarte. Însă apariția armatei germane în film nu este prezentată oricum ci cu tot armamentul din dotare posibil: cu avioanele de vânătoare și bombardierele germane, care asediază citadela poloneză, următe de diviziile de tancuri și infanterie. Astfel are loc un adevărat desant militar în film. Regia aparține lui Gustav Ucicky.²⁰ Filmul este realizat în 1941, însă acțiunea, se subînțelege că se petrece în septembrie 1939. Deși, filmul explică necesitatea acțiunii Germaniei în Europa de est și, implicit, acțiunea *Heim ins Reich*, el se adresează, în special, germanilor din Germania pentru ulterioara înțelegere și acceptare a milioanelor de germani preconizați de a sosi în Germania. Aceasta a fost, de fapt, una dintre principalele probleme cu care s-au confruntat etnici germani din Europa de est, care nu erau percepți de germanii din Germania de a fi tocmai germani. Punctul culminant din film este momentul dinaintea execuției preconizate a se desfășura dimineață. Astfel, în noaptea dinaintea execuției, eroina filmului are un adevărat monolog în care vorbește despre visul său de a trăi într-o țară germană alături de ceilalți germani, de a putea pleca în Germania. Ea vorbește despre *Heimkehr ins Reich* (deși, fiind născută în Polonia, nu poate vorbi despre reîntoarcerea într-un loc unde ea nu a fost niciodată, astfel filmul reprezintă metafora reîntoarcerii unui popor la locurile originii sale). Ea visează, de asemenea în monologul său, la o țară unde nu se mai vorbește poloneză și idiș (deși în film apare un comerciant evreu care își exprimă aprecierea pentru genialitatea lui Adolf Hitler) și că în această țară germană, după moarte să fie îngropată în pământ german. Goebels a apreciat această scenă în jurnalul său la 20 august 1944 drept una dintre cele mai bune din istoria cinematografiei.²¹ În același timp, naționaliștii polonezi visau la rândul lor la o țară unde se vorbește doar poloneză și unde sunt doar polonezi (în anii '30 în Polonia fiind comunități semnificative de germani, evrei, lituanieni, ucrainieni, vorbindu-se, asătul, în germană, idiș, lituaniană, respectiv, ucraineană). Ironia sortii constă în faptul că visul naționaliștilor polonezi a fost desăvârșit de germani și sovietici în cel de al II-lea Război Mondial,²² însă după război, cei care au mai supraviețuit din rândurile partidelor naționaliste au fost anihilați de comuniști.

Filmul *Heimkehr* a avut premiera la 23 octombrie 1941 la Palatul Ufa din Berlin (*Ufa Palast am Zoo*) și a fost distins cu premiul „Filmul Națiunii” fiind unul dintre cele mai vizionate filme în cinematografele din Germania în perioada 1941-1945. În film este regizată o scenă dar de o violentă ieșită din comun: „O familie germană decide să meargă la cinematograf unde, după proiecția unui film, este intonat imnul Poloniei cu vizionarea unei parade militare a armatei poloneze. Germanii nu pot cânta acest imn, fapt pentru care sunt loviți de ceilalți și obligați să cânte, însă ei refuză și sunt în continuare loviți de polonezi. La sosirea poliției germanii sunt scoși afară din cinematograf fără a primi niciun ajutor medical”. După cel de al Doilea Război Mondial, regizorul și actrița din rolul principal, Paula Wessely, au primit interdicția de a mai lucra în domeniul cinematografiei.²³ Totodată, în afară de acest film,²⁴ din punct de vedere al propagandei realizate despre *Heim ins Reich*, istoricul dispun de sute de fotografii realizate de membrii SS în perioada 1939-1940. Astfel a fost imortalizată operațiunea *Heim ins Reich* din țările baltice, din URSS, din Bucovina și Basarabia, desfășurată pe diferite căi și mijloace: pe cale maritimă din Riga în Gdańsk, pe căile ferate din Bucovina și Wolhynien, precum și pe cale fluvială, din Basarabia și Dobrogea, plecând inițial cu căruțele până la Dunăre și apoi cu vase până

în Viena. Unii fotografi sunt cunoscuți, spre exemplu Wilhelm Holtfreter, membru SS. Fotografile lui sunt păstrate la Bundesarchiv Koblenz și evidențiază dimensiunea acestui exod din 1939-1940.

În sfârșit, în arhiva din Łódz am găsit și documente care au clarificat rațiunea pentru care SS a dorit colonizarea unor etnici germani din Bucovina în Franța după 1942. Această curiozitate a programului *Heim ins Reich* de a coloniza germanii din Bucovnia în Franța, în provinciile Alsacia și Lorena în anul 1943 a suscită și azi interesul istoricilor. Evenimentul a fost prezentat de propaganda din epocă și, parțial, în schimbul de documente oficiale ale autorităților germane drept o etapă a procesului de germanizare a noilor teritorii cucerite. Dacă acest proces pare a fi eminentamente ideologic, el are însă o anticameră aflată în cadrul poliției secrete germane (SD). În cadrul SD se discuta deja din 1942 despre necesitatea securizării acestei zone din partea de vest a fluviului Rin. Această securizare presupunea eliminarea acelor persoane (individual sau împreună cu familiile lor) care s-au dovedit a avea sau ar fi avut în trecut o atitudine ostilă Germaniei. De asemenea persoanele și familiile care aveau relații și contacte în statele vecine (Elveția, Italia, Luxemburg, Belgia) erau considerate a fi persoane periculoase și, implicit, indezirabile în această zonă. Astfel am găsit în arhivele din Łódz documente din 1942 redactate de SD care pregătesc această acțiune de depopulare a Alsaciei și Lorenei de persoanele nedorite și colonizarea în locul lor a etnicilor germani din estul Europei, implicit din Bucovina.²⁵ Se apreciază că aproximativ 19 000 de etnici germani au fost colonizați în Alsacia, Lorena și Luxemburg în 1943 drept rezultat al acestor planuri geopolitice privind securitatea frontierelor Germaniei.²⁶ Cifra poate fi însă exagerată.

În loc de concluzii, poate fi lăsat deschis acest subiect încă insuficient cercetat, problema deplasării populației germane din estul Europei în Germania în perioada 1940-1944. Se poate considera a fi încă insuficient cercetat deoarece exsita foarte multe documente în arhivele altor orașe, nu doar din Łódz, încă nevalorificate și care pot răspunde la multe întrebări privind istoria contemporană a Europei Centrale, *Mitteleuropa*.

NOTE

1. „Arendt sucht nach einer universalen Erklärung. Jean Paul Sartre hat seinerzeit etwas sehr Ähnliches angestrebt. Auch er wolte darstellen, was in Europa während des Zweiten Weltkrieg geschen war”. Tony Judt, Timothy Snyder, *Nachdenken über das 20.Jahrhundert*, Fischer, München, 2013, p. 51
2. Karl Jaspers, *Wohin treibt die Bundesrepublik?* Piper Verlag, München, 1966, pp. 5-7
3. Lagărul de la periferia orașului Lublin, cunoscut sub numele de Konzentrationslager Majdanek, a fost primul lagăr eliberat de trupele sovietice, Tomasz Kranz, *Die Vernichtung der Juden im Konzentrationslager Majdanek*, Państwowe Muzeum na Majdanku, Lublin, 2007.
4. Adam Sitarek, Eva Wiatr (Editors), *Encyclopedia of the Ghetto. The Unfinished Project of the Lodz Ghetto Archivists*, Archiwum Panstowowe w Łódzi, Łódź, 2017
5. Idem.
6. Mary Fulbrook, *A small town near Auschwitz: Ordinary Nazis and the Holocaust*, Oxford University Press, New York, 2013
7. *Entwurf zu einem Aktenvermerk*, Personalstelle, Litzmannstadt, den 4. März

- 1941, Archivum Państwowe w Łodzi, pl. Wolności 1, 91-415 Łódź, Fond *Einwandererzentralstelle*, Nr. 18, L 3588, citit la 02.08.2018.
8. Idem.
 9. Orașul a fost redenumit după Generalul Karl von Litzmann, distins în Primul Război Mondial în luptele împotriva Imperiului Țarist. În oraș s-a aflat de asemenea o stradă care i-a purtat numele. Strada pleca din Deutchlandplatz (actuala Piața Wolności) și continua până la ieșirea de vest a orașului. A se vedea Andrzej Rukowiecki, Łódź 1939-1945 Kronika Okupacji, Ksiezy Mlyn, Dom Wydawniczy, Łódź, 2011 precum și harta auxiliară *Plan von Litzmannstadt*. Azi această stradă se numește Legionow.
 10. Acest lucru este vizibil prin comparația unei hărți a orașului Litzmannstadt din perioada 1940 aflată la Arhivele din oraș (Archiwum Państwowe w Łodzi, Fond Dokumentacja Kartograficzna, Plan von Litzmannstadt, 1940, Cota 763 și Archiwum Państwowe w Łodzi, Fond Dokumentacja Kartograficzna, Plan von Litzmannstadt, 1940, Cota 176) cu una a orașului Łódź din 2017-2018
 11. *Personalbestandsnachweisung nach den Stande von 1.02.1944*, Litzmannstadt, den 8. Februar, 1944, Archivum Państwowe w Łodzi, pl. Wolności 1, 91-415 Łódź , Fond *Einwandererzentralstelle*, Nr. 2, L-3568, Filele 1-7
 12. Idem, Filele 7-10.
 13. Archiwum Państwowe w Łodzi, pl. Wolności 1, 91-415 Łódź, Fond *Einwandererzentralstelle*, Nr. 4, L-3572, Filele 5-6
 14. Idem.
 15. *Staatsangehörigkeitstelle*, Litzmannstadt, den 05. August 1941. Archiwum Państwowe w Łodzi, pl. Wolności 1, 91-415 Łódź, Fond *Einwandererzentralstelle*, Nr. 2, L-3569, Fila 134.
 16. Idem, Litzmannstadt, den 05.08. 1941, Fila 161.
 17. ANIC, fond 730 Ministerul Propagandei Naționale, 1921-1944, vol. I, nr. 909, Buletine MapN, Starea de spirit a populației 1939-1940, nota 28.09.1940, 14.10.1940
 18. Idem.
 19. Archiwum Państwowe w Łodzi, Fond *Dokumentacja Kartograficzna, Plan von Litzmannstadt, 1940*, Druckerei der Litzmannstadter Zeitung, Cota 763
 20. Scenariul filmului, regia, modul în care a fost produs, etc. sunt păstrate în arhivele Archiwum Państwowe w Łodzi, al. Kościuszki 121, 90-441 Łódź însă sunt greu accesibile publicului deoarece hârtia documentelor se află într-un stadiu înaintat de degradare. Însă filmul este accesibil și on-line, a se vedea <https://www.youtube.com/watch?v=7EwtirVHm2A> deși nu este o calitate foarte bună a imaginii, se poate vedea și auzi bine ceea ce se petrece în film.
 21. A se vedea expoziția *Die Vertrieben von 1939...* realizată de Jacek Kubiak, Agnieszka Luczak, Małgorzata Schmidt, Janusz Zemer, în Museum of the former german Kulmhof death camp in Chelmno on Near, Adress Chelmno 59 A, 62-660 Dabie
 22. „An ironie ful filment on the nationalist dream, now clear of its minorities or at least with a very negligable number. Flames consumed the old synagogues; the foot of some passerby in the city suburbs trips over the remains of a gravestone with Hebrew letters-all that is left of the old cemeteries”. Czesław Miłosz, *Native realm. A search for self-definition*, Translation by Catherine S. Leach, Penguin Books, London, 2014, p. 106
 23. Hans Schmied, *Der schwierige Heimkehr*, 12.03.2012, <https://web.archive.org/>

- web/20120318011121/http://www.heise.de/tp/artikel/36/36487/1.html
- 24. În afară de filmul Heimkehr din 1941, a mai fost realizat un documentar în anul 2009, o coproducție ARTE Polonia-Germania și desigur din perspectiva istorică a anilor 2000 asupra evenimentelor din 1939-1945. Filmul, Eine blonde Provinz fur Himmler/Le blonde province de Himmler, durează 52 de minute și este regizat de J. Kubiak și K. Salge, tot ei fiind cei care au realizat și scenariul. Varianta poloneză este mai lungă cu 75 de minute aceasta fiind accesibilă și on-line : <https://www.youtube.com/watch?v=3RrxY3ywKF4> Vizionat la 15.08.2018
 - 25. Archiwum Państwowe w Łódzi, pl. Wolności 1, 91-415 Łódź, Fond *Einwanderer-zentralstelle*, Nr. 9, L-3575, Fila 111.
 - 26. Archiwum Państwowe w Łódzi, pl. Wolności 1, 91-415 Łódź, Fond *Einwanderer-zentralstelle*.

SUMMARY

The problem of the archive documents from Poland, especially the ones containing information about ethnical Germans of Bukovina from the archive in Łódź, has been touched upon in the article below. First hypotheses about the importance of the Bukovinian Germans in the archive materials in Poland have been deduced from the history of Bukovina during the WWII, especially as a result of the Heim ins Reich operations. The process of moving the German population of Eastern Europe to Germany through Heim ins Reich, as it eventually took place from 1940 to 1944-1945, can be considered a tragedy experienced by millions of people in Europe, implicitly from Bukovina. Relevant from this point of view is the destiny of Łódź, where the EWZ headquarters (der erste Sitz des Fuhrungsstabes) were established, which carried out all the formalities relating to the granting of the citizenship of the ethnic Germans in the receiving camps. Archive documents attest that EWZs were also employed by German ethnic groups in Bucovina. At the same time, documents in the Łódź archive show evidence of the intention of SS bodies to transport ethnic Germans from Bucovina to France after 1942 to the provinces of Alsace and Lorraine in order to Germanize the newly-conquered territories.

CASA LUI ARON PUMNUL DIN CERNĂUȚI: NEPĂSARE, UITARE...

Marin Gherman*
Cernăuți

La 27 noiembrie s-au împlinit 200 de ani de la nașterea cărturarului român Aron Pumnul (satul Cuciulata, județul Brașov). Aron Pumnul a fost un lingvist, filolog și istoric literar român, profesor al lui Mihai Eminescu, fruntaș al Revoluției de la 1848 din Transilvania. La sfârșitul lunii noiembrie 1848 este numit prin concurs primul profesor de limba și literatura română la liceul german din Cernăuți, unde îl învață pe Eminescu, care a scris poemul *La mormântul lui Aron Pumnul*. S-a ocupat de susținerea funcționării ziarului „Bucovina”. A fost unul dintre primii autori ai unor concepte de sinteză a literaturii române. Prin Aron Pumnul și discipolul său Ion G. Sbiera la Cernăuți a început afirmarea unei școli de istorie literară, care a pus bazele unei metodologii moderne, a elaborat ideea necesității cunoașterii tuturor evoluțiilor literare la români, a formulat principiul periodizării fenomenului literar și cultural.

Din păcate, în momentul de față casa în care a locuit Aron Pumnul la Cernăuți este în stare deplorabilă. Titlul acestui articol „Casa lui Aron Pumnul din Cernăuți: nepăsare, uitare...” este identic cu numele unui documentar realizat de jurnalistul Leonid Parpauț de la BucPress TV în vara anului 2018. Jurnalistul a descris în imagini televizate cum arată

în momentul de față casa unde a locuit Aron Pumnul. Reprezentantul Fundației „Casa Limbii Române”, Vasile Tărățeanu, explică în fața camerei de filmat de ce procesul de renovare este amânat de la un an la altul. Casa, veche de aproape 200 de ani, situată pe strada Aron Pumnul, nr. 19 din Cernăuți, este construită într-un autentic stil moldovenesc și pare condamnată la uitare. Casa lui Aron Pumnul din Cernăuți așteaptă de peste 20 de ani să găzduiască Muzeul „Mihai Eminescu”. În pofida multor

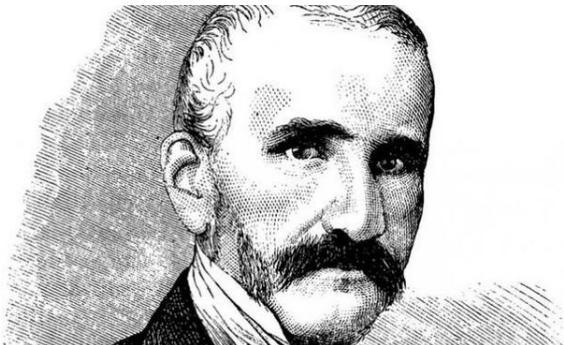
* **Marin Gherman** este politolog, jurnalist, poet. Președinte al Centrului Media BucPress – asociație a jurnaliștilor români din Ucraina, care include Agenția BucPress, Radio Cernăuți și BucPress TV. Doctor în științe politice, colaborator științific în cadrul Universității Naționale din Cernăuți. Redactor-șef adjunct la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei” (Cernăuți – București). Redactor la postul de radio „Ucraina Internațional”. Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Publică studii științifice în reviste de specialitate din România, Republica Moldova, Germania și Ucraina. Este coautorul monografiei *Instituțiile societății civile și capitalul social în noile state membre UE* (Cernăuți, 2015).

discuții, a unor vizite întreprinse la Cernăuți de către membrii Guvernului României sau liderii autorităților locale, lucrurile sunt nemîșcate. Este o condamnare la uitare, uneori aprofundată prin nepăsare.

Într-un reportaj realizat de Gina Ștefan de la agenția națională de presă „Agerpres”, jurnalista scria în 2017 că această casă memorială din Cernăuți își strigă durerea prin găurile din pereți, prin geamurile sparte, prin podelele putrezite, prin tencuiala căzută, măcinată de o ciupercă agresivă. E cuprinsă de uitare, e victimă dezinteresului și a lipsei de solidaritate. Degeaba românii de aici și-au strigat durerea la toate guvernele din România sau Ucraina, vocea lor a fost ignorată, în majoritatea cazurilor. „E liniște și frumos în curtea casei lui Aron Pumnul. Îmi imaginez că aici ar putea fi un colț de rai, un loc binecuvântat în care s-ar reuni oameni de cultură, cercetători, care ar putea găzdui evenimente ce țin de păstrarea și promovarea identității românilor din zonă. Nimic din toate astea nu se întâmplă acum. Doar neputință, uitare și delăsare. Și un muzeu-fantomă, înființat pe hârtie, singurul al românilor de aici. Plec de acolo cu sentimentul extrem de acut că unii și-ar dori să ne șteargă memoria, iar noi nu facem mare lucru să împiedicăm acest proces”, constantă cu întristare Gina Ștefan¹.

Situația acestei case care se dărâmă și care necesită o intervenție diplomatică, administrativă, politică și economică urgentă a fost discutată în perioada 23-26 august 2018 la Mănăstirea Putna, unde s-a desfășurat Colocviul „Unitatea de limbă, credință și neam. Sensul culturii române”. În cadrul acestui eveniment cultural-științific au fost analizate principalele elemente ale unității naționale românești prin diverse subiecte culturale discutate, fiind abordată și situația românilor din nordul Bucovinei.

Colocviul a început cu un Te Deum în Biserica Mănăstirii Putna, evenimentul fiind dedicat memoriei acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga – Maica Benedicta. Cuvinte de întâmpinare au fost rostită de arhimandritul Melchisedec Velnic, Starețul Mănăstirii Putna, acad. Ștefan Afloroaei, rectorul colocviului, Teodora Stanciu, președinte interimar al Fundației „Credință și Creăție”. Mediul științific din nordul

Bucovinei a fost reprezentat de acad. Alexandrina Cernov, redactor-șef al revistei de istorie și cultură „Glasul Bucovinei” (tema conferinței: „Personalitățile Unirii prezentate de Sextil Pușcariu în memoriile sale”) și de subsemnatul (tema conferinței: „Românii din nordul Bucovinei: între concepția lumii ruse și noua

concepție a lumii ucrainene”).

În timpul unor dezbateri din cadrul colocviului desfășurat la Mănăstirea Putna, rectorul colocviului, alături de toți participanții la eveniment, au semnat un apel către autoritățile statului român să intervină pe lângă autoritățile ucrainene pentru urgentarea procesului de renovare a casei lui Aron Pumnul din Cernăuți, care se află într-o stare deplorabilă și pare condamnată la uitare. Mediul academic românesc întrunit la Putna a vizitat în data de 26 august 2018 Casa lui Aron Pumnul din Cernăuți, având o întâlnire cu Vasile Tărățeanu, membru de onoare al Academiei Române, care i-a informat pe oaspeții capitalei Bucovinei istorice despre blocajul în care a intrat procesul de renovare a casei marelui cărturar român Aron Pumnul. Deschizând o paranteză, precizăm că în timpul excursiei la Cernăuți, pictorul român din Timișoara, Constantin Flondor, a vizitat împreună cu delegația de la Putna casa unde acesta s-a născut și a locuit la Cernăuți. Primul refugiu din Cernăuți a avut loc în anul 1940, iar cel de al doilea – în 1944. Oaspeții capitalei Bucovinei istorice au mai vizitat casa în care a locuit poetul Paul Celan, dar și fosta Reședință a Mitropolitilor Bucovinei și Dalmătiei din Cernăuți.

Revenind la Casa Memorială „Aron Pumnul”, specificăm că apelul a fost adresat Președinției României, Guvernului României, Parlamentului României, Ministerului Culturii și Identității Naționale, Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului pentru România de

Pretutindeni, Patriarhiei Române, Academiei Române, Ambasadei României în Ucraina și Consulatului General al României de la Cernăuți. Textul apelului este următorul: „*Participanții la Colocviul „Unitatea de limbă, credință și neam. Sensul culturii române” – Putna (23 – 26 august 2018): academicieni, monahi și preoți, profesori universitari, scriitori, artiști plastici, critici literari, critici de artă solicită instituțiilor statului român să intervină cu promptitudine și eficient în susținerea financiară a proiectului de restaurare „Muzeul Eminescu” din „Casa memorială Aron Pumnul”*”. În noiembrie 2018, se împlinesc 200 de ani de la nașterea lui Aron Pumnul, marele îndrumător și gazda lui Mihai Eminescu în timpul studiilor gimnaziale ale poetului la Cernăuți. Aron Pumnul a fost, de asemenea, fondatorul Bibliotecii românești pentru studenții români din Bucovina. Casa memorială „Aron Pumnul” aparține patrimoniului cultural românesc și ea nu poate fi lăsată în starea de ruină extrem de avansată. Avem datoria morală de a interveni, fără întârziere, pe toate căile legale și diplomatice, pentru salvarea monumentului, înainte ca acesta să dispară, ceea ce ne-ar face vinovați în fața generațiilor viitoare. Sperăm ca solicitarea noastră să-și găsească o rezolvare cât mai urgentă din partea instituțiilor românești responsabile”²².

În data de 4 septembrie 2018, Administrația Prezidențială prin Sandra Pralong

răspunde apelului, subliniind: „*Vă mulțumim pentru scrisoare și vă mărturisim că ne măhnesc veștile despre Casa Memorială „Aron Pumnul”. Din păcate, cum știți, nu Administrația Prezidențială, ci Guvernul beneficiază de resursele financiare și de puterea executivă pentru rezolvarea acestui caz... Felicitându-vă și mulțumindu-vă din toata inima pentru tot ceea ce faceți pentru românii din Cernăuți, vă rugam să primiți, Preacucernice Părinte, expresia deplinei noastre considerații*”.

În data de 7 septembrie 2018, ministrul pentru Români de Pretutindeni, Natalia Elena Intotero, scrie pe două pagini despre istoricul proiectului de renovare acestei case (îl expunem mai jos), menționând că ministerul „*lucrează la un plan de identificare a modalităților legale, pertinente, prin care statul român ar putea soluționa această situație deosebit de complexă*” (scrisoare de răspuns A/5009/07.09.2018).

Ar fi absolut necesar să consultăm în continuare informațiile oficiale referitoare la procesul de renovare a Casei Memoriale „Aron Pumnul”. Așadar, în programul de guvernare, consulat de noi, se arată că programul „Constantin Brâncuși” va continua și va fi susținut prin măsuri precum: înființarea a cinci noi centre culturale ale românilor de pretutindeni și sprijinirea celor existente, realizarea de studii privind patrimoniul comunităților românești, promovarea artiștilor de origine română din străinătate, înființarea Muzeului Românilor de Pretutindeni, în format virtual, dar și identificarea și amenajarea unui sediu în Municipiul București, recuperarea, restaurarea, întreținerea de muzeu, case memoriale, monumente istorice și de artă. Astfel, se precizează că amenajarea Casei Memoriale „Aron Pumnul” din Cernăuți și organizarea în incinta acesteia a unui muzeu în memoria lui Mihai Eminescu și Aron Pumnul constituie o prioritate³.

În anul 2017, deputatul român Matei-Adrian Dobrovie a solicitat explicații ministrului pentru Români de Pretutindeni în legătură cu starea deplorabilă în care se află Casa Memorială „Aron Pumnul” din Cernăuți. „Cu o puternică valoare de simbol atât pentru români din nordul Bucovina, cât și pentru românii din țară, clădirea nu a fost încadrată de către statul ucrainezan în categoria monumentelor istorice, motiv pentru care nu este protejată de legislația în domeniu”, se spune în interpelarea parlamentarului. Ministrul pentru Români de Pretutindeni de atunci, Andreea Pastârnac, a scris, drept răspuns, la interpelarea lui Matei-Adrian Dobrovie că unul dintre obiectivele de prim interes în vederea asigurării identității culturale și etnice a românilor din regiunea Cernăuți este reprezentat de Casa Memorială „Aron Pumnul”.

„Monumentul, de importanță culturală pentru comunitatea românească și obiectiv priorității în cadrul Programului de Guvernare 2017-2020 se află în prezent într-o stare avansată și continuă de degradare. Clădirea a făcut

subiectul a numeroase cereri de restaurare către statul român și statul ucrainean din partea comunității românești din Cernăuți. În perioada 2014-2016, acesta a reprezentat obiectul mai multor demersuri de finanțare la Ministerul Afacerilor Externe, prin Departamentul politici pentru Relația cu România de Pretutindeni (MAE-DPRRP), inițiate de Fundația «Casa Limbii Române» din Cernăuți.

Solicitantul s-a aflat în imposibilitatea prezentării unei documentații complete, astfel că nu s-a putut da curs solicitării privind renovarea imobilului.

Imobilul în cauză a aparținut Primăriei Cernăuți, care l-a cedat Muzeului Etnografic Regional Cernăuți, coordonat de Consiliul Regional Cernăuți. Terenul adiacent, în suprafață de circa 1 ha, aparține în continuare de Primăria Cernăuți. În cadrul Muzeului Etnografic Regional Cernăuți a fost înființată secția Muzeul «Mihai Eminescu», care va gestiona Casa „Aron Pumnul”.

În anul 2014, Fundația «Casa Limbii Române», avându-l ca președinte pe domnul Vasile Tărățeanu, a primit în folosință imobilul de la Muzeul Regional Cernăuți, pe o durată de cinci ani, în vederea renovării. Guvernul României a dat Hotărâre Guvernamentală nr. 1008/12.11.2014, prin care a fost suplimentat bugetul MAE-DPRRP cu suma de 1.125.000 lei (cca. 250 de mii de euro). Banii, alocati în luna noiembrie, nu au putut fi cheltuiți până la sfârșitul anului bugetar.

În anul 2015, MAE-DPRRP a alocat fonduri în valoare de 626.393,50 lei pentru renovarea Casei «Aron Pumnul», pe amplasamentul actual, urmând ca, într-o a doua etapă, să fie construite clădiri anexe pentru un viitor complex muzeal. A fost întocmit caietul de sarcini, în vederea îndeplinirii procedurilor de achiziție publică. Acestea urmau să fie desfășurate de o societate comercială din Ucraina. Pentru ca lucrările să poată începe, erau necesare avizele de specialitate, ce urmau să fie

FUNDATIA „CREDINȚĂ ȘI CREAȚIE“
Acad. Zoe Dumitrescu-Bujangela - Maica Benedicta™
Cod fiscal: 3423 2566
Cont nr.: RO 05 RNCB 0241 1033 9998 0001 B.C.R. Rădăuți
Sediul: Com. Putna nr. 168 A, jud. Suceava, cod 727455
Tel.: 0230 414 059, fax: 0230 414 119
E-mail: fundatia.maica.benedicta@mail.com

25 august 2018

CĂTRE

Președinția României
Guvernul României
Parlamentul României
Ministerul Culturii și Identității Naționale
Ministerul Afacerilor Externe
Ambasada României la Kiev
Consulatul General al României de la Cernăuți
Ministrul Senter Romând al Pretutindeni
Patriarhia Română
Academie Română

Participanții la Colocviul „Unitatea de limbă, credință și naem. Sensul culturii române” – Iași (23 – 26 august 2018): academicieni, monahi și preoți, profesori universitari, scriitori, artiști, critici literari, critici de artă solicitați instituțiilor statului român să intervină cu erudititudine și eficiență în susținerea financiară a proiectului de restaurare „Muzeul Eminescu” din Casa memorială Aron Pumnul. În octombrie 2018, se împlinesc 200 de ani de la nașterea lui Aron Pumnul, marele îndrumator și gazda lui Mihai Eminescu în timpul studiilor gimnaziale ale poetului și cercetaș Aron Pumnul a fost, de asemenea, fondatorul Bibliotecii românești pentru studenții omului din Iași. Casa memorială „Aron Pumnul” aparține patrimoniului cultural românesc și nu poate fi înstată în stare de ruine extremitate de avansată.

Avenii datorată morală de a interveni, fără întârzire, pe toate căile legale și diplomatice, pentru salvarea monumentului, înainte ca acesta să dispare, ceea ce ne-ar face vinovați în fața generațiilor viitoare.

Sperăm ca solicitarea noastră să-și găsească o rezolvare cât mai urgentă din partea instituțiilor românești responsabile.

1. TEODOR STRANJU - Președintele Fundației „Credință și creație”
2. STEFAN ATILOROPEI - Prof. univ., m.e. al Academiei Române - Prof. dr.
3. ION POP - Prof. univ., m.e. al Academiei Române - Prof. dr.
4. EUGEN MUNTEANU - Prof. univ., dr., Univ. București, Dom. Ciprian D. Eusebiu
5. Mihaela Drăguț Cornea, membru al Consiliului de Administrație, Academie Română
6. Maria Ștefan Băluță - secretar științific al S.S.U.R.A.T.S.U.R. Academie Română
7. Ioan Pop - Prof. univ., m.e. al Academiei Române - Prof. dr.
8. Adriean Alciu Gheneag - scriitor
9. Viviane Spîrjor - prof.univ., dr., catedratică
10. Doina Ilonțiu - catedratică

FUNDAȚIA „CREDINȚĂ ȘI CREAȚIE
Acad. Zoe Dumitrescu-Buquenga – Maica Benedicta”
Cod fiscal: 2421 2566
Cont nr.: RO 05 NCNC 0241 1033 9998 000 B.C.R. Râdăuți
Sediu: Com. Putna nr. 168 A, jud. Suceava, cod 727455
Tel.: 0230 414 055, fax: 0230 414 119
E-mail: fundatia.maica.benedicta@gmail.com

14. DAN MOHANU - prof.univ. *Curză proiect restaurare*
 17. SKYLA RADU - SCULPTOR *C.R.*
 13. CONSTANTIN FLORIN pictor *+ Cruci*
 14. Viorica Măruș *prof.univ.*
 15. ALEXANDRU Beldiman arhitect *Mashin*
 16. IOANA Beldiman eng.univ.
 17. Theodor Codreanu, prof.drs., ex-șef literatură - *Th Codreanu*
 18. Munteanu Lucia GABRIELA, prof. dr. Ir. de C. Colegiul
Pedagogică și Văsile Lupu, Stagi. G. Mureș
 19. Lucia Vasiliu, școală, șef, *Itg. L.*
 20. Matei Lazarescu profesor *paracanul* *Scrisoarea Nely*
 21. Ionut Tatu - regizor *Jury*
 22. Găină ROMICA ANDREI - SCRITOR *G. Andrei*
 23. GHEORGHIU GEANĂ - Prof. univ. *Gheorghe G. Geană*
 24. DELIA TEODOIU - prof.univ. - *prof. D.*
 25. MIHAIELA ANDONI - *prof.univ.*
 26. Costința PARASCHIV Prof.univ. - *universitatea*
 27. PAULĂ HEDVIG DAN - *fector muzeograf*
 28. FLORESCĂ SANDRA *Daniela*
 29. SIMON GHEORGHE scriitor *Gheorghe*
 30. GEANĂ GABRIELA - profesoră *Geană*
 31. Maria Gheorghiu *Ivan*, jurnalist, scriitor *Ivan*
 32. Marin Ghenea *Caro*
 33. Bozianu Oana *Bozianu*
 34. Prelieleanu Raluca *lucr. analist, istoric*

FUNDAȚIA „CREDINȚĂ ȘI CREAȚIE
Acad. Zoe Dumitrescu-Buquenga – Maica Benedicta”
Cod fiscal: 2421 2566
Cont nr.: RO 05 NCNC 0241 1033 9998 000 B.C.R. Râdăuți
Sediu: Com. Putna nr. 168 A, jud. Suceava, cod 727455
Tel.: 0230 414 055, fax: 0230 414 119
E-mail: fundatia.maica.benedicta@gmail.com

35. AFLOROAEI LUCIA profesor clerical *L.*
 36. VASILIU IERONIMU prof.univ. *Vasile*
 37. POP Ileana *Ileana*
 38. FUSAŃ VALENTIN *admiral* *V.*
 39. BILCEA VALENTINA - profesori *Bilcea*
 40. BILCEA ANGELA - Bilceala, Ram *A.*
 41. PĂDURE FLORIANĂ *Florea* - *UNIVERSITATEA ORADEA*
 42. PADEA FLORINĂ MAMĂRAS - *cleric* *F.*
 43. TOADER CRISTIAN IRIMA - *realizator* - *C.T.*
 44. TUSCAN CARMEN - *adunătoare* *Tuscan*
 45. ROȘILOV OLENA - *șef, președinte Asociație. Literatură și artă*
 46. AFONTEA JORDAN *Jordan*
 47. BOJOGA EUGENIA *Eugenie*, prof. lec.
 48. CODREANU LINA - *școală*, *L.*
 49. DAMA ENACHESCU - *jurnalistă, Presei* *Damă*
 50. DELIA VOLAN, jurnalista, scriitoarea *scriitoare* *Volan*
 Profes. DOSOFTEI DIAMARESCU, *scriitoare* *lumină - Prof. Dosoftei*

Vicepreședinte al Fundației „Credință și Creăție”

Arhim. Melchizedec Velnic,
Starețul Manastirii Putna

Mișcări Religioase Taban

eliberate de autoritățile locale din Cernăuți. Fundația «Casa Limbii Române» ar fi trebuit să le fi obținut în prealabil, pentru ca renovarea imobilului să se finalizeze până la sfârșitul anului bugetar 2015.

Construcția originală, făcută din chirpici, este într-o stare avansată de degradare, iar structura de rezistență din lemn este deja compromisă. Având în vedere și lucrările anexe construite în perioada sovietică, este oportun ca imobilul să fie renovat integral. Păstrarea formei actuale ar denatura valoarea muzeală a obiectivului. De precizat că această variantă este agreată atât de domnul Vasile Tărățeanu, cât și de autoritățile ucrainene”, se menționează în răspunsul oficial al Ministerului.

În perioada 20-22 august 2017, ministru pentru România de Pretutindeni a efectuat o vizită de lucru în Ucraina, la Kiev și Cernăuți, în vederea realizării de discuții cu reprezentanții autorităților centrale și locale ucrainene, precum și cu membrii mediului asociativ românesc. Programul vizitei a cuprins întâlniri cu oficialii ucraineni: Pavlo Klimkin, ministrul Afacerilor Externe; Lilia Grinevici, ministrul Educației și Științei; Evghenii Nășciuk, ministrul Culturii; Oleksandr Fișchiș, guvernatorul regiunii Cernăuți; Ion Muntean, președintele Consiliului Regional Cernăuți; Oleksandr Paskar, vice-primarul orașului Cernăuți; reprezentanții comunității românești la sediile misiunilor diplomatice din Kiev și Cernăuți.

A fost exprimată, de ambele părți, oportunitatea semnării unui protocol bilateral și constituirea unui grup de lucru, format din specialiști în domeniu din Ucraina și România, care va realiza evaluarea privind costurile și beneficiile proiectului, va întocmi dosarul tehnic, obținând totodată și avizele de specialitate. Partea ucraineană a agreat demersul și a arătat deschidere pentru începerea demersurilor specifice”, a precizat în răspunsul său Andreea Pastârnac⁴.

Acste documente și cifre insuflau optimism în 2017, dar și în 2018. Realitatea

însă diferă de proiectele politice anunțate cu mare optimism. La 200 de ani de la nașterea lui Aron Pumnul nu a fost semnat acel protocol bilateral de constituire a unui grup de lucru, format din specialiști în domeniu din Ucraina și România, care va realiza evaluarea privind costurile și beneficiile proiectului, va întocmi dosarul tehnic, obținând totodată și avizele de specialitate. Nu a fost făcut nici primul pas măcar. Așadar, strategia guvernamentală (una bună, teoretic), nu dă roade la Cernăuți în privința Casei Memoriale „Aron Pumnul”, în contextul în care deschiderea părții ucrainene pe marginea acestui subiect este una mai mult formală... Casa degradează și riscă să se prăbușească într-o bună zi. O să ne întrebăm peste ani cum am sărbătorit împlinirea a 200 de ani de la nașterea profesorului lui Mihai Eminescu, asistând cu nepăsare la ruinarea casei ce păstrează memoria Bucovinei istorice?

NOTE

1. Gina Ștefan, *Casa lui Aron Pumnul din Cernăuți, în parolină, așteaptă de peste 20 de ani să găzduiască Muzeul Eminescu* – Agerpres, acces: <https://www1.agerpres.ro/social/2017/09/30/reportaj-casa-lui-aron-pumnul-din-cernauti-in-parolina-asteapta-de-peste-20-de-ani-sa-gazduiasca-muzeul-eminescu-foto--10-02-53>.
2. *O situație cunoscută și ignorată: În anul Centenarului cade Casa lui Aron Pumnul! Apel transțant de la Putna: Salvați Casa Aron Pumnul și Muzeul Eminescu de la Cernăuți!* – Ziaristi Online, acces: <http://www.ziaristionline.ro/2018/08/29/o-situatie-cunoscuta-si-ignorata-cade-casa-lui-aron-pumnul-apel-transtant-de-la-putna-salvati-casa-aron-pumnul-si-muzeul-eminescu-de-la-cernauti>
3. *București: Amenajarea Casei Memoriale „Aron Pumnul” din Cernăuți - o prioritate în cadrul Programului de guvernare 2018-2020* – Agenția BucPress, acces: <http://www.bucpress.eu/social/bucuresti-amenajarea-casei-memoriale-%E2%80%9Daron-5938>.
4. *Va fi semnat un protocol bilateral pentru renovarea Casei Memoriale „Aron Pumnul” din Cernăuți* – Agenția BucPress, acces: <http://bucpress.eu/social/va-fi-semnat-un-protocol-5055>.

SUMMARY

On the occasion of the Great Union Centennial Symposium organized at the Putna Monastery by the „Faith and Creation” Foundation, participants from the Chernivtsi region raised the largely neglected issue of Aron Pumnul. Participants in the Colloquium „Language, Faith and Gender Unit. The meaning of the Romanian culture” – Putna (23-26 August 2018): academics, monks and priests, university professors, writers, artists, literary critics, art critics urged the Romanian state institutions to intervene promptly and efficiently in the financial support of the restoration project „Eminescu Museum” from „Aron Pumnul Memorial House”.

It marks the 200th anniversary of the birth of Aron Pumnul, the great mentor and landlord of Mihai Eminescu during the gymnasium studies of the poet in Cernăuți. Aron Pumnul was also the founder of the Romanian Library for the Romanian students in Bucovina. „Aron Pumnul” memorial house belongs to the Romanian cultural heritage and it cannot be left in the extremely advanced state of neglect. We have the moral duty to intervene without delay by all legal and diplomatic means to save the monument before it disappears, which would make us guilty before future generations. We hope that our request will find a solution as urgent as possible from the responsible Romanian institutions – has been said in the appeal.

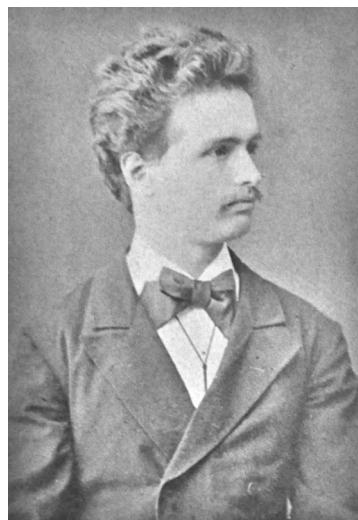
ORIGINILE ROMÂNEȘTI ALE COMPOZITORULUI BUCOVINEAN EUSEBIE MANDICEVSCHI

Vladimir Acatrini*
Cernăuți

După răpirea Bucovinei de către Imperiul Habsburgic, aici încă mulți ani s-au păstrat tradițiile și obiceiurile moldovenești, în pofida încercărilor Vienei și ale Lvovului de a le șterge din memoria colectivă. În prima jumătate a secolului al XIX-lea a fost destul de puternică influența polonă în Bucovină, venită mai ales din Galicia. A urmat politica de germanizare dirijată de Viena. Nimici ar putea spune că au fost timpuri ușoare, nimici, însă, nu va afirma vreodată că românii bucovineni în acești 143 de ani de domnație austriacă n-ar fi purtat un război intelectual neîncetat, un război priceput și câteodată aducător de frumoasă izbândă în cadrul posibilităților delimitate de situația politică a ținutului.

Muzica a jucat un rol distinct în aceste frământări. Au trecut multe decenii după fatalul an 1775, până ce Apusul a putut să modifice viața muzicală din Bucovina. Această influență a continuat până la prima jumătate a secolului al XX-lea, dar n-a schimbat prea mult: doina, bocetul, colinda sunt aceleași sau aproape aceleași precum în vremurile vechi. La fel și în orașe muzica tradițională moldovenească s-a dovedit a fi foarte rezistentă. Suceava a fost primul centru muzical al Bucovinei. De aici porneau lăutari vestiți ca Moș Niculai Picu (1789-1864) ori Grigori Vindireanu (1830-1888), care ajutați de vreo 10-12 bărbați, cutreierau toată Bucovina și zonele de frontieră ale Moldovei. Nuntile mari boierești și preoțești fără de acești lăutari nu se petreceau¹.

Abia după 1840, de la Viena au venit profesori de muzică, aduși la Seminarul Teologic din Cernăuți de episcopii ortodocși pentru cântarea corală. Ei, fiind cu totul străini de muzica românească și cea bisericăescă ortodoxă, n-au constituit un rol decisiv în formarea gustului muzical bucovinean. A trebuit să se ridice pământeni care să împace aceste două lumi. Cel dintâi a fost Karol Mikuli (1820-1897), un armean bucovinean, descendent din armenii „orientali” (moldoveni), în bună parte românizați (spre deosebire de armenii „cătoliți” (galiciani), majoritatea polonizați), care se ridicase la o înălțime respectabilă în arta compozиiei muzicale. Mai târziu personalități precum

*Vladimir Acatrini s-a născut în 1988, satul Bahrinești, regiunea Cernăuți. A absolvit Facultatea de Istorie a Universității din Cernăuți, doctorand la Academia Națională de Științe Pedagogice din Kiev. În prezent este bibliotecar la Biblioteca Universității din Cernăuți, Secția de Cultură și Educație. Colaborează cu biblioteca de carte românească din Cernăuți „Glasul Bucovinei”. Autor de studii istorice în reviste de specialitate, președinte al Societății Bibliotecarilor Bucovineni (or. Cernăuți).

preotul Isidor Vorobchievici, autorul primului manual românesc de armonie muzicală publicat la 1869, preotul Samuil Andrievici (ulterior mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici), autorul unui volum de muzică bisericăescă (*Psaltichia bisericăescă*, 1879), Alecu Petrino, Ștefan Nosievici, Constantin Buchenthal, Adalbert Hrimaly și alții s-au dedicat muzicii românești.

Marea generație românească de la 1848, care publicase ziarul „Bucovina” (1848-1850) și editase „Foaia Soțietății” (1865-1869), a trebuit să închine steagul în fața sorții nemiloase, hărăzită tuturor pământenilor. Pe cei mai mulți dintre ei ni i-a răpit deceniul 1870-1880. Astfel ne părăsesc: Aron Pumnul la 1866, Alexandru Hurmazaki la 1871, Eudoxiu Hurmuzaki la 1874, Dimitrie Petrino la 1878 și Gheorghe Hurmuzaki la 1882.

Totodată, în aceste vremuri de grele încercări și descurajare, intervine o artă care cu armele ei pașnice animează, încurajează și câștigă noi victorii românești. Este vorba de cele mari trei talente, sau reprezentanți ai marii triade de muzicieni români din Bucovina: Ciprian Porumbescu, născut la 1854, Eusebie Mandicevschi, născut la 1857 și Tudor cav. de Flondor, născut la 1862.

În articolele publicate anterior în revista „Glasul Bucovinei” despre familia Mandicevschi – *Familia Mandicevschi în contextul vieții muzicale*, (nr. 1/2017) și *Originile românești ale renumitei familii bucovinene Mandicevshi* (nr. 2/2018) am intenționat să arăt originea românească a renumitei familii și să-i facem cunoscuți publicului pe alții reprezentanți ai ei.

În acest articol este prezentat cadrul muzical-cultural și originea română al lui Eusebie Mandicevschi. Mai puțin se vorbește la Cernăuți despre colaborarea lui cu societățile culturale române din Bucovina, Europa și România.

Compozitorul Eusebie Mandicevschi s-a născut la 18 august 1857 la Cernăuți în familia preotului Vasile Mandicevschi, originar din comuna Bahrinești, nu departe de târgul Siret, care în anii stăpânirii habsburgice făcea parte din districtul Rădăuți. Eusebie Mandicevschi este cel mai reprezentativ membru al acestei familii de bucovineni, unanim recunoscut, care, conform cercetătorilor ucraineni, s-ar fi născut la Molodia (în acest sens pe o clădire din sat a fost pusă o placă comemorativă). Ce-i drept, aceste afirmații nu se bazează pe documente de arhivă sau, cel puțin, pe izvoare bibliografice.

Cercetând cataloagele Gimnaziului german din Cernăuți din timpul studierii lui Eusebie, adică între anii 1867-1875, vedem că el s-a născut la 18 august 1857 în Bahrinești². Iar din actele de naștere care se păstrează la Arhiva de Stat din Cernăuți, aflăm că acesta s-a născut la Cernăuți, fiind botezat la vechea biserică cernăuțeană Sfântul Nicolae³. După cum vedem, sunt două surse care ne spun despre nașterea compozitorului, dar nici una nu este legată de Molodia. La Bahrinești s-au născut surorile și frații lui Eusebie: Aurora, Virgina, Maria, Ecaterina, Constantin și Erast⁴, doar Gheorghe s-a născut în satul Molodia.

Referitor la catalogul Gimnaziului german din Cernăuți, aici găsim un sir de informații despre Eusebie, nespus de prețioase date despre profesorii pe care i-a avut la gimnaziu și colegii de clasă. Printre profesorii care i-au predat, întâlnim nume care au ținut lecții poetului Mihai Eminescu (de exemplu, Ernest-Rudolph Neubauer). Totodată aflăm că a stat în gazda la unchiul său, profesor de teologie la Universitatea din Cernăuți, Arhimandritul Clement Constantin Popovici. De asemenea, am găsit date care, încă o dată, confirmă că limba maternă a lui Eusebie a fost română, iar

confesiunea religioasă – greco-ortodoxă. Rubricile catalogului pe lângă aceste date mai conțin și notele pe care le-a obținut Eusebie în toți anii de școală⁵.

Tot în satul Bahrinești, în vechiul cimitir, se află mormântul bunicului lui Eusebie, preotul ortodox, Ioan Mandiceschi (1779-1853), tatăl lui Vasile Mandicevschi. Din fondurile Arhivei de Stat din Cernăuți, aflăm că Ioan s-a născut și a murit în satul Bahrinești. Astăzi este greu de spus când s-a născut părintele Ioan. Din dosarul „Cartea de înregistrare a decedaților din anii 1843-1890” din satul Bahrinești găsim la pagina 96, sub numărul 57, că parohul Ioan Mandicevschi a murit pe 18 iunie 1853 și a fost înmormântat pe 20 iunie la vîrstă de 72 de ani. În cimitirul vechi din satul Bahrinești, unde este înmormântat părintele, pe cruce este scris că parohul Ioan Mandicevschi a trecut la cele veșnice la vîrstă de 75 de ani⁶.

Între anii 1867-1875, Eusebie Mandicevschi l-a avut ca profesor gimnazial pe Isidor Vorobchevici (1836-1903), care, de fapt, i-a dezvoltat talentul și gustul muzical. În paralel, el a frecventat Școala de Muzică a Societății Filarmonice, unde l-a avut ca îndrumător pe Heinrich Josef Vincent (1819-1901), compozitor și profesor de muzică.

La numai 16 ani, se ambiționează să compună piese muzicale pentru vioară și pian – o sonată „La Minor” – și să dirijeze propria-i compoziție – o cantată de mai mare întindere, pentru soliști, cor și orchestră. În 1873 participă la un concurs muzical desfășurat în orașul Leipzig, rezultatul fiind obținerea unui premiu valoros – o bursă de studii la Viena.

După susținerea bacalaureatului, se înscrie în 1875 la Universitatea din Viena. În perioada dintre anii 1875-1880 a studiat germanistica, istoria, filosofia, literatura și istoria artei⁷. Dar atracția pentru muzică se dovedește a fi mai puternică, determinându-l să se dedice în întregime muzicologiei. Beneficiază de îndrumarea unor profesori vestiți precum Eduard Hanslick (istoria muzicii și artelor), Martin Gustav Nottebom (compoziția, contrapunct și fugă) și Robert Fuchs (muzicologie). Din cauza situației financiare dificile, Eusebiu a trebuit să-și câștige traiul dând lecții particulare de muzică în familiile vieneze înstărite.

În 1878, Eusebie Mandicevschi, ia o mică pauză de la universitate pentru a îndeplini serviciul militar în regimentul Nr. 41 infanterie „Arhiducele Eugen” din Cernăuți, a participat la compania din Bosnia. După serviciul militar termină studiile în 1880 și se stabilește la Viena. În același an îl cunoaște pentru prima dată pe Johannes Brahms în casa industriașului Arthur Faber.

În anul 1879 Eusebiu a devenit maestru de cor la Școala de Artă Vocală a Conservatorului din Viena. Brahms a jucat un rol important în cariera lui muzicală, apreciind compozițiile Tânărului bucovinean, Brahms l-a sprijinit pe Tânărul său coleg,

Vasile Mandicevschi și fiili: Eusebie,
Constantin și Erast

făcându-l secretar și, în cele din urmă, manager al moștenirii sale muzicale.

Eusebie Mandicescu în 1881 l-a avut pe Ciprian Porumbescu ca elev, i-a predat oare de armonie. Au devenit foarte buni prieteni. Din amintirile lui Ciprian Porumbescu aflăm că Eusebie a redactat o parte din lucrările lui: „*Mandicevschi mi-a revizuit și câteva compozitii de-ale mele. Din toate observatiile lui, văd că eu știu încă foarte puțin*”⁹⁹.

În 1887 Eusebiu Mandicevschi a fost numit în funcția de arhivist al Societății Prietenii Muzicii, care zeci de ani a fost în centrul vieții muzicale din Europa. Aici a predat istoria muzicii, vocalul și teoria instrumentelor muzicale.

O informație importantă găsim în revista bilingvă eparhială „Candela” din 1888, (p. 425-429), la rubrica „Cronică”, sub titlul *Sfințirea monumentului la mormântul lui Aron Pumnul*. Ne documentăm aici despre comemorarea lui Aron Pumnul la 4/16 iulie cu o slujbă în Catedrala Mitropolitană. Toți au plecat la cimitir, unde a avut loc sfîntirea monumentului de către Silvestru Morariu Andrievici. Apoi românii din Bucovina au plecat la sediul Societății „Armonia”, unde au fost prezentate diferite compozitii muzicale, dar și imnul festiv (text de Vasile Bumbacu, muzica de Eusebie Mandicevschi).

Eusebiu Mandicevschi trebuit să aibă nu numai abilități deosebite, dar, de asemenea, un succes considerabil, ca după câțiva ani, în 1896, să devină profesor la Conservatorul din Viena. Concomitent a fost șef al Catedrei de Istorie a Muzicii. În 1897, după ce a publicat operele complete ale lui Joseph Haydn și o ediție a lui Schubert alcătuită din 42 de volume, Eusebiu va obține titlul de doctor la Universitatea din Leipzig. În același timp, Mitropolia Dunării îi atribuie statutul de cetățean de onoare al orașului Viena.

Pe parcursul activității sale, Eusebiu Mandicevschi a scris multe lucrări bibliografice și articole științifice despre teoria muzicii, precum și cercetări despre lucrările compozitorilor clasici Bach, Mozart și Beethoven. După moartea lui Brahms, în anul 1897, Eusebiu editează o colecție completă a operelor compozitorului german, care va rămâne o amintire minunată despre activitatea pedagogului și prietenului său. În Bucovina compozitiile sale muzicale se bucurau de un mare succes și popularitate.

La Viena exista o mare colonie de români ortodocși, mulți dintre ei erau din Bucovina și aveau probleme cu guvernul, nefiind recunoscuți de către Viena. În 1882 Locotenenza Austriei de Jos a respins cererea pentru recunoașterea unei Colonii române la Viena. Dar în 1892 Alexandru Lupu, fost colonel, apoi general în armata imperială, care trăia ca pensionar în capitala imperială, convocase românii locuitori la Viena, constatănd „*o mare masă de suflare românească*”.

La 27 mai 1899 toți români ortodocși din Viena s-a adunat pentru înființarea unei comunități bisericești. Au participat peste 150 de persoane. S-a ales un comitet ad-hoc, compus din: consilierul de justiție Cornel Cosovici – președinte, Al. Lupu – vicepreședinte, avocatul dr. Victor Iliuț – secretar și membrii: preot militar Pavel Bodale, prof. N. Teclu de la Academia comercială, dr. Dan Pamfil, consilier al Tribunalului din Viena, prof. Eusebiu Mandicevschi, dr. Ioan Bodea, deputatul, dr. G. Popovici, dr. A. Popa.

Comitetul a prezentat situația românilor vienezi Mitropolitului Bucovinei Arcadicie Ciupercovici (1823-1902) și a depus la Consistoriul Arhidiecezan din Cernăuți lista cu numele familiilor și a copiilor ortodocși români din Viena. Aceste doleanțe ajung și la primarul Vienei de atunci, dr. Karl Lueger, care avea sentimente foarte favorabile

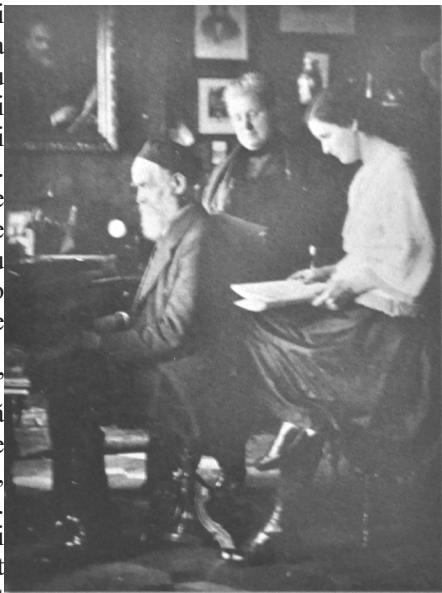
față de români. Așa se ajunge la întemeierea în 1902 a „Clubului Român” de la Viena, ca formă legală a acțiunilor de solidarizare a românilor vienezi¹⁰.

Despre unele aspecte ale vieții bucovinenilor din Viena găsim informații și în periodicele vremii. Iată ce relatează, de exemplu, un foileton al ziarului („Czernowitz Zeitung”) din 12 aprilie 1885 sub titlul *O colonie muzicală bucovineană în Viena*, semnat de un „Ein Bukowinaer”: „... se amintește de Iulia Salter – cântăreață, Eusebie Mandicevschi – compozitor, Ludwig Rottenber – violonist, toți bucovineni, și de „Rumänische Lieder” ale lui Mandicevschi care apăruseră la Rebay și Robischek în Viena, fiind dedicate „cunoșcutului și mult prețuitului amic al artelor baronul Victor Stârcea”¹¹.

Eusebie a fost și membru al societății studentilor români din Viena „România Jună”. El niciodată nu a rupt relațiile cu Bucovina, a continuat să întrețină legături cu cercurile muzicale din Cernăuți și după Unirea Bucovinei cu Vechiul Regat. Din presa cernăuțeană aflăm foarte multe informații despre manifestările organizate de societățile muzicale din Cernăuți, nici una nu se desfășura fără ca să fie interpretată vreo compoziție muzicală alcătuită de Eusebie Mandicevschi.

Ziarul cernăuțean „Apărarea Națională” în anul 1906 a publicat anunțurile în legătură cu sărbătoririle primului jubileu de 25 de ani de existență al Societății „Armonia”, marcat la Cernăuți pe 25, 26 și 27 noiembrie. Cu acest prilej au avut loc mari manifestări organizate de membrii societății, unde a fost interpretată o liturghie nouă, apoi un concert festiv și o serată de dans¹². Din anunțurile publicate în ziare aflăm despre programul de pregătire al jubileului „Armoniei” pentru fiecare zi, despre persoanele care au participat și au prezentat cântecele lor bisericesti, piese și poezii. Printre participanți erau și membrii familiei Mandicevschi: Gheorghe, Eusebie, Ecaterina și Constantin.

În a doua zi de sărbătorire, pe 26 noiembrie, a avut loc concertul festiv în sala Filarmonicii, la ora 19.30, sub conducerea dirijorului, profesorului Anton Kölner. Concertul a fost alcătuit din mai multe părți. În partea a 4-a s-a realizat un recital de cântece populare românești aranjat pentru un quartet de coarde de Adalbert Hrimaly, interpretat de domnii Adalbert Hrimaly (violina I), Corneliu Tarnoviețchi (violina II), George Mandicevschi (viola) și dr. baron cavaler de Duzinkiewicz (violoncello).¹³ Prezentat pentru prima dată publicului, quartetul a adunat aplauze frenetice prin interpretarea plină de măiestrie a variațiunilor unui cântec popular aranjat de Hrimaly. În partea a 12-a, a avut loc interpretarea uverturii, compusă de dr. Eusebie Mandicevschi pentru un quartet de coarde și două piane în 4 mâini și interpretată cu măiestrie de doamnele Eugenia Halarevici și Eufrosina Vorobchievici (pianul I),

Eusebie Mandicevschi cu soția Albine von Vest și fiica Virginia, în locuința familiei din Viena

de doamnele Ecaterina Mandicevschi și Veronica Turcan-Mandicevschi (pianul II) și de domnii Adalbert Hrimaly (viola I), Corneliu Tarnoviețchi (viola II) Gheorghe Mandicevschi (viola), și dr. baron cavaler de Duzinkiewicz (violoncell).

În toți anii de existență a societății „Armonia”, familia Mandicevschi a jucat un rol activ în activitatea ei. Împreună cu fratele său, Gheorghe Mandicevschi a format un adevărat cvartet de coarde, renumit în Cernăuți acelor ani. Cantata „În Tara Fagilor” a fost apreciată de cernăuțeni. În anul 1902, această piesă a fost dirijată de trei ori de compozitor. Piese sale erau incluse în repertoriul multor societăți muzicale bucovinene. Talentul său a fost apreciat de compozitori renumiți ca Piotr Ceaikovski, Anton Rubinstein, Franz Liszt și alții muzicieni de prestigiu.

Productivă a fost colaborarea cu Alexandru Voevidca, cunoscutul folclorist bucovinean (1862–1931). Eusebie Mandicevchi a armonizat operele lui Voevidca, fiind uimit de revelația ce i s-a înfățișat. El a adaptat 200 de cântece populare românești pentru voce și pian¹⁴.

Eusebie Mandicevschi moare la 18 iulie 1929 în suburbia orașului Viena, Sulz, și acolo este înmormântată. El a demonstrat o vastă contribuție în dezvoltarea artei muzicale nu numai a Bucovinei, dar și a întregii românătăți. În anul 1929 ziarul londonez „Times”, apreciind activitatea științifică a teoreticianului Eusebiu Mandicevschi, menționa: „În Anglia, în domeniul muzicologiei nu există un nume similar”, iar ziarul austriac „Wiener Tageblatt” l-a numit pe Eusebiu „Enciclopedie muzicală vie”.

Este important să menționăm că prima comemorare a marelui compozitor a avut loc la Cernăuți în anul 1937.

După instalarea puterii sovietice în nordul Bucovinei despre familia Mandiceschi nu s-a scris nimic, iar creația lui a fost dată uitării. Cei drept, membrii familiei care s-a refugiat în România, Erast și Ecaterina, au încercat să promoveze creația compozitorului. Unul din primele concerte a fost dat în anul 1957 la Cluj-Napoca, la aniversarea a 100 de ani de la nașterea lui Eusebie, concert la care a participat și Ecaterina, sora compozitorului. În România și în alte țări din Europa pe lângă concertele organizate în memoria compozitorului bucovinean au fost scrise, începând cu anii 50 ai sec. XX, mai multe lucrări științifice dedicate compozitorului.

NOTE

1. N. Tcaciu-Albu, *Viața și Opera lui Tudor Flondor*, Editura „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1933, p. 3.
2. Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, F-228, inv. 2, dosar 27, fila 42.
3. Vladimir Acatrini, *Originile românești ale renomitei familii bucovinene Mandicevschi*, în „Glasul Bucovinei”, An XXV, 2018, nr. 2, p. 24-31.
4. Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, F-228, inv. 3, dosar 33.
5. Vladimir Acatrini, *Vidnovlenia factiv pro pohodjennia Eusebia Mandicevski*, în „Molodyi Vceny”, nr. 11 (51), 2017, p. 703-706.
6. Vladimir Acatrini. *Familia Mandicevschi în contextul vietii muzicale a Bucovinei*, în „Glasul Bucovinei”, An XXIV, 2017, nr. 1, p. 52-65.
7. Emil Satco, *Arta în Bucovina*, Vol.II, Biblioteca Județeană „I.G.Sbiera”, Suceava, 1991, p. 117.
8. Haiganuș Preda-Schimek, *Johannes Brahms – Eusebie Mandicevschi: contrapunctul unei prietenii*, în „Revista 22”, nr. 44 (973), 28 oct. 2008, p. 10-13.

9. Ciprian Porumbescu, *Puneți un pahar cu vin și pentru mine*, Grupul Editorial „Ion Grămadă”, Suceava, 2003, p. 33-61.
10. *Biserica ortodoxă Română din Viena*, sursa electronică: <http://www.rumkirche.at/j/ro/istorie/romani-ortodocsi-in-austria>
11. N. Tcaciu-Albu, *Op.cit.*, p. 17.
12. *Jubileul „Armoniei”*, în „Apărarea Națională”, 18 noiembrie 1906, nr. 13, An. I, p. 3.
13. *Jubileul „Armoniei”*, în „Apărarea Națională” – 6 decembrie 1906, nr. 18, An. I, p. 2-3.
14. Leca Morariu, *Cronică: Alexandru Voevidca*, în „Făt-Frumos”, nr. 3, An. VI, 1931, p. 126-128.

SUMMARY

Researching the catalogues of the German Gymnasium in Cernăuți during the times of Eusebie Mandichevschi's studies, between 1867 and 1875, we see that he was born on August 18, 1857, in Bahrinesti (State Archives of Chernivtsi region, F-228, inv. 2, file 27, 42). From the birth documents kept at the State Archives in Chernivtsi, we find that he was born in Cernăuți and was baptized at the old church of St. Nicholas of Cernăuți. As we can see, there are two sources that tell us about the birth of the composer, but none is related to Molodia. The sisters and brothers of Eusebius were born in Bahrinesti: Aurora, Virgina, Maria, Ecaterina, Constantin and Erast, only Gheorghe was born in the village of Molodia. Eusebie Mandicevschi died on the 18th July 1929 in the suburb of Vienna, Sulz, where he was put to rest. Eusebie Mandicevschi was a huge contributor to the development of the musical art not only to Bucovina, but to all Romanians. In 1929, the London Times, appreciating the scientific work of theoretician Eusebie Mandicevschi, stated: „In England there is no similar name in the field of musicology”, and the Austrian newspaper „Wiener Tageblatt” called Eusebie „A Living Encyclopedia”. It is important to mention that the first commemoration of the great composer took place in Cernăuți in 1937. After the installation of the Soviet power in northern Bucovina, nothing was written about the Mandicevschi family and his creations were forgotten. The majority of his family members who had fled to Romania, Erast and Ecaterina, tried to promote the composer's legacy. One of the first concerts was given in 1957, at the centenary of his birth, in Cluj-Napoca, a concert attended by Ecaterina, the composer's sister.

ELEMENTE DE ORDIN GEOPOLITIC ÎN AMBITIILE POLITICE ALE RUSIEI ÎN EUROPA SECOLELOR XVIII-XIX

Ionel Ivan*
Cernăuți

În secolul XXI, multipolaritatea devine o nouă paradigmă în relațiile internaționale, determinând o manifestare tot mai pregnantă a realpolitik-ului în politica externă a statelor. O manifestare actuală, embrionară, a realpolitik-ului european se poate observa și în politica externă a unor state europene, care militează pentru o menținere a relațiilor cu Federația Rusă la un nivel „de lucru”, chiar și în contextul actualelor amenințări ale Moscovei asupra Europei de Est, cu precădere asupra Ucrainei. Această abordare transpartinică a conceptului politic implementat în relațiile internaționale de Metternich și Otto von Bismarck se poate observa și în criza din Ucraina. Nu numai proximitatea pentru România a crizei din Ucraina, care a culminat cu raptul peninsulei Crimeea de către Rusia, dar mai ales consecințele politicii ruse de hegemonizare a Balcanilor și Europei de Est, din ultimele două secole, cu repercusiuni istorice nefaste asupra statelor române, înainte de momentul istoric de la 1918, ne determină să analizăm filonul principal care a stat

Europa în anul 1815

la baza politicii hegemonice a Rusiei, prin poziționarea acesteia între identitatea europeană și cea asiatică.

Așezarea geografică a Rusiei într-o zonă de falie a două civilizații, un areal geopolitic de „ciocnire a civilizațiilor”, a determinat și alimentat permanent o evoluție sinuoasă și greu perceptibilă a poziției Rusiei pe tabla de șah a relațiilor internaționale.

O asemenea analiză ne poate permite previzionarea, în anumite coordonate, a politicii externe și a intereselor Rusiei pe termen scurt și mediu. Abordarea incumbă determinarea și analiza identității ruse, a provocărilor interne și externe cu care s-a confruntat în ultimele secole, a genezei națiunii ruse, pornind de la elemente esențiale, precum cultura, religia și limba. Poziționarea între o puternică identitate europeană,

*Ionel Ivan este doctorand la Facultatea de Istorie din cadrul Universității din București, tema de studiu fiind istoria bisericii în Bucovina. A fost consilier parlamentar la Senatul României. În momentul de față este ministru consilier la Consulatul General al României la Cernăuți.

pe care Rusia și-o asumă, și o cultură asiatică, dar și o altă religie a determinat o gravitație geopolitică multivectorială a Rusiei, ce a alimentat conturarea unui filon identitar naționalist în interiorul granițelor sale, sursa unui comportament anomic în relațiile internaționale, dar și în cele cu statele vecine. Vom încerca, în continuare, o exegeză geopolitică a stimulilor care au alimentat ambițiile de hegemonie ale Rusiei asupra Balcanilor, Europei Centrale și de Est, implicit a teritoriului Bucovinei.

Datorită istoriei și poziției sale geografice speciale ce a cunoscut în timp conviețuirea pașnică a mai multor etnii, Bucovina este o regiune de interferențe culturale situată, conform aprecierii cercetătorului german Erich Beck, „între Orient și Occident”.

Prin apartenența la zone geografice, culturale și geopolitice diferite și prin schimbarea frecventă a națiunii politice dominante, destinul istoric și cultural al acestei regiuni este unul de excepție. Din punct de vedere geografic, Bucovina face parte din estul Europei. Din punct de vedere cultural, datorită incluziei sale în statul austriac (austro-ungar), această regiune a făcut parte în perioada 1775-1918 din zona de cultură central-europeană¹.

Orice încercare de a ordona și legaliza în timp politica externă a Rusiei în relațiile internaționale pare una utopică. Dacă, însă, vom analiza aceste evoluții din punct de vedere al școlilor de gândire neoliberală și neorealiste, respectiv paradigmelor asociate acestora, vom observa că criteriile liberalismului și neoliberalismului aproape că lipsesc din relațiile internaționale promovate de Rusia, acestea fiind mai apropiate de școala de gândire neorealistă, ce promovează curențul conform căruia creșterea puterii altor state poate fi alimentată de împărțirea disproportională a dividendelor unei conduite predictibile și pragmatice în relațiile cu acestea.

Evenimentele de după asediul Vienei (1683) însemnau: mutarea centrului de greutate al politiciei continentale din Vest către Est; problema orientală capătă un nou conținut; efortul Europei de a opri înaintarea expansiunii otomane se modifică în ideea realizării și păstrării echilibrului de forțe; Anglia, Franța și Prusia voiau să opreasă înaintarea Austriei în Peninsula Balcanică și a Rusiei spre Constantinopol și strâmtori².

După asediul Vienei, Rusia și Austria și-au orientat acțiunile sistematice pentru slabirea imperiului Otoman. Ambele puteri s-au folosit cu abilitate de diverse preTEXTE și împrejurări prielnice, explorând fără scrupule, atât declinul iremediabil al Porții Otomane, cât și dorința și lupta de eliberare a popoarelor din sud-estul european. Prin forță, sănătate, înșelăciuni de tot felul, atât Austria, cât și Rusia și-au sporit mereu achizițiile teritoriale pe seama popoarelor mici și mijlocii din zonă. Într-o mare măsură, imperiile habsburgic și rus s-au afirmat și dezvoltat ca imperii multinaționale, devenind, în timp, succesoare ale Porții Otomane. Eforturile marilor puteri europene de a păstra integritatea Imperiului Otoman, ca și luptele diplomatice sau militare ale Austriei și Rusiei pentru împărțirea teritoriilor integrate s-au dependente de turci, au adus țările romane în prim plan al relațiilor internaționale. Prin poziția lor strategică deosebit de importantă, ca puncte de înaintare a Habsburgilor spre Balcani sau a rușilor spre Constantinopol și strâmtori, ca surse bogate pentru aprovizionarea trupelor, ca și prin potențialul lor antiotoman, țările române devin „nordul gordian” al „rezolvării” problemei orientale³.

Dacă atitudinea pozitivă a turcilor și poziția neutră a rușilor față de ocuparea și anexarea părții de nord-vest a Moldovei au putut fi câștigate prin mijloacele

cunoscute, comportamentul moldovenilor le-a provocat multiple clipe neplăcute austriecilor. Încă la 10 august 1773, colonelul Karl Enzenberg, informându-l pe Iosif al II-lea despre poziția populației din nordul Moldovei în cazul unei eventuale ocupării habsburgice, considera că „țărani, care suspină sub jugul greu, s-ar declara imediat pentru Austria; dar chiar și boierimea și clerul și-ar schimba concepția în același sens, cu toate că la început, din frică în fața pierderii puterii, ar avea o atitudine ostilă față de noua stăpânire; cu timpul însă, românii ar săruta cu bucurie sceptrul plin de dreptate al Casei de Habsburg⁴”.

Ocuparea și anexarea nordului Moldovei în expansiunea Habsburgilor, precum și a unor teritorii locuite de unguri, slovaci, croați, sârbi, cehi și ucraineni, a fost parte integrantă a acestei politici expansioniste. În ceea ce privește, strict, țările române, acest proces a durat până în anul 1859, respectiv până la formarea statului național român modern.

După moartea lui Bogdan Hmelnîcki, Rusia alimenta necontentit vrajba dintre polcovnicii și hatmanii căzăceaști și atâtă mereu nemulțumirile celor săraci față de cei cu stare și avere. În condițiile acestea, era firesc, ca la fiecare alegere de hatman, rușii moscovici să reducă mereu drepturile autonome ale cazacilor, până ce, prin Tratatul de pace de la Andrusov (1667), Ucraina fu tăiată în două prin apa Niprului: partea răsăriteană de pe malul stâng al fluviului trecu sub supremația rusească, iar partea de dincioace de Nipru rămase mai departe sub stăpânirea polonezilor, până la împărțirea regatului lor.

Încercarea hatmanului Mazepa de a redobândi neatârnarea Ucrainei orientale, cu ajutorul regelui Suediei, Carol al XVII-lea, eșua lamentabil, în urma înfrângerii de la Poltava (1709). Mazepa se refugiază cu aliatul său sudez pe pământul Moldovei, dar își găsi moartea la Galați, luând cu sine în mormânt și independența republicii zaporojene⁵.

Ion Nistor scrie în *Problema ucraineană în lumina istoriei* că în toată perioada căzăceașcă, raporturile de bună vecinătate dintre români și ucraineni au fost cele mai sincere și mai cordiale, întrucât granița Nistrului între cele două popoare n-a fost contestată de nimeni. Dimpotrivă, ea a fost recunoscută chiar prin acte oficiale, ca săpată de însuși bunul Dumnezeu. Cuvintele palatinului Breațlavie ca „*Inter nos et Valachiam ipse dcus flumine Tyras dislimitavit*”, au rămas să determine „până astăzi condițiunile de prietenie și bună vecinătate dintre români și ucraineni”⁶.

Conlocuirea cu românii de către alte naționalități a fost consemnată de unele persoane din rândul administrației austriece. Astfel, maiorul Fr. Mieg, unul din bunii cunoscători ai zonei de nord-vest a Moldovei pe vremea ocupării acesteia, în *Descrierea topografică a Bucovinei*, arăta că populația provinciei se compunea din „români ortodocși, ceva mai puțini unguri, rusnaci (ucraineni - n.n.), între care se află o mare parte de emigranți din Polonia, Maramureș și Transilvania, asemenea din țigani care sunt, în cea mai mare parte, robi pe lângă mănăstirile ortodoxe, precum și evrei, numărul căror crește continuu”⁷.

Cristalizarea conștiinței privind propria identitate națională și apariția mișcărilor politice a reprezentat o componentă esențială a istoriei popoarelor europene în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. De-a lungul veacului al XIX-lea, istoria a formulat răspunsul la interrogația ce nu fusese enunțată până atunci: „Care sunt grupările cărora li se va atribui guvernarea? Răspunsul a fost: națiunile”⁸.

În secolul al XVIII-lea, Principalele Române au avut de suportat toate consecințele

declinului Porții Otomane și pe cele ale expansiunii în Peninsula Balcanică a marilor imperii vecine – cel Țarist și cel Habsburgic. Ocuparea și incorporarea părții de nord-vest a Moldovei a constituit o parte integrantă a unei ample și îndelungate politici expansioniste a Austriei care a ocupat teritoriile românești însumând peste jumătate din întreg spațiul locuit de români (Transilvania, în 1699; Banatul și Oltenia, în 1718; Bucovina, în 1774). Prin ocuparea zonei numite mai târziu Bucovina – după pădurile de fag aflate în acest teritoriu – Viena urmărea să anexeze, dacă ar fi fost posibil, întreaga Moldovă sau, cel puțin, să împiedice cucerirea ei de către Imperiul țarist⁹.

Dezvoltarea culturii a jucat un rol deosebit de important în procesul de formare și consolidare a conștiinței naționale la români. Extinderea sistemului educațional, uniformizarea limbii literare, artele și literatura modernă au contribuit în egală măsură la înlăturarea barierelor dintre membrii națiunii, asigurând realizarea a ceea ce poate fi numită drept „solidaritate națională¹⁰”.

Pe fond, influența culturii ruse în Bucovina a fost una inferioară amprentei lăsate de perioada austriacă. Chiar dacă Imperiul Habsburgic a încercat implementarea unor măsuri destul de dure în plan cultural, în Bucovina, limbile naționalităților locuitoare au continuat să existe, atât prin intermediul școlilor, cât mai ales a clerului bisericesc. Este cazul limbii române, dar și al limbii ucrainene. Pe fond, nu putem vorbi nici de o germanizare, dar nici de o slavizare a acestui areal geografic, în ciuda unor interese geopolitice inițiate și conduse atât de austrieci, cât și de către ruși. Influența geopolitică rusă a fost mai vizibilă în raporturile și relațiile internaționale cu Imperiul Otoman și Marile Puteri ale Europei. Rusia, ea însăși era tributară culturii și artei Occidentale. Factorul laic, totuși, a avut o zonă de interferență cu cel religios. În multe domenii ale vieții socio-culturale, laicul s-a intersectat cu domeniul religios, ortodox. Deși nu putem vorbi de un paralelism al celor două, punctele în care acestea s-au „ciocnit” nu au fost atât de evidente. Mai mult, de-a lungul secolelor ce au urmat, laicul și domeniul bisericesc, clerical, au coexistat de o manieră confortabilă din punct de vedere al evoluției culturale a națiunilor din Bucovina.

O situație aparte a apărut mult mai târziu, prin imixtiunea factorului politic pe tărâmul religios, dar și în sens invers. Consecințele pentru arealul bucovinean, în ansamblul său, au fost, totuși, unele benefice pentru dezvoltarea culturii, a relațiilor interetnice, interconfesionale, Bucovina devenind ceea ce este astăzi, o „mică Europă”. De-a lungul secolelor și până în prezent, Bucovina a devenit o adevărată oază de viață politică civilizată în comparație cu multe din regiunile vecine.

NOTE

- 1 *Bucovina. Trecut, prezent și perspective*, sursă web: <http://www.usv.ro/index.php/ro/1/Bucovina/122/2>.
- 2 Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, Editura Academiei Romane, București, 1993, vol. I, p. 23
- 3 *Ibidem*, p. 24
- 4 *Ibidem*, p. 64
- 5 I. Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Editura „Septentrion”, Rădăuți, 1997, p. 18
- 6 *Ibidem*, p. 2
- 7 Major Friedrich von Mieg, *Topographische Beschreibung der Bukowina mit militärischen Anmerkungen*, Hrsg. Johann Polek, JBLM, 1897, nr.5, p.11-12 /

- Ştefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Suceava, 1998, p. 29
- 8 Ernest Gellner, *Mitul națiunii și mitul claselor*, „POLIS”. Revistă de științe politice, 1994, nr. 2, p. 32.
- 9 Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Suceava, 1998, p. 22
- 10 Liviu Maior, *Mișcarea națională românească din Transilvania, 1900-1914*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 5-6.

SUMMARY

In the 21st Century, multipolarity becomes a new paradigm in international relations, determining an increasingly pervasive manifestation of the realpolitik in the countries' foreign policy. An incipient manifestation of the European realpolitik can now be noticed in the foreign policy pursued by some European countries, which militate for maintaining relations with the Russian Federation at a „working” level, even in the current context of Moscow's threats in Eastern Europe, particularly Ukraine. This unbiased approach to the political concept implemented in international relations by von Metternich and Otto von Bismarck can also be observed in the Ukraine crisis. It is not only Romania's proximity to the Ukraine crisis, which culminated with the annexation of the Autonomous Republic of Crimea by Russia, but also the consequences of the Russian policy of hegemonizing the Balkans and Eastern Europe, in the past two centuries, with unfortunate historical repercussions for the Romanian states, ahead of the historical moment of 1918, that prompted us to analyze the underlying principle of Russia's hegemonic policy, who positioned itself between the European and Asian identity.

In memoriam

CU UN OM FRUMOS MAI PUTIN ÎN BUCOVINA, DUPĂ PLECAREA DIN VIAȚĂ A ZIARISTULUI ION CREȚU

Maria Toacă*
Cernăuți

O să-mi rămână în memorie aşa cum l-am văzut prima dată – un bărbat frumos, meninându-se în lumina tinereții, deși trecuse pragul vârstei de 40 de ani. Stând în același birou mai mult de două decenii, față în față, de bună seamă că n-am observat cum se aşterne bruma peste făptura-i de bărbat cu faima de crăi periculos. Or, pentru mine Ion Crețu nu prezenta nici un pericol. De la bun început, din ziua când am pășit cu timiditate pragul cabinetului secției de cultură a redacției ziarului „Zorile Bucovinei”, unde s-a găsit un colților și pentru mine, am simțit că e mai altfel decât ceilalți colegi (aproape toți bărbați cam în aceeași deplină tinerețe). Avea ceva din universul ce-l lăsasem la Chișinău, după care e prea puțin să spun că-mi părea rău până la lacrimi, ci mi se rupea inima. Venisem la „Zorile Bucovinei” imediat după absolvirea facultății și, cu toate că eram acasă, nu-mi puteam găsi locul la Cernăuți, totul fiindu-mi străin – de la limba ce răsună pe străzi până la aerul ce mi se părea rece chiar și în cadrul redacției, unul din puținele locuri din oraș unde se vorbea românește.

Ion Crețu, pe post de „mai mare” la cultură, se ținea bățos, străduindu-se s-o facă pe seriosul, însă nu era șeful meu ca să tremur în fața lui. Am sesizat că are un simț fin al umorului și deseori ne priveam cu subînțeleșuri când se întâmpla ca cineva să abunde în prostie. Am înțeles că e omul care posedă gustul valorilor, nu agreează ignoranța sau mândria goală, asemănându-se cu personalitățile pe care le aveam de modele și le prețuiai la Chișinău. Aceleași fire invizibile l-au legat și de soțul meu, „zorist” și el, cu care au împărțit ani la rând biroul fără să se iște vreun conflict ori vreo cât de mică neînțelegere între ei. Nu intenționez să-mi lustruiesc imaginea prin amicizia relațiilor cu acest om deosebit, însă, probabil, ne-au unit multe lucruri de valoare dacă nu ne-am împuns niciodată. Mai ales că Ion Crețu nu suferăa fățărnicia și spunea pe șleau tot ce credea despre alții.

Știam că zace pe patul suferinței în casa-i părintească de la Tereblecea, pe care o renovase pentru un trai mai confortabil la bătrânețe. Înțelegeam că zilele îi sunt numărate. Dar, ca întotdeauna, moartea oamenilor apropiati ne ia prin surprindere,

***Maria Toacă** este publicistă și eseistă din regiunea Cernăuți. Publică reportaje, eseuri și schițe pentru publicația „Zorile Bucovinei” din orașul Cernăuți. Participă la organizarea diverselor manifestări culturale a românilor din nordul Bucovinei. Membră a comitetului de conducere a Societății „Golgota” a românilor din Ucraina.

vine pe neașteptate. Cine oare o aşteaptă?! Ion Crețu, însă, a plecat într-un moment absolut nepotrivit pentru puținii săi colegi care au mai rămas la „Zorile Bucovinei”. Vestea despre moartea sa ne-a găsit în dimineața zilei de 2 august 2018, în preajma comemorării lui Iancu Flondor, care trebuia să se desfășoare a doua zi la Storojineț. Evenimentul a fost pus la cale din timp de Nicolae Toma, redactorul-șef al „Zorilor Bucovinei”, și de protopopul raionului Storojineț, cucernicul părinte Vasile Covalciuc. Marcarea datei de 3 august, ziua de naștere a cavalerului Unirii Bucovinei, a devenit o tradiție pentru jurnaliștii redacției și evenimentul, fiind deja anunțat, nu putea fi amânat, mai cu seamă în Anul Centenarului. Ce facem? L-am întrebat în gând pe colegul nostru a cărui inimă încetase să bată și parcă i-am auzit vocea de dincolo de moarte: „Mergeți la Flondor și pentru mine...”. Dar până a ne înhina la mormântul lui Iancu Flondor, am mers cu jurnaliștii Nicolae, Felicia și Diana Toma la Tereblecea ca să-i aducem piosul nostru omagiu celui care ne-a fost bun coleg și model de slujire cuvântului scris. Redactorul Nicolae Toma se simțea împăcat sufletește că a reușit, împreună cu Tudor Andrieș, să-l viziteze de sărbătorile Crăciunului, găsindu-l fericit de întâlnire.

La numai jumătate de an de la ultima întâlnire, aveam să anunțăm în paginile ziarului cu mare măhnire și durere în suflul sfârșitul pământesc al lui Ion Crețu. Reproduc câteva din acele rânduri, scrise fără a avea timp pentru o exprimare mai profundă a regretului, sau o cuprindere amplă a prestanței sale de jurnalist talentat, publicist combatant, precum și coleg de nădejde, pe care puteam conta în momentele grele: „*Născut în anul 1938, la Tereblecea, după ce a debutat pe tărâm profesional ca profesor la școală (mai întâi în satul natal, apoi în regiunea Lugansk), și-a consacrat întreaga activitate creațoare „Zorilor Bucovinei”*. Răspunzând la invitația primului redactor, poetul Vasile Levițchi, a venit la „Zorile Bucovinei” în primăvara anului 1967, odată cu „nașterea” publicației exclusiv în limba română, cu numele ce apare până astăzi. Fiind responsabil de oglindirea vieții culturale a ținutului, pe tot parcursul activității ziaristice a fost ca un far de veghe la izvoarele valorilor naționale. Datorită străduinței sale a fost valorificată creația scriitorului din exil Vasile Posteuca, numele acestei proeminente personalități fiind readus acasă, la Stănești, de jurnalistul Ion Crețu, cu contribuția căruia au fost editate plachete de poezie, precum și romanul „*Băiatul drumului*” ale autorului emigrat în SUA.

Lui Ion Crețu îi aparține meritul de a ni-l face cunoscut și prieten al „Zorilor Bucovinei” pe consăteanul său, poetul George Nimigeanu, refugiat în prourul copilariei în România, împreună cu părinții care s-au salvat de ciuma „eliberatorilor”. Din nefericire, și-a urmat prea repede prietenul, plecat și el în acest an, după rotunjirea jubileului octogenar, pe drumul nemuririi.

Satul natal Tereblecea, care i-a acordat titlul de *Cetățean de Onoare și acum îi deplângе plecarea, îi datorează monografia localității, iar noi, colegii de la „Zorile Bucovinei”, îi suntem recunoscători pentru atmosfera prietenească și de voie bună ce se crea în jurul său la redacție. Cu Ion Crețu, un mare iubitor de carte, puteam discuta pe orice temă. Si după ce s-a pensionat, întâlnirile cu acest fidel „zorist” ne aduceau bucurie, ne erau adevărate sărbători sufletești.*

De-acum îl vom păstra doar în arhiva memoriei, în amintirile noastre. Ion Crețu ne va lipsi foarte, foarte mult”.

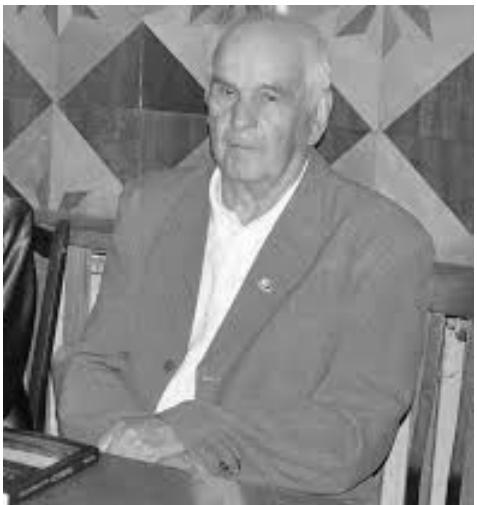
Revenind la primii mei ani la „Zorile Bucovinei” și la timpul petrecut vizavi de Ion Crețu, într-un fel îl invidiam pe „șeful” de la cultură pentru că se învârtea într-un

mediu mult mai interesant, dispunea de un câmp de activitate mai puțin constrâns de cătușele ideologice. Găsind cărări la inima redactorului-șef Ion Chilaru, care îl agreea, avea încredere și ținea la opinia lui, Ion Crețu reușea să-i publice chiar și pe unii scriitori căzuți în dezgrație în Republica Moldova. Nume aproape interzise în presa din Basarabia apăreau în paginile „Zorilor Bucovinei”. Nici nu încercam să scriu ceva la redacție, când îl aveam în față pe Ion Crețu, cu care îmi era mai mare dragul să discut pe orice temă. La el am văzut primele cărți ale lui George L. Nimigeanu, de la Ion Crețu am auzit primele versuri ale acestui poet, născut în același sat cu colegul meu de condei. Degraba aveam să-l cunosc în profunzime și să-i simt durerile sufletești, deși trăia în România, la Mediaș, și nu l-am văzut aievea niciodată.

O etapă aparte, poate cea mai importantă din viața sa consacrată cuvântului scris, a constituit-o reabilitarea numelui scriitorului din exil Vasile Posteucă și readucerea acasă a operelor acestui fiu înstrăinat al Bucovinei. De fapt, până la Ion Crețu numele lui Vasile Posteucă, implicit opera sa, ne erau absolut necunoscute. O bucată bună de timp n-am auzit altceva din gura colegului nostru decât acest nume. Era obsedat, trăia și respira cu grija pentru găsirea sponsorilor ca să-i editeze manuscrisele primite din SUA de la soția scriitorului, pe care nu i-a fost ușor să o convingă să îl încredeze.

Am fost martora acestui îndelungat, anevoios parcurs, însotit de îndoieri, neliniști... La începutul corespondenței cu Zamfira Posteucă (sora poetului Mihai Horodnic), dânsa i-a trimis câteva cărți xeroxate și articole, câteva numere ale revistei „Drum”, editată de soțul ei în SUA. Ion Crețu s-a aprins de dorința de a afla cât mai multe despre „fiul Codrencei” (așa era numită mama lui Vasile Posteucă la baștina sa, Stănești). Prima dată a auzit de el de la tatăl său, care îl cunoșcuse personal. Înainte de a întări legăturile cu Zamfira, a publicat câteva poezii în „Zorile Bucovinei”, primite prin poștă de la preotul Nicolae Zelea, originar din Lehucenii Boianului. Versurile au fost însotite de prezentarea autorului. A trimis și la Chișinău un ciclu de poezii, care au apărut în „Literatura și Arta” lui Nicolae Dabija. Prima oară după 1944, numele lui Vasile Posteucă trecuse bariera în spațiul românesc din Bucovina și Basarabia, încetând să mai fie tabu. Apoi începu odiseea lui Ion Crețu spre Fundația Europeană „I. C. Drăgan”. Norocul le ieșise în cale – viitorului editor și scriitorului rămas

atâtă timp în suferință uitării. O fericită coincidență făcuse ca vicepreședinta acestei Fundații să fie chiar o verișoară a sa, Simona Toma din Lugoj. De cum a descoperit-o, nu mai auzeam altceva de la Ion Crețu decât despre ajutorul de la Simona, speranțele și eforturile fiindu-i în curând răsplătite cu tipărirea antologiei „Icoane de dor”, susținută de patronul Fundației, care i-a mărturisit că „știe pe din afară poezii de Vasile Posteucă”. Primind această primă antologie a soțului ei, Zamfira s-a convins că numai lui Ion Crețu poate să-i încredeze manuscrisul romanului *Băiatul drumului*, despre care nu știa nimeni nici în România. Cu *Băiatul drumului* a trecut prin mai multe și mai

dificile încercări, înfruntând greutăți despre care ar fi putut scrie el însuși un roman. Plus la acestea se adăuga exigența,meticulozitatea specifică persoanelor implicate în procesul editării manuscrisului. Zamfira Posteucă, Ion Crețu, Ion Filipciuc de la Câmpulung Moldovenesc (scos în cale de Dumnezeu să ajute la apariția romanului) – toți se asemănau leit în privința principialității și respingerii compromisurilor. Sacrificiile lor s-au încununat cu apariția ediției princeps a romanului *Băiatul drumului*, după care au urmat culegerea *Folclor stăneștean* și editarea poemului *Catapetasma bucovineană*, toate apărând la lumină cu numeroase peripeții. Aceste momente din activitatea lui Ion Crețu îi dezvăluie mai mult decât oricare alte realizări spiritul de sacrificiu, duhul de dăruire. În privința propriilor creații, s-a mulțumit doar cu editarea monografiei Tereblecei, zbătându-se pentru popularizarea unui nume ce-l considera pe nedrept neintegrat în literatura română.

Am întâlnit printre noi foarte puțini oameni care renunță la propria-i faimă, consacrandu-se dezinteresat altora cu merite mai mari în fața națiunii. N-am auzit direct de la el, dar sunt înclinată să cred că și această stare de resentimente față de patriotismul de paradă, afișat de cei cu gură mare, buni numai să rostească discursuri pompoase, l-a făcut să se retragă în seninătatea vătri străbune, la iarba de acasă, trăind cu grijile de toate zilele ale țăranului. Totuși, cât i-a permis sănătatea se interesa de pulsul vieții naționale de la Cernăuți, era prezent la toate evenimentele de respirație românească. Cuprins de presimțirea că vor rămânea orfane după stingerea sa, îl durea inima după cărțile din apartamentul de la oraș. A iubit cărțile ca pe copiii săi, lăsând moștenire o imensă avere spirituală, adunată pe parcursul vieții.

Simion GOCIU*

Cernăuți

CITIND LUMINA STELEI

Să nu speriem lumina puțină
rămasă pe genele noastre spre seară,
mai bine să citim pe bolta senină
gândul stelei cu chipul de ceară.

De suferință o fi sau de vis -
atât de palidă și atât de departe.
Tremurul ei licăring în abis
e un posibil început de carte.

Așa vom uita de obosita pleoapă,
n-o să ne dăm seama de întuneric
și de timpul ce vrea să ne încapă
în sufletul nopții aproape himeric...

Ca să fim un semn de hotar
între stea și gândul hoinar.

SE ȘTIE ȘI SE VREA

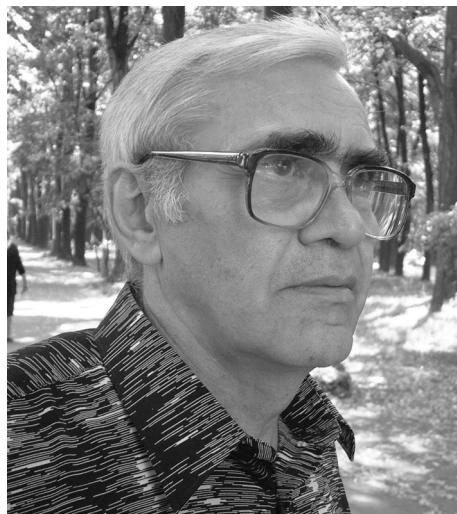
Se știe și se vrea cetate cucerită.
Hotarul ei flămând de mângâiere
egal închis în cele două emisfere
de dor și ură, pe care, răstignită,

simte-n plăceri râvnita adiere
a poftelor trezite în care se agită
să dea naștere pornirii în ispă
știind că astfel urcă prin cădere.

Sacrificată instinctului se reculege
din râvna dorului și din plăceri
redându-se din plin pornirilor pribegie.

Și n-o mai sperie când ziua cea de ieri

*Colectivul de redacție „Glasul Bucovinei” îl felicită călduros pe Simion Gociu cu prilejul împlinirii la 1 septembrie 2018 a frumoasei vârste de 70 de ani.

caută pe simțuri să dezlege
zadarnic taina pierdutelor averi.

TE CAUTĂ

Te caută timp mut și te dorește steaua,
lumina ei, puțina, tremurătoarea, trista,
să-ți șteargă roua de pe ochi, batista
ți-o întinde cu mâna iernii, da, cu neaua.

Respiră abur nalt și mult. Durerea
știe-a purifica suflet și trup totuna.
Din fulguiri de raze împletind cununa
de regret, va aștepta și va dori. Cădereea

va fi devotament și râvnă laolaltă.
Nu simți prin somn, cum inima tresaltă
dintr-un îndemn sau o pornire neștiută?

Se sparg crepusculare liniști. Se revoltă
același timp, aceeași stea. Raza involtă
pune pe chipul tău pecetea de cucută.

MĂ FURĂ IAR

De poți, mă fură iar din trupul zilei
cât timp îmi săngeră durut cuvântul
și-n pieptul ros de sentimente cântul
îndeamnă înspre floare trandafirii.

Cât sunt necruțător ghilotinat de gândul
să explodez în trup de Tânără vestală
și, viorii, apele amurgului mă spală
crucificând pe raze trupul meu, flămândul.

Privirea ta cât nu condamnă, ci suverană
nestăvilit îndeamnă spre poftă interzise
ca-ntr-un blestem ce-mi picură pe rană
apocaliptic sarea durerilor proscrise.

Atunci aş lichida, posibil, o restanță
ce-o am de mult la profesoara de Speranță.

STĂPÂNA MEA

Tu-mi ești stăpâna mea de vis și alinare:
Mă închizi ca pe un pustnic în cuvânt.
Gândul îmi îmbraci în tainicu-i vesmânt,
să ardă în înalturi ca o stea rătăcioare.

Sau mă închizi în lacrima ce doare

cu sufletul tăcut în suflet lăcrimând
și, răbdătoare, mă îneveți prin jurământ
să-nvîng în suflet regatul de trădare.

Nu sunt nici trist, nici bucurii nu am
lipsit de mângâierea ta. Și nu rezist —
prin cântecul uitării mă destram
durut, încet, târziu. Să nu exist.

În templul veșniciei stând încis
fruntea mi-o reazem pe ramură de vis.

OSTENTATIV, ISPITA

Vocale risipite-n spații râvnesc la carneea mea.
Trandafiriu, amurgul mă smulge din uitare
și-n apele lui dulci, cu unduiri amețitoare
mă îndeamnă iar în taină să colind o stea.

Dar trupu-mi devorează un ochi din întuneric
și nu sunt eu, nici timpul meu promis
să-și facă în vocale loc de paradis,
ci doar un vis la tâmpale înverzind himeric.

Și-n jurul lui cresc turnuri de moschei
ce seamănă cu sănii adormitelor cadâne
în somnul lor adânc iradiind scânteii.

Din sâmbure întârziat într-o măslină,
ostentativ, ispita mă prinde-n mreaja ei
și-ntre vocale nu-i loc pentru lumină.

TE LAȘI FURATĂ

Te lași furată de undele visării,
mirifica pornire ţi-i stăpână
și nici nu știi cât este până
te va-nghiți regretul însărării.

Floare de cimbru vei purta în mâna.
Ea nu te va lăsa pradă uitării,
asemuind dorința depărtării
ce mistuie în grabă săptămâna.

Duminica se va deschide ca o carte
la pagina cu patimi mistuite
de dorul care nu te va desparte,

o, nu te va desparte de ispite,
în care voi veni din marea de parte
iarba dorinței să pasc pe nesimțite.

CUCERITOAREO

Eu nu mă potrivesc în strălucire
cu chipul tău. De el — flămândul —
îmi este ispiti întruna gândul
și cred în aşteptata împlinire.

Că o râvnesc tăcut. În zvârcolare
e trupul meu. Și-i vine rândul
prin taina ta acum purificându-l
ofrandă să înalțe întru izbăvire.

Din suflet eu atunci îmi fac altar
să simt cum treci prin universul
plin de iubire în ținutul solitar.

În aer de miresme îmbăiat e mersul
cuceritor înspre cetatea de hotar
în care îmi urzesc în taină versul.

INGER DE PAZĂ

Nu crezi că soarele-a apus,
că ai trecut hotarul Veșniciei,
iar eu devin captivul poeziei
că aş avea încă ceva de spus.

O, eu aş vrea să cred în vis,
că frate-mi este trandafirul,
că roua e înaltă și potirul
florii e o intrare-n paradis.

Și că acolo, fără de răgaz,
sărutul tău, ca mugurul promis
de vers ce încă nu l-am scris,
va ține gândul pururi treaz.

Să-mi fii la timp de zămislite
îngerul de pază întru împlinire.

ROUA AMIEZII

Și, iată, eu cel rămas în singurătatea-mi,
aud cum pașii sună în templul de cristal.
Pe-alături curge timpul descătușat de liniști
și-mi pare ca niciodată de simplu și banal.

Vestalele coboară de-a dreptul în lumina zilei
și scutură din plete aroma de ambrozii,
iar zeii în altare plâng și blesemă Olimpul,
când văd cum de placere râd matrozii.

Soarele străpunge cerul cu lumină și din bizarre
amfore curg scoici ce țintuiesc nisipuri vii la mal.
ce rouă stranie în amiezi pe suflet mi se lasă
și mă îndeamnă să intru în templul de cristal.

Acolo vestalele alunecând pe razele de soare
îmi ling singurătatea să mă îngroape în uitare.

TÂRZIE CLIPA

Târzie clipa-n care tu
veniși cu zâmbetul curat
și roua lui, mi se păru,
în sufletu-mi s-a scuturăr.

S-a scuturat și l-a cercat
de poate iar ca la-nceput
în cerul lui pustiu și mut
de dor să fie luminat.

I-am pus pe rană busuioc
și săngele înmiresmat
cântând urca în joc
de taine mari supravegheat

Era atât de Tânăr și duios
că mă înfioră până la os.

ÎN TOATE

În toate există o înțelegere:
stare normală, râvnită mai mult.
Apropii urechea atent și asult
cum pulsează taina alegerii.

Între speranță și vis mai este
ceva neștiut care să țină solie
unui suflet cercat de insomnie
sub nimbul dorinței celeste.

Cine vrea cumpăna să i-o încline
dinspre lumină în ochi de-ntuneric
să afle păcatul crescut pe retină?

Nu-i nimeni? Doar vântul isteric?
Posibil cuiva și aşa să-i convină
zicând: e bolnav, miroase-a chinină!

EMINESCU

În osândă, cu migală,
ostenit-ai ani de zile
pe ogorul albei file
ctitorind o catedrală.

Din cuvintele suave,
rotunjite în vers teafăr,
ai aprins un nou Luceafăr
din semințele moldave.

Ș, ca meșterul Manole,
caborâși de pe cupole
luminat de nemurire.

Iar de-acolo, din nemoarte,
ne-ai lăsat slovă de carte –
cea mai sfântă moștenire.

DĂ-MI, DOAMNE, PUTERE

Nu sunt vânătorul de gloriei, ele
nu-mi făuresc destinul.

În cale să-mi iasă cu plinul
Feți-frumoșii râvnitei istorii.

În ochi să-mi aducă seninul
și încă harul trezei memorii,
în picioare călcând iluzorii
imperii. Să vină blajinul,

da Șterfan cel Mare și Sfânt,
să nu-l mai întârzie timpul,
să vină cât încă mai sunt.

Iată, el e râvnitul, Olimpul,
al nostru, aici pe pământ.
Dă-mi, Doamne, putere să-l cânt.

EȘTI ORBITUL

De câtă vreme nu vezi răsăritul,
chiar de ai în față albul filei,
fiindcă îți lucrează în pupile
același intuneric. Ești orbitalul.

Ori poate zilnic îți migrează
nestingherit cuvintele ostile
din iluzii și simțiri servile
adunate anume într-o frază?

Zadarnic aştepți sosirea unui crai
silabisindu-ți adevăruri sfinte
ce-ar fi rămas împuținate-n grai.

În întuneric nimeni nu mai minte –
se simte bine miroslul de mucegai
în silabisirea falselor cuvinte.

ATMOSFERĂ DE SPITAL

Iată bolnavul acesta scuipând în tăcere,
bucată cu bucată, universul său interior.
Ros de boli, în neputință sa crede uimitor
că astfel se curăță de niște mistere.

Saliva galbenă seamănă cu o frunză
scuipată din pomul lăuntric afară
fără pic de regret. Pe fața-i de ceară
ziua îl mângâie cu o rază lehuză.

Exact ca într-un spital de suferinți,
unde scuipatul pare a fi ușurare...
Nu privi cu ochii uimiți la cărare,
Acolo se văd pecetele suferinzilor sfinți...

Și fie că ești în salon ori în grădină,
același aer te latră cu miros de chinină...

Mircea LUTIC

Cernăuți

ORA PATRIEI

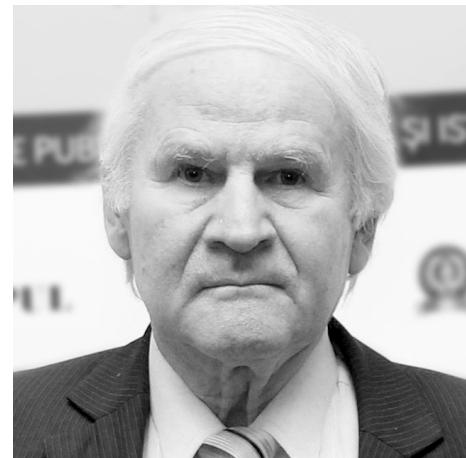
E-o oră a Patriei lină:
O liniște-adâncă și clară,
Un cer îngrelat de lumină,
Ninsoare de stele în seară.

E-o oră a Patriei trează:
Un verde pe-ntinderi de zare
Și-un aer de mit, ce vibrează
În glas aprilin de cocoare.

E-o oră a Patriei albă:
De pururi nuanță solară;
O vreme cu sclipăt de salbă,
Când vin pârguirile iară.

E-o oră a Patriei plină:
Un duh al rodirii în toate
Și-un doldora ram, ce se-nclină
Spre șipote vechi, nentinate.

E-o oră a Patriei pururi:
În rugul etern, care arde
Pe munții cu-albastre contururi
Și-n puls tricolor de stindarde.

BAŞTINĂ

Baștină, lăcaș al străbunilor, veșnic
Treci prin trupul meu ca o flacără de albanos,
Tremurătoare precum lumina zorilor – iată
În pământ se aude murmur de voci din departe,
Tainică glăsuire de bucium
Și plânset prelung de chimval;
Nesecate sunt cupele de omenie ce ne necunten vin
Din afundurile acestui tărâm –
Întruchipare de bunătate;
Baștină, lăcaș al strămoșilor, fără prihană
E săngele arborilor tăi cu rădăcini în balade,
Nepieritoare sunt cântecele tale de dor și lumină,

Care înduoșează sufletele celor de pretutindeni;
În nemoarte curg apele tale
Cu sorginte în munții de nestemate ai adevărului,
Împrejmând cetatea Cer-năuțiilor: spre boltă zburătorilor,
În înalturi plutitorilor, adică a îngerilor.
Deasupra ta, baștină, lăcaș al nostru și al străstrăbunilor,

Flutură steagurile demnității și scânteiază un soare sublim,
Vestitor al unor zări încântătoare; deschide-ți
Potirul miresmelor, floare
A destinului, luminat de Dumnezeire,
Peste plaiul acesta cu măguri de pâine, cu râuri de lapte,
Cu izvoare de miere și de untdelemn – binecuvântat pământ,
Sfânt lăcaș al nostru și al moștenitorilor noștri,
Leagăn de slavă al părinților și buneilor noștri, în veci.

INSUL ADAMIC

Contemporan cu Atotțioarea instanță, de viață-nziditoare,
Infestat de un daimon ce îl face din real mic în nereal mare,
Sinteză de infinit și finit într-un pumn de țarnă cuvântătoare,
Către ființă adus în faptul genezei de dumnezeiasca mâna,
Insul adamic stă-ntr ce-a fost în eden și va fi în Împărăție –
Sălășluire în contingentele zidirii străvegheate de vreme,
Postulată în iconomia Cerurilor de a lui Hristos solie,
Ce a citorit semipaternul într-ale lumii prihănite sisteme
Și plinitu-și-a ofranda crucificării, izbavnic ce-l înlumină.

Dar, căzut din grația Duhului și din forul soteriei supreme,
Iată-l azi un biet vid încântat de nimicnicie, de-absurd și de sine,
O tragedie cosmicizată, un ilogism cu patentă al firii...

Înrăstignit pe troița ridicată la hotaru-ntr rău și bine,
Poartă din ceas prourin în gene dorul metafizic al nemuririi.

FLOARE DE HAR

Duhul grației din chiar zorii lumii nuntește,
Miruid cu miru-i divin Valea Plângerii.
Ochiul său străvede cum râd și plâng îngerii
Pe munții înnădăjduirilor, omenește.

Minunile plenipotent legatu-și împlină
În inimile menite să se consacre...
Cei aleși de lumină se botează-n lumină
Sub însemnul din veac al ogdoadelor sacre,
Străvegheate spre viață de-ale Proniei leruri.

Prin logica rânduită de sfere, menirea
Li se adeverește-n afirmarea naltă,
Cu indiciu de chezășuire în soartă –

Dat întru comuniunea făpturii cu firea,
Floare de har a binecuvântării din ceruri.

MACROCOSM CONFISCAT

Lumea-i imaginea unei incongruențe eternizate,
Dominată-n intimitățile ei de antinatură,
Cu înălțări și prăbușiri, în cronospațiu ciclicizate,
Cu dumnezeic doar puțin și satanic peste măsură.

În biologismul cras al zbaterii pentru existență,
Omul și-a pierdut sacerdoțiul și menirea primordială,
Umanismul clasic devenit-a oroare universală,
Iubirea de-apoapele – o iezuitică aparență.

Împărăția promisă de sus nu e decât o butadă,
În credință fapta demiurgică nu are trecere,
Integritatea ființială căzut-a-n ultimul hal,
Binele și răul nu se mai iau de mult la întrecere,
Căci ultimul a confiscat macrocosmul vieții total
Și e izgonit din lume Cel mai presus de orice tăgadă.

ÎNDĂRUIRI DE-NCÂNTARE

Neantul figurează real prin închipuire.
Germinând sacral în imanentul demiurgic,
Însemnul lângă însemn rânduit e să înfire
Nestemate deaievea, îngâname liturgic.

Noime revelatoare de tainică-nțelepciune,
Îndăruiri de paradisiacă-ncântare
În galaxii oaze de frumusețe dezghioacă,
Îndestinate să-nminune Totul cel Mare.

Biblie pentru cei neînvățați să dezlege
Misterul misterului din salba de slove scrise,
Închipuirea-i invită cu ușile deschise:
“Aici tot ce e neînțeles se înțelege.
În apa minții, îngerii aripile-și spală
Și-i dau limpezimea adamică, primordială”.

ÎN TEATRUL LUMII

Facerea mâinilor lui Dumnezeu fost-a întru bine,
Menită spre sempiternă desfășurare proteică,
Dar zidirea a dat în boala superbiei de sine,
Învăduindu-se de entitatea ei dumnezeică.

În teatrul lumii, protagonisti sunt de mult nătăfleții,
Nimicnicia plodită-s-a ca mălura-n arătură,
Interesul egoist a-mbrăcat hlamida nobleții,
Iar sentimentul de frățietate – veșminte de ură.

Cel ce de la prăvalu-n abis de viață morții dă seamă

Din umbră ne face necuvioase gesturi și schime,
Sfidând moștenirile sacrosante din Marea Carte...

Peste tot și toate, îndeapururi pedominatoarea vamă
Își pune pecețile cu chipuri de pardos și de ștîme
Și însemnele orânduite fatidic de soarte.

NOSTALGIILE FIINȚEI

Fiul rătăcitor parcă s-a întors acasă:
Bucurie ca-n pilda Noului Testament.
Să tăiem, după datină, vițeaua cea grasă...
Dar unde-i sărbătoritul? De ce e absent?

Luatu-l-a Providența la cereasca-I cină
Și-acum odihnește în taborica lumină –
Un suflet din vâltoarea golgotelor lumești?

Ori, victimat în viață de-o potrivnică soarte,
Tăinuind nostalgiile finței, în moarte,
Cutreieră răspasul bolgilor dantești?

Ci noi aici, cu inimile adânc săngerând,
Nemângâiați, într-o necurmată durere,
Mesim la al lumii telurice pururi comând
Și-adăstăm din veac făgăduita-nviere.

CETATEA DE IASPIS

Ierusalime, oare unde ți-e slava?
Poarta de Aur e-nzidită-n tină,
Ca Mirele-ți veșnic să nu mai revină,
Și-ntre fii tăi nu încetează gâlceava.

Tărâm de împărtășire a Cinei Sfinte
Și de dezghiocare a marilor taine,
Iată-te azi loc de învrăjbire-ntrę ginte,
De universale blesteme și caine.

Cetate de iaspis, leruită de leruri,
Templu al sacrului înrodit în Părinți
Și hărăzit prin credință să reînvie,
Au când numele-ți sfânt răsună-va în ceruri
Cu sonuri noi, izvorâte din veșnicie,
Viersuite pe buze de îngeri și sfinți?

Marin GHERMAN

Cernăuți

Rebelii

Motto: „*Împărăția umană este în interiorul nostru*” (Antoine de Saint-Exupery)

Sunt o temniță veche cu uși scrâșnitoare.
În mine zac cuvinte încătușate,
ochii îmi sunt ferestre ciudate,
icoane cu gratii
prin care privesc deținuții spre pietrele de mare,
oftând.

Gura îmi este poarta cu patru zăvoare,
din care ies doar cei umiliți,
doar romancieri fără răbdare.
Urechile-mi sunt secția scrisorilor de acasă,
a bocetelor și a mesajelor de dor.

Sunt o temniță veche cu ferestre întunecoase.
Din tavan picură apa denaturată de clor.
Păsările din jur au rămas fără zbor,
peștii din ape au rămas fără zbatere...

Lângă mine cresc alte temnițe indiferente,
alte universuri în lanțuri,
alți oameni.

Luați-mă valuri, luați-mă păsări,
luați-mă rebelilor ca pe o Bastilie.
Plouă-mă ploaie, bate-mă vântule,
ruginiște-mă rugină,
transformă-ni zidurile în nisip.
Să devină omul univers.
august, 2018

Business perfect

Plouă cu pene,
cu pene de păsări,
păsări doar moarte.

Noi facem perne din ele,
le punem în vânzare,
ne îmbogățim.

Suntem serioși
și nu înțelegem
de ce visăm doar coșmaruri!

Într-o zi ploaia a încetat
și ne-am întrebat,
dar din tunuri în aer am tras.

Și iarăși plouă cu pene,
pene de păsări stropite cu sânge,
păsări doar moarte...

Cernăuți și icoane

Păzesc ușa temniței
în intuneric.
E temnița mea personală.

Sunt paznicul și prizonierul acestui oraș,
acestui timp nebun,
acestui trup plăcăsitor,
acestui vers.

„Să nu pronunț cuvinte,
să tac” –
spun eu-prizonierul.

„Să fiu atent,
poate aud vreun cuvânt străin” –
spun eu-paznicul.

Eu stau cu pistolul la tâmplă,
eu stau cu pistolul la brâu.
„Dacă vine paznicul – mă împușc”,
„dacă ieșe prizonierul – trag în el” –
gândesc pe rând:
eu-prizonierul
și eu-paznicul.

E vreme de ploaie,
e vreme de fum...
Icoanele s-au decolorat
în acest oraș vechi și nou de tot,
în care de la o vreme
toți oamenii au temnițe,
iar sfinții au amuțit.

Molia vremii

Singur devine tot mai greu:
plânsu-n sine și râsu-n afară,
molia vremii.

Culori, spectre în alb-negru
ca în televizorul morții
în perioade tulburi.

La marginea prăpastiei
e cum ar fi la marginea orei.
Autodistrugerea, automângâierea –
altelez metodele.
Eu spun minciuni
și cred în ele singur
ca un copil naiv.

Sunt într-o barcă rătăcită
în acest ocean cu miros de ceară,
am o singură vâslă,
am un singur pahar cu apă.
Tu dormi lângă mine în barcă
și disperi când am nevoie de tine.

Îmi vine să cânt, să urlu,
să dansez, să tip,
să mă gândesc la pădurile din copilăria uitată.

Închid ochii și arunc zaruri.
Mâine – o altă zi
în jungla deasă cu oameni fără de macete.

Moartea celor patru lichide

Primul am murit eu.
Eram un lichid ce murea tot timpul primul,
unul ce se scurgea din orice vas
și care făcea ca vasul să se strice, fără variante.

Apoi, ai murit și tu,

or, lichidul din tine tot apă era.
Întregul ocean planetar
s-a umplut cu moartea noastră lichidă
în care eram și nu eram cumva concomitent.

După noi au început să moară
amestecurile de lichide.
Mai întâi – cel în care eu eram dizolvat în tine,
apoi – cel în care tu erai dizolvată în mine.

Dar vai, moartea din care am început să facem parte
pentru prima dată a început să râdă....
Nu am avut încotro –
am fost nevoiți din nou să ne naștem.
Cernăuți, 16.05.2017

Noi

Noi eram mulți,
însă nimeni dintre noi
nu știa să numere,
de aceea ne consideram minoritate.

Noi eram oratori,
însă vorbeam toți concomitent,
de aceea ne credeam neînțeleși.

Noi eram frumoși,
însă umblam cu mustăți desenate cu creionul,
de aceea păream urăți de tot.

Noi eram talentați,
însă ne temeam prea mult de talent.
De aceea, aveam perspective până la moarte.

Noi eram mulți,
însă oglinziile deformate
ne arătau puțini,
iar noi credeam.

Plutire

Lângă pietrele de munte, multe,
îți găseșc tăcerea.
O las să doarmă acolo,
mai departe de lume.

Lângă apele mării albastre, spumoase,
îți găseșc liniștea.

O iau cu mine tot timpul,
o pun în sân sau sub pernă,
să fie cât mai aproape de mine.

Printre copacii încrănați de toamnă
îți găsești vocea
ca un foșnet de frunze.
Fac buchete din ele
și le ascund în dulapuri cu zece zăvoare,
să fie cât mai departe de alții.

Lângă brândușele naive
pândesc soarele de deasupra zăpezii
și un chip firav ce apare
de după orizonturi,
plutind printre tăceri de pietre,
liniști de ape, foșnete de frunze
și poeme.

22.10.2018

DRUMUL CU RĂNI VĂZUTE ȘI NEVĂZUTE

**Doina Bojescu
Cernăuți**

I

Era în noaptea de 12 spre 13 iunie. Cineva a băut la geam insistând să i se deschidă ușa. În casă au intrat forțat câțiva soldați înmormâtați: „Stavaite! Sobiraitesi bâstrol!” În noaptea aceea au fost ridicăți sute de români bucovineni și duși pe tărâmul chinurilor sufletești și trupești, pentru a fi nimiciți cu frig, plecând în împărăția celor drepti. Au supraviețuit doar câțiva. Din pieptul lor se mai rupe și astăzi ecoul bătăilor, aidoma celor în geam, atunci când sunt întrebați de nepoți cum a fost viața lor. „Să nu mai aibă nimeni ceea ce-am pățit noi. Nici cel mai mare dușman... Dar multămăsc lui Dumnezeu că am scăpat cu viață”, aşa și încep ei, de obicei, povestirea.

Când au intrat „tovărășii sovietici” în Bucovina, Nicolae avea 14 ani. A fost terminat șapte clase. Nevoile au dat busna peste români. Prin sate umblau „slugile diavolului”, altfel nu i-aș fi putut numi pe acei care-i urmăreau pe săteni, căutând diferite motive de învinuire: ba că au fost primari, ba că-s bogați, ba că au rude în România, ba că au făcut parte din cutare sau cutare partid. Domnul Bilencu, în vîrstă de 78 de ani, astăzi locuitor al satului Prisăcăreni, raionul Hliboca, a trăit cinci ani de chin și speranță, împreună cu frații săi români din mai multe localități.

– Domnule Bilenco, ce s-a întâmplat în familia dumneavoastră?

– Cineva din sat a vrut să ne facă necaz. Argata unui evreu a semnat pentru 25 de ruble că tata ar fi fost membru al partidului legionar, ceea ce nu era adevărat. Tata știa că-i urmărit și se ascundea. Văzând că au fost ridicate familii întregi, a venit acasă și i-a zis mamei: „Ce folos e să mă ascund? Dacă ne ridică, ne ridică pe toți”. Eram cinci frați, tata și mama. Vizavi de noi trăia moșul și bunica împreună cu fratele tatei. În noaptea spre 13 iunie, pe la ora trei au răsunat niște bătăi la geam. În casă au intrat trei soldați, iar în pragul ușii stătea țanțoș directorul sovhozului, un rus pe nume Stetiura, care îl urase demult pe tata. Odată, mergând cu trenul la Storojinet, tata s-a întâlnit cu Stațiura. Din vorbă în vorbă, au început a discuta despre religie. Acela spunea că Dumnezeu nu există. Tata îi dovedea că există. În cele din urmă Stetiura s-a încocat și i-a zis: „Nu, Bilenchi, tă menia popomniș!” Probabil, în noaptea aceea venise la noi să-i demonstreze tatei că Dumnezeu nu-l va putea ajuta cu nimic. Însă Dumnezeu a fost cu noi întotdeauna și ne-a ajutat să putem rezista până la urmă ceea ce ne-a fost scris în cartea vieții.

Afară ne aștepta căruța. Pe tata l-au mânat cu pistolul din urmă. Pe noi ne-au scos afară. Am dovedit să luăm doar niște hainuțe și un tăbuiet de faină. Restul fainii au vărsat-o jos. S-au dus și la bunici. Moșul avea 80 de ani și era bolnav de reumatism. L-au luat din pat în brațe, punându-l în căruță. Din urmă i-au împins pe moașa și pe unchiul cu familia sa. Ei locuiau cu toții într-o casă.

Dacă știam că peste două săptămâni va începe războiul, fugeam la timp în pădurea de aproape. Poate scăpăm de necaz. Acuma era târziu. Căruța a ieșit din ograda. Vitele au început a scoate răgete, câinele a început să urle. Tata i-a rugat pe milițieni să dea

drumul la câine ca să nu piară de foame. Bietul, speriat, a zbughit-o spre pădure.

Ne aflam în drum spre Hliboca, la vreo doi kilometri de sat. Când am urcat pe dâmb, tata s-a uitat în urmă cu jale, zicând: „Mărioară dragă, Dumnezeu știe dacă ne vom întoarce pe acest pământ. Copiii, dacă vor crede cu adevărul în Dumnezeu, poate se vor întoarce...”. Tata presimțea că vede aceste pământuri pentru ultima dată.

Am ajuns la gara din Hliboca. Acolo era plin de căruțe, în care au fost aduși oameni din mai multe sate. Oamenii își luau rămas bun unii de la alții, plângere. Fata unui megieș de-al nostru era plecată în satul vecin la neamuri. Auzind că părinții ei au fost ridicăți, a alergat într-un suflet peste neam până la Hliboca. Ea a dovedit să-și găsească părinții, sora și pe cei doi frați.

Tata ducea hăinuțele noastre. Când am ajuns cu toții la vagon, un milițian l-a apucat de spate, zicându-i: „Pașli za mnoi!” și l-a urcat în alt tren cu haine cu tot. Fratele meu mai mare, Arcadie, nu era cu noi. Înainte cu două săptămâni a fost arestat pentru că a tăiat câțiva copacei și i-a dus la fabrica de spirit. Deodată îl văd pe Arcadie cum vine cu o pernă și un țolișor subsuoară, fiind însorit de doi milițieni. Eu îi zic mamei: „Uite Arcadie!”. Mama, văzându-l, a strigat: „Arcăduță, Ascăruță, de la noi să nu aștepti nimic mai mult, căci suntem pierduți!”. Arcadie a vrut să-i răspundă ceva mamei, dar milițianul l-a dat cu piciorul în spate, ca să tacă.

II

Arcadie uitase pentru câteva clipe că este supravegheat. Pe fața lui s-a aprins un zâmbet de fericire: în sfârșit va fi împreună cu familia, căreia i-a dus dorul câteva săptămâni. Ușa wagonului s-a deschis cu zgromot. Au intrat doi soldați:

– Zdesi Bilenco Maria?!

Pe mama a cuprins-o neliniștea. Vroia să-și smulgă copilul dintre străini, să-l strângă la piept, să-l întrebe cum a trăit zilele acestea, dacă-i sănătos... Văzând că soldații nu-l lasă din mâini, a vrut să pășească spre fiu.

– Sideti!

– Unde îl duceți? De ce nu-l lăsați cu noi? întreabă mama speriată.

– Trebuie să stea în „criminari”. Dacă se va purta bine, îl vom aduce la voi peste un an.

Atât l-am mai văzut, cât soldații îl duceau din urmă. Fratele nostru era de 20 de ani. Ca orice Tânăr, purta în suflet visuri și speranțe. Însă nici Arcadie, nici noi nu știam că ne privim cu dor pentru ultima dată. Nu ne-au lăsat măcar să ne îmbrățișăm. Trenul a pornit, grăbindu-se să ne ducă pe tărâmul chinurilor sufletești și trupești. Ajungând în gară la Cernăuți, a stat vreo două ore. Paralel cu trenul nostru s-a oprit trenul în care l-au fost urcat pe tata în Hliboca. Deodată îl vedem pe tata la geamul wagonului vizavi de noi, împreună cu unchiul Iosif. Familia unchiului era cu noi. Se scurgeau ultimele clipe ale acestei întâlniri întâmplătoare, după care urma să ne despărțim unii de alții pentru totdeauna. Unchiul Iosif i-a strigat soției sale: „Ioană, ridică-l pe Vasilică să fereastră, ca să-l mai văd o dată!”. Dar n-a apucat să-și admire băiețașul, că trenul nostru s-a smuncit din loc.

În drum spre Kiev nu ne-au dat nici de mâncare, nici apă. Oamenii mâncau ce luaseră de-acasă. Stăteam la geamuri, urmărind cum trenul se apropi de Kiev. În întâmpinarea lui venea alt tren, plin cu oameni civili. Lumea vorbea că aceștia vor ocupa locul nostru. Deodată, o rusoaică ce stătea în locomotivă, văzându-ne la geamuri, a întrebat: „Șto za narod? Otcuda on?” Grigore Moscaliuc, un gospodar din satul nostru care știa puțin limba rusă, i-a răspuns că trenul duce lume din regiunea Cernăuți.

„Da ăto je hitleristî!”, a strigat rusoaica. Din aceste vorbe noi am înțeles că războiul deja începuse. De la Kiev trenul a pornit cu viteză mare. Când se oprea la vreo stație. Gălețile cu apă se răsturnau, lucrurile noastre se duceau de-a rostogolul. Probabil, rușii se temeau să nu fie ajunși de nemți.

Ne hrăneau o dată pe zi cu pește sărat și foarte puțină pâine. Am călătorit aşa până în ziua de 28 iunie. Mai departe ne aștepta pământul fierbinte al Kazahstanului, pe care urma să începem o viață nouă. La vreo cinci metri de noi se sfârșea calea ferată. În jur era pustietate. Nu se vedea nici o casă, doar cerul se unea cu pământul. Locul unde am coborât se numea „Dvadșătaii siezd KPSS” după cum aflasem mai târziu. Niște mașini au adus apă fiartă. Oamenii, osteniți de la drum, alergau ca să-și ia apă, care cu ce avea. Ne-au pus pe toți să ne aranjăm în două rânduri. Apoi au venit doi bărbați și ne-au spus să ne căutăm rudele, vecinii sau prietenii, să ne adunăm împreună câte cinci-sase familii pentru a fi repartizați prin sovhozuri. Noi, copiii, am început să-i căutăm pe moșul Grigore și pe moașa Safta. Alergând dintr-un capăt în altul, am găsit-o pe moașa așezată pe un sac cu făină. Moșul se sprijinea în cărjă. Moașa, văzându-ne, a strigat de bucurie: „Vai, dragii mei, voi sunteți! Bine că ați venit. Noi am rămas singuri și nu putem ridica sacii”. L-am luat cu tot cu saci și am venit la locul unde era mama. Stând și așteptând ce se va întâmpla mai departe, vedem, deodată cum vin prin stepă, legănându-se niște animale stranii. Erau cămile înhămate la niște căruțe mari. Le-am văzut atunci pentru prima dată. În urma lor veneau căruțe cu cai și câteva mașini din sovhozuri. Am alergat și am urcat într-o mașină. După o călătorie de două ore, am ajuns într-un sat cu vreo treizeci de case, zidite din lampaci. Casele nu aveau dah. În loc de acoperiș servea un pod din lut. Deodată vedem venind un cazac, care lucra cândva milițian la Hiliboca. Îl cunoșteam destul de bine. Apropiindu-se de noi, el ne-a zis: „Aici veți primi mâncare și o să aveți de lucru. Nu cumva să încercați să fugiți, deoarece a început războiul. Trebuie să ascultați ceea ce vi se va spune”.

În prima noapte am dormit afară, sub peretele unei case. Dimineața a venit președintele sovhozului și a început să ne explice ceva în rusește. Noi nu înțelegeam absolut nimic. Doar mama cunoștea puțin rusa și ucraineana. Văzând că ea pricepe câte ceva, cazacul i-a zis, zâmbind: „Maria, tî budeși brigadirom, budeși starsei!”. Din cei care ne-am adunat împreună era familia noastră, Lazăr Ioneț cu soția, Vasile Graniciuc cu soția și fiica, toți din satul nostru, și familia Dumitriuc din Petriceni. Ni s-a dat o casă și niște scânduri ca să ne facem mobilă. Am intrat într-o încăpere mare, plină cu lampaci, paie și gunoi. Văzând această dezordine, bătrâni au început să plângă. Încăperea era menită pentru cinci-sase familii. Stam și ne gândeam cum vom trăi cu toții într-o cameră. Încetul cu încetul, ne-am apucat de treabă. Din lampacii care stăteau aruncați am făcut un cupitorăș, din scânduri am meșterit paturi. Noi, cei patru frați, căram lut și faceam ordine prin casă. Aurel avea 16 ani, eu aveam 14, Grigore – 13, iar Leon – 10. Ne-am adaptat repede la viață nouă. Eram prea tineri pentru a înțelege că nenorocirile deja băteau cu pumnii la ușa casei noastre.

III

Trecuță câteva săptămâni de când începuse războiul. Avioanele nemțești zburau aidoma unor păsări cu trup de fier, terorizând cu umbrele lor pământul bucovinean. Soldații sovietici se retrăgeau, călări, peste Nistru. Viața obișnuită s-a transformat într-un haos de praf și flăcări. Oamenii nu știau nimic unii despre alții. Ei au rămas cu sufletul pustiit, în care sălășluiua singurătici dorul și speranța. Restul era lipsit de sens.

– Domnule Bilencu, ați aflat ceva despre fratele dumneavoastră Arcadie?

– Încă de mic, Arcadie suferea de malarie. Uneori începea să tremure și cădea

jos. La câțiva ani după despărțirea cu el, un bărbat din România, care îndurase destule în vremea războiului, ne-a povestit că a văzut cum a murit Arcadie. Soldații ruși se retrăgeau din România, luându-i cu ei pe deținuți, printre care se afla Arcadie. Boala l-a prins pe malul Nistrului. El începu să tremure și căzu jos. „Șto s nim?”, a întrebat un ofițer. Cineva i-a explicat că Arcadie nu poate merge fiindcă este bolnav.

„Streliaite sobacu, ne ostavleaitel!”, a strigat ofițerul. Câțiva soldați i-au dat cu armele în cap până l-au omorât. Nici astăzi nu știm unde-i este mormântul.

– Acum să ne întoarcem la destinul dumneavoastră. Povestii-ne cum trăiau românii în Kazahstan?

– După cum vă spuneam mai înainte, a doua zi, dis-de-dimineață. Ne-au scos la lucru. Cei mai tineri umblau la plivit pasatul. Bătrâni rămâneau acasă. Pe la prânz, când soarele se ridica în vîrful cerului, nisipul se infierbânta. Pe noi, fiind desculți, ne frigea la tălpi încât nu puteam păși. Începeam a împrăștia nisipul fierbinte cu picioarele, până când simteam răcoarea. Într-o zi, nemaiputând răbda, ne-am dus la președinte și ne-am plâns că nu suntem în stare să plivim desculț. ”Nicego, nicego”, zâmbi el, după care se întoarse cu o piele de vacă și ne-o dădu să ne facem opinci. Alături de noi trăiau poloni și evrei, fiind deportați în anul ,39. Ei înduraseră multe necazuri până la venirea noastră. Dorindu-ne binele, ce dădeau sfaturi cum să trăim mai bine. Ne spuneau să cumpărăm produse alimentare la magazin pe cele câtva ruble care ni se plăteau, iar faina de acasă s-o păstrăm pentru zile negre. Kazahii mâncau păsat roșu, lăptă și carne de oaie. Ei creșteau cai, vite oi și cămile. Noi mâncam ce aveam de-acasă. La magazin se vindea faină de secară cu cea de pasat. Din ea coceam un fel de pâine, care era grea și lipicioasă ca mămăliga. La început n-am simțit mari greutăți. În ,42 a dat o mare secetă, cuprinzând 18 regiuni din Kazahstan. Tractoarele stăteau pe câmp, nereparate. Kazahii tineri au fost luați la armată. După secetă a venit foamețea. Oamenii mureau ca muștele. Moartea nu alecea. Secera de-a rândul kazahi, români, poloni... Moșul a murit chiar în prima iarnă. Din Familia lui Iosif s-a dus soția Ioana, fiica Rahira, băieții Vasilică și Grigore. A rămas o singură fată. Oamenii se umflau, căptau diaree, începeau a bea multă apă și la câteva zile mureau.

Fratele meu mai mare lucra fierar la covălie. De statură era înalt și voinic. El ajuta la săpat gropi, fiindcă pământul era foarte vârtos, și trebuiau oameni tari. Români își îngropau rudele la vreo zece metri de casă. Sicer nu făceau, fiindcă nu erau scânduri. Noaptea ne mâncau păduchii. Din pod ploua cu ploșnițe. Ele nu veneau pe perete, ci se aruncau de sus drept în noi. Peste oameni a dat și tifosul. I-am pierdut pe Lazăr Ioneț și Vasile Graniciuc cu soțile lor. De tifos s-au îmbolnăvit frații mei Grigore și Aurel, pe care i-am dus cu căruța la spital. Din urma lor s-a molipsit mama. Văzând că ea se simte rău de tot, am alergat la sovhoz, rugându-l pe director să-mi dea o căruță ca s-o duc pe mama la spitalul din Sarsai. „Zăcem, Nicolai? Ona vsio râvno umriot! Vidiși scolico liudei umerlo?”. Și n-a vrut să-mi dea căruță. Stăteam și mă gândeam cum să îi explic mamei, de ce sovhozul nu mi-a dat căruță...

IV

Bunătatea este trăsătura care ne deosebește în clipele cele mai grele. Omul, pe lângă propriile sale emoții și suferințe, simte povara durerii aproapelui său și încearcă să-i vină în ajutor. Bunătatea îl înalță, gândurile sale devin mai ușoare, facându-l să vadă mai clar drumul de care este legat tot restul vieții sale. Cel mai mult Nicolae dorea sa-și vadă mama și frățiorii sănătoși. Gândurile despre ei îl rodeau mai tare ca foamea. Dar nu putea să-i ajute cu nimic, decât să se roage cu lacrimi fierbinți la Dumnezeu pentru dânsii.

– Domnule Bilencu, mai sperați atunci că o veți putea duce pe mama la spital?

– Dacă Dumnezeu nu mi-ar fi scos în cale oameni buni, puteam să-o pierdem pe mama pentru totdeauna. Am avut noroc de niște măsurători ai pământului. Din vorbă-n vorbă le-am povestit că mama-i grav bolnavă, că președintele n-a vrut să-mi dea căruță. Două femei tinere m-au ascultat cu atenție, apoi s-i dus să-l caute pe președinte. Ce-au vorbit cu el nu știu, dar au putut să-l convingă. Într-o dimineată, îl aud cum zice: „Nicolai, zapreagai voly!”. Nu știam ce să fac de bucurie. Mai întâi am alergat la gireadă și am pus paie în căruță. Am înhămat boii. Așa am putut să-o duc pe mama la spitalul din Sarsai.

Trecuță mai multe zile. La mama nu puteam merge să-o văd, fiindcă drumul era departe. De mâncare nu aveam se-i duce, căci noi singuri nu aveam ce mâncă. Niciodată nu știam dacă-i în viață. Rămăsesem eu cu fratele mai mic. Amândoi umblam la cosit, așteptând vești bun ori rele. Am așteptat mai multe de-o lună. Într-o zi ne trezim că vânzătorul de la magazinul nostru, care umbla la oraș după marfă, îi aduce în căruță pe mama și pe cei doi frați. Scăpaseră cu viață. Fratele Aurel avea încă febră și vorbea aiurea. Președintele, văzându-i vindecați, i-a întâmpinat cu bucurie, zicându-le, că dacă au scăpat de boală, poate vor avea noroc să se întoarcă la baștină. Apoi m-a chemat la dânsul, mi-a șoptit la ureche să caut o găleată și să-l urmez. El m-a dus într-o magazie plină cu orz, dându-mi de grijă să nu spun nimănui. Țineam în mâini o comoară fără de preț. Familia noastră era salvată. Știam că vom avea ce mâncă pentru un timp.

În primăvara anului 44 a murit moașa. Ea era o femeie foarte credincioasă. N-a învățat la școală, dar numea toți sfintii și ținea cu strictețe toate sărbătorile. Știa multe rugăciuni din care ne-a învățat și pe noi. Într-o seară, presimțind că i se apropiie sfârșitul, îi zice mamei:

– Eu am să mor. Tu pune apă să se încălzească. Vreau să mă spăl singură. Să știi că voi muri fericită, deoarece aici mi-am ispășit păcatele.

– Mamă, ce spui dumneata?! Nu mai mori. Îți pare.

Moașa nu i-a răspuns nimic. S-a spălat, s-a aşezat pe pat și deodată a început a predica: „Va veni timpul când pe aceste pământuri se vor construi mănăstiri. Lumea se va întoarce la credință...” și multe altele. Vorbea cu voce tare, încât s-au adunat vecinii ca să-o asculte. După ce-a spus totul, s-a întors cu fața la perete și a murit.

V

Viața, oricât de grea ar fi ea, rămâne, totuși, pentru noi cel mai scump dar dumnezeiesc. Timpul vinde că rănilor sufletești și omul începe a trăi din nou, cu alte visuri și speranțe, măngâindu-se cu ceea ce u-a mai rămas. El se află iarăși la începutul unui drum plin de enigme – drum în care va avea posibilitatea să se realizeze. Între un trecut dureros și un viitor nesigur speranța supraviețuiește.

– Care a fost drumul lui Nicolae?

– Era în iarna anului 1943. Eu și un neamț de-o seamă cu mine, venit în Kazahstan tocmai din Stalingrad, am fost trimiși de către directorul sovhozului la o școală de mecanizatori. El ne-a dat căte-o „fufaică” cusută din pânză de saci și câteva kilograme de păsat roșu, care era în două și nisip și pietricele, să avem ce mâncă la drum. Mama, când a văzut că nu poate alege păsatul, l-a fierit, așa cum era, l-a prăjit și a făcut din el un fel de faină. Ne-am pornit. Până la linia ferată erau vreo 45 de kilometri. Apoi trebuia să mergem pe linie până la gară, de unde urma să luăm trenul. Din cauza tifosului, gara era închisă la carantină. Bulete nu se vindeau. Ce să facem? Hai să ne întoarcem înapoi pe aceeași linie. Mergând așa, am ajuns în secția a cincea. Se apropia noaptea și

trebuia să dormim undeva. Niște kazahi ne-au îndrumat la o casă unde trăiau români. Am intrat acolo și ce să vedem? Două fetițe de vreo șase ani duceau într-o apă unor femei care zăcea la pat de tifos. Când m-am uitat mai bine, am înlemtit de frică. Printre ele am cunoscut-o pe mătușa – o soră dreaptă a mamei. Văzându-mă, ea m-a chemat cu voce slabă și mi-a zis: „Nicolae, dacă vei ajunge acasă, să-i spui mamei Mărioara să nu mă caute, căci eu mor...”. Mătușa avea mare febră. Cerea apă neîncetă, iar fetițele aveau grija de dânsa. De spaimă nici n-am stat, am ieșit afară. Făina de păsat am mâncat-o pe drum și, fiind lihniți de foame, am început să căutăm ceva de ale gurii. L-am rugat pe șeful secției să ne dea ceva de mâncare. „Pot să vă dau câte o bucătă de piele, iar voi o veți fierbe, Altceva nu am ce să vă dau”, ne zise el. Eram bucuroși și de atâtă. Șeful n-a dus într-o cămară, unde atârnau piei de vite cu tot cu păr, zăbătute cu râie și puse una peste alta. El ne-a tăiat câte o bucătică mică și ne-a învățat cum s-o pregătim. Ne-am uitat mirați unul la altul, dar am mulțumit pentru atâtă și ne-am dus la casa unde era mătușa. Am ras pielea bine, am spălat-o, apoi am pus-o la fier. Când colo, s-a stins focul. Trebuia să căutăm ceva de pus pe foc. Ne-am dus afară și am început să adunăm baligă uscată de pe lângă casele kazahilor. Ne-am întors bucuroși că vom avea cu ce menține focul. Când am căutat în oală, ce să vedem? Pielea a dispărut. Sărmănii de români nu mai puteau de foame și au mâncat-o crudă. Ne-am întristat, dar nu le-am zis nimic. Am fierb apă care a rămas în oală, am băut-o, apoi ne-am culcat.

– Erați doi copii istoviți de foame și de frig. Cred că nimeni nu putea să vă ajute atunci decât unul Dumnezeu. Totuși, ați pornit la drum, dis-de-dimineață, doar cu speranță, căutând clipe mai bune...

– Am luat-o spre localitatea centrală aflată la vreo 25 de kilometri. Afară viscolea. Ivan, un băiat micuț de statură și subțirel, era atât de ostenit, încât abia se mai ținea pe picioare. Văzându-l sleit de puteri și nemâncat de câteva zile, mă temeam că nu va rezista și va muri pe drum. Mergând pe drum, deodată văd înaintea mea ceva rotund, întunecat la culoare și grunzuros. Când am dat cu piciorul, au sărit farămituri. „Ivan, hleb!”, am tipat eu de bucurie. Neamțul a început să mă înjure, crezând că-mi bat joc de el. Eu am scos din zăpadă o bucătă de pâine din păsat, înghețată bocnă și i-am arătat-o neamțului. A fost într-adevăr un dar dumnezeiesc, datorită căruia am prins la puteri și am putut să ne continuăm drumul. Ne-am aşezat jos și am ros din pâine vreo jumătate de oră. Așa ne-am venit în fire. După ce-am mâncat, Ivan s-a întins pe zăpadă, zicându-mi că vrea să doarmă. Mi-am dat seama că înghețase prea tare. Mie îmi era frig, el zicea că-i este prea cald. L-am apucat de mână, l-am scuturat bine și am început să-l trag după mine cu de-a sila. Știam că dacă-l las, putea să adoarmă acolo pe veci. Cu mare greu am ajuns în localitatea centrală. Ne-am dus drept la director ca să cerem ajutor. I-am povestit unde mergem. El ne-a propus să lucrăm aici, la reparat tractoarele, până când vom găsi un transport ca să putem pleca mai departe. Apoi a adăugat cu răutate: „Esli scajete nepravdu, zdesi podohnete, vrediteli!”. Mai întâi ne-a trimis la cantină. Acolo am mâncat borș cu puțină varză și o bucătică de pâine. Mergând spre cămin, unde trebuia să locuim, ne-am întâlnit pe drum cu Șmill, evreul care ducea produse cu sanie în secția unde trăiam noi. I-am spus directorului că acesta-i vânzătorul de la noi, care poate să ne ducă acasă. Directorul nu ne-a oprit. Șmill era bolnav și avea nevoie de însușitori. Zgribuliți, am urcat în sanie și ne-am pornit în drumul lung spre casă.

VI

Viața este o luptă în care omul trebuie să ie un ostaș îndrăzneț sau, cel puțin, să se apere de loviturile care, de cele mai multe ori, îi vin de la spate. Primindu-le cu atenție, el va putea învinge.

– Urma drumul lung spre casă, adică spre secția a doua, unde Nicolae, Ivan și vânzătorul Șmill erau așteptați de mai multe zile. Însă, până acolo, ei trebuiau să treacă prin noi încercări și să le reziste. Domnule Bilencu, cum ati ajuns acasă?

– Era ger. Sania aluneca ușor pe zăpadă. Șmill se înveli în cojocul său și tremura de frig. Boala îi lua treptat puterile. El ne-a rugat să mânăm caii până la cea mai apropiată secție, unde erau numai două case și un grajd. Trebuia să facem un popas, deoarece Șmill se simțea prea rău. El se răsturnă pe-o parte, peste sacii cu faină și adormi. Noi eram chinuiți de-un singur gând: ce vom mânca în zilele următoare. Uitându-ne la saci, ne-a venit în gând să furăm puțină faină. Vânzătorul dormea strâns și nu putea să observe. Eu aveam de-acasă o mâncă de cămașă, legată la capăt cu ată. Am început să iau câte oleacă de faină din fiecare sac, până am umplut mâncaca, ascunzând-o în „brusacul” meu. Când am ajuns la secția cea mai apropiată, Șmill l-a luat pe neamț să doarmă cu dânsul într-o casă, iar pe mine m-a trimis în altă casă, în care trăia Ion Jijian din satul Dimca. „Brusacul” l-am luat cu mine. După ce m-am odihnit puțin, Jijian îmi zice: „Nicolae, știu că ești flămând, dar acuș vei mânca niște bucate de care n-ai mâncat niciodată”. Dar n-a dovedit să-și termine vorba, că a intrat Șmill, roșu de mânie: „Nicolai, ty cego ucrail muciul?!” Era să intru în pământ de rușine, și-i zic cu jumătate de gură: „Șmill, eu n-am luat...”. Șmill m-a amenințat că, din cauza faptei pe care am săvârșit-o, mă va denunța și rudele mele nu vor primi produse o lună întreagă. Mi-am dat seama că neamțul m-a trădat, cu toate că am luat faină și pentru dânsul. Șmill plecă. Jijian mi-a zâmbit prietenos, apoi mi-a zis să iau un sac și să-l urmez. Am intrat într-un grajd acoperit cu papură. El începu să bage mâna în papură și să scoată vrăbii, pe care, după ce le suceau capul, le arunca în sac. A prin vreo cincisprezece la număr. Soție-sa le-a opărit, le-a îngrijit și le-a fierit. Am mâncat cu mare plăcere, erau gustoase. A doua zi, dis-de-dimineață, Șmill împreună cu neamțul au plecat, iar pe mine m-au lăsat. Eu am fost nevoit să mă duc pe jos, singur, rugându-mă să nu mă întâlnesc cu lupii, care umblau prin stepă cu haita. Mergând aşa, am ajuns la o altă secție și am intrat într-o casă. Acolo trăia o româncă. Am găsit-o plângând. Nu demult și-a pierdut soțul și un fiu. Ea se ruga lui Dumnezeu să nu i-l ia pe celălalt fiu, care i-a mai rămas, și amândoi să poată ajunge cu bine pe pământul natal. Acolo m-am odihnit puțin. Până acasă nu era departe. Încetul cu încetul, am ajuns la secția mea. Trecând pe lângă magazin, am observat că este închis. Șmill n-a dovedit să mă denunțe că am furat faină, căci boala i-a răpit viața.

VII

Suntem plini de lucruri care ne aruncă în afară. Inima ne face să simțim când trebuie să găsim fericirea. Evenimentele ne tentează prin ele însese și ne cheamă la viață chiar atunci când ne este cel mai greu. Din adâncul sufletului isbucnesc tristețea și durerea, iar după ele – dorul neîncetat de casa părintească, unde inima neapărat va afla linistea. După atâtea chinuri sufletești oameniei auziră în sfârșit o veste bună. Focul războiului s-a stins... Veni ziua linistii și păcii. Tractoarele s-au oprit pe câmpuri. Oamenii se veselneau, sperând la clipe mai bune.

– Domnule Bilencu, ce a însemnat acea zi pentru dumneavoastră?

– Eu eram bolnav de tifos. Aveam febră mare. Credeam că aici îmi voi găsi sfârșitul sau voi rămânea neteafăr în urma bolii, cum au pătit alții. Însă bunul

Dumnezeu a dat că eu m-am vindecat.

Vânzătorul Șmill a murit într-o casă pustie. Șobolanii i-au ros degetele și urechile. Era atât de ciudat, încât nimeni nu vroia să-l îngroape. Președintele sovhozului l-a rugat pe frate-meu Aurel să se îngrijească de el, promițându-i că pentru aceasta îi va da cojocul și ciubotele vânzătorului care erau de o calitate bună. Fratele i s-a făcut milă de el și a căzut de acord.

După război am început să scriem acasă la rude. Mai întâi i-am trimis scrisoare unchiului care stătea în gospodăria noastră. Când a aflat unchiul că suntem în viață, s-a bucurat nespus de mult. El credea că noi suntem morți. În sat se zvonea că am fi fost aruncați în aer cu tot cu vagoane.

Într-o zi am auzit că polonilor li s-a permis să plece acasă. Fratele meu Grigore împreună cu mama și Grigore Golovaci din Dimca n-au avut răbdare să aștepte până li se va permite și românilor să plece și au hotărât să fugă. Pe lângă secția noastră treceau niște mașini care duceau grâne în orașul Aktiubinsk. Noi ne cunoșteam cu șeful expediției din oraș, unde mașinile făceau popasuri. Șafud, cum îi spunea, le-a făcut rost de bilet de baie mamei, fratelui și lui Grigore. Fără aceste bilete nu se putea pleca nicăieri. Ei au luat tren din Aktiubinsk spre Moscova.

Eu împreună cu doi frați am hotărât să mai rămânem. La câteva zile primim o scrisoare din Moscova, în care mama ne îndemna să facem rost de bilete și să fugim cât nu este control pe drum. Am arătat scrisoarea românilor noștri care erau și ei, în toată ziua cu gândul acasă.

Fratele meu Aurel trebuia să fie judecat. Toamna, când se împărțeau cartofii, kazahii se urcau pe movile și alegeau cartofii cei mai frumoși. Acest lucru a vrut să-l facă și fratele, pentru care faptă a fost dat în judecată. Atunci Aurel mi-a zis: „Decât să stau închis, mai bine să fug acasă”. Eu am hotărât să plec împreună cu el. Ne-am dus la mașină ca să ajutăm să încărca păsat și ne-am întăles cu șoferul să ne ia până-n Aktiubinsk pentru 150 de ruble de persoană. Când să ne urcăm în mașină, deodată îi vedem pe niște kazahi cum s-au suiat pe acoperișul atelierului și ne urmăreau ce facem. Ne-am speriat. Șoferul ne-a zis să nu avem grija că deja e târziu și nimeni nu ne va putea întoarce.

Simțeam în piept o putere nouă. Degrabă vom fi acasă, pe plaiul nostru înfloritor, departe de stepele fierbinți. Acolo vom începe viața de la bun început, acolo vom uita de toate necazurile. Iar într-o bună zi cei care-au mai rămas în viață vor fi din nou împreună. Vor povesti unii altora câte au îndurat, apoi se vor duce la ogoarele lor, care stau demult în așteptarea stăpânilor, și vor semăna din nou grâul ca aurul, și vor avea belșug, și vor trăi din nou ca în timpurile cele bune... Speram. Dar până acasă am avut de pătit încă multe.

VIII

Neasemuit de frumoase sunt unele povestiri, deși, scufundându-ne cu voluptate în ele, rămânem cuprinși de o mare emoție, de un tremur subtil al căutării ascunse – vai, câte lucruri rămân necunoscute și neînțelese pentru noi...

– Povestitorul meu căzu într-o clipă de pace sufletească. Își trase ușor respirația, apoi începu din nou să vorbească.

– Ne aflăm într-o lume în care predomină întâmplări necunoscute și neașteptate, absolut diferite pentru fiecare în parte. Totuși, pentru mine există atunci o putere cerească care mă protejează de cele rele și-mi dădea clipe strălucitoare.

Când am ajuns în orașul Aktiubinsk, era întuneric de-a binelea. Mașina ne-a

lăsat în stradă. Ce să facem? Ne-am aşezat jos și am mâncat câte-o bucătă de pâine, apoi ne-am dus să-l căutăm pe Șafud, omul care i-a făcut rost de biletă mamei. Șafud ne-a sfătuit să fugim, căci cei care au urcat în tren cu biletă au fost prinși și întorși. Am umblat toată noaptea pe stradă, îngrijorați, iar în zori ne-am îndreptat spre gară. Am pierdut toată speranța că vom mai vedea pământul natal. Și, când să ne apropiem de casa unde se vindeau bilete, deodată îl vedem pe agronomul din secția noastră, care se uita lung la noi, iar noi – la dânsul, înmărmuriți de emoții. Agronomul ori nu ne-a observat, ori s-a prefăcut că nu ne știe. El s-a dus mai departe fără a ne spune un cuvânt. Un evreu Tânăr, care ne urmărea, a întrebat se s-a întâmplat. I-am povestit că suntem fugiți și nu putem face rost de bilete. „Pot să vă ajut – zise el – Noaptea aceasta rămâneți la mine, fiindcă trenul astăzi nu va fi. Veți pleca mâine. Dacă veți fi prinși, eu nu răspund de voi”. I-am dat evreului bani, numai să scăpăm de iadul acesta. A doua zi el ne-a condus pe peron și ne-a ajutat să urcăm în vagon. De bucurie că ne-am văzut în tren și râdeam, dar și plângeam... Nu ne venea să credem.

– Călătoria Dumneavoastră și a fratelui a fost o victorie prea mult visată, prea mult așteptată. Domnule Bilencu, ce vă aștepta la stația următoare?

– Trebuia să coborâm în Moscova. Dar mai întâi vreau să vă povestesc, cum ne-am întâlnit în tren cu controlorul. „Șo za liudi!”, a întrebat el. „My iz Cernovît”. Fiind grăbit, ne-a lăsat în pace.

În Moscova am luat-o spre gara Kievului. Acolo am văzut o mulțime de români îmbrăcați în cojoace. Întrând cu dânsii în vorbă, am aflat că erau originari din Basarabia. Nu se întorceau acasă, ci plecau în Rusia, unde i-or duce ochii. În Basarabia era mare foame și se temea că nu vor rezista. Basarabenii ne sfătuiau să nu ne întoarcem în Bucovina, că și acolo mare foamete. Această veste ne-a cam întristat, dar nu ne-a speriat. Dorul nemărginit de casa părintească ne făcea să putem trece prin toate necazurile.

Următorul popas a fost în Ghișinău. Acolo unde să te oprești să vezi? Oamenii se stingeau din viață de foame. Unii abia se duceau pe drum, alții erau duși cu cărucioarele. Eu eram încălțat în pâslari. Am umblat ud la picioare și m-am îmbolnăvit. Gara era plină de lume. Nu puteam cumpăra bilete. Am stat acolo două zile și două nopți cu speranța că vom încăpea în tren. Văzând că nu-i nici o ieșire, fratele meu, Aurel, îmi zice: „Du-te la șeful gării și spune-i că ești foarte bolnav. Poate-ți va da bilet măcar ție. De mine nu-ți bate capul”. Așa am și făcut. Văzându-mă sleit de puteri, șefului gării i s-a făcut milă de mine și mi-a dat un bilet. Bani aproape că nu aveam, ne-a rămas doar puțină făină de păsat. Fratele mi-o dădea mie, ca să am ce mâncă la drum, iar eu i-o lăsam lui, ca să aibă se mâncă în gară. Până la urmă am hotărât să plecăm la tren împreună. La intrarea în vagon era multă lume. Controlorul s-a uitat numai la biletul meu, crezând că sub el este și biletul fratelui. Fiind ocupat, ne-a lăsat să urcăm în tren. La următoarea stație fratele a fost prins că nu are bilet. Controlorul a vrut să-l dea jos din tren, dar niște oameni ce călătoreau împreună cu noi au început să-l roage să ne lase în pace, că suntem bolnavi și necăjiți. Până la urmă l-au înduplat. Așa am ajuns la Cernăuți. Pașapoarte nu aveam, decât niște adeverințe cu dreptul de a locui numai în regiunea Aktiubisk. Din cauza aceasta iarăși nu puteam lua bilete la tren. Un conductor ne-a propus să ce ajute pentru zece ruble. Am căzut de acord, dându-i ultimii bani. Vagonul în care am urcat era cu geamurile sparte. Cu noi se afla o familie din Cupca. Când am ajuns pe la Valea Cosminului, a intrat controlorul, l-am dat adeverințele. El s-a uitat pe deasupra și ni le-a întors. Când s-a dus la bătrâni. Ei s-au speriat. Au început să spună că le-au furat documentele și au recunoscuți că u fost deportați. Apoi

au adăugat că și noi am fost deportați și ne cunoaștem. Controlorul s-a întors la noi și ne-a cerut din nou adeverințele. Am fost arestați cu toții li duși la Hliboca la miliție. Ne-au luat la întrebări: unde am fost, ce am făcut? Milițienii așteptau de la noi o sumă de bani pentru libertate. Noi, însă, nu aveam ce să le plătim. După ce ne-au chinuit cu întrebările, un milițian zice: „Duceți-vă înapoia la Cernăuți, la șeful miliției. Dacă el vă va permite să trăiți aici, sunteți liberi”.

Am ieșit afară. Eu îi zic fratelui: „Aurel, suntem aproape de casă! Hai să fugim cât nu ne-a văzut nimeni”. Am luat-o spre satul natal de-a dreptul, peste grădini. Eram liberi. Degrabă a ajuns la casa părintească.

CEA MAI FERICITĂ ZI DIN VIAȚĂ (fragment)

Serghei Bilea
Cernăuți

Părinții care-și cresc copiii cum trebuie, îi nasc pentru o viață vremelnică, dar le deschid ușa spre moarte veșnică!

O picătură de apă ce se află pe o suprafață netedă, merge încotro o conduci cu degetul; tot așa și un copil Tânăr, gingeș, poate fi îndreptat spre bine sau spre rău și să-l duci unde vrei! (Fericitul Ieronim)

1

- Mamă, îmi trebuie 30 de grivne pentru azi la școală.
- N-am bani, spune-i lui tat'tu, răspunde indiferent Angela.
- Tată, tată, îmi trebuie bani! – se adresează Jasmin disperată tatălui.
- Lasă-l, nu vezi că doarme ca un animal? Când ți-a mai dat ceva? – răspunde Angela brutal.

- Tată-i, nu se lasă Jasmin și continuă să-l trezească pe taică-su, care venind cam obosit, s-a întins pe pat și probabil încă dinainte de a ajunge în poziția orizontală a început a sforai foarte adânc și tare. Urechile de ar fi avut picioare, ar lăsa capul și ar fugi cât mai departe.

- Of, copilă, de-ai și cât e de greu! – se vaită Angela. Când te-ai mărita, să-ți cauți unul nu așa ca tat'tu, dar ceva mai bun. Chiar să bea, numai să aducă un ban în casă.

- Angela, tot încearcă să-i spună ceva Ion, mormăind pe sub nas... Parcă încearcă, parcă spune, însă nimica nu-i clar din ce mormăie el.

- Angela, nu se lăsa Ion.
- Of, Doamne, ci mai vrei boule de la mine?
- Mamă-i, o strigă cam nervos pe mama Jasmin. Chiar dacă nu-l susține pe tata cu bețiile lui, oricum așa un ton îi spărgea sufletul cel de copil, care inconștient își iubește părinții așa cum sunt ei.
- Ci mamă-i?

Cu lacrimile bufnind în ochi, Angela încerca să-o lămurească pe Jasmin:

- Nu vezi, zi de zi vine beat acasă, o putoare de la dânsul că se simte de la un kilometru. Când ai văzut ultima dată salariul lui? Ce bărbat dintr-însul? Uite la pantalonii lui plini de glod, când de două luni nu plouă! De unde l-a găsit? Nică porcul nu găsește așa de bine glodul ca dânsul!

Jasmin, fiind fată și având gândire de femeie, și-a pierdut dragostea ascunsă de părinți și a început să-o jelească pe mamă-sa, uitând că tata este și el o ființă vie...

- Of, mă doare capul, gândi Ion când și-a dat seama că trăiește...
- Ci, măi porcule, te-ai îmbătat iară aseară?

Ceva a încercat să răspundă el, însă în gură era așa de uscat, încât să-a încleiat toată gura și n-a reușit să pronunțe niciun cuvânt.

- Animalule ce ești, bei zi de zi! Fiica ta vrea 30 de grivne. De unde să-i dau, când niciun ban în portofel nu-i? Cum merge ea la școală, să o rădă toți copiii că n-are

30 de grivne?

- Ho, femeie! – încearcă să-o opreasă Ion pe soție, strângându-și toate puterile
– Cum 30 de grivne? Cum eu pentru fată nu găsesc 30 de grivne?

Din toată bătăia ce o avea Ion, încă nu și-a pierdut simțul umorului și imediat scoate din buzunarul cămașii un pumn de bani. Angela puțin șocată își dă seama de ce nu a dat de bani aseară. El a dezbrăcat numai pantalonii, iar cămașa a căzut prizonieră între dânsul și pat; în alt caz, banii ar fi fost confisați pentru îmbunătățirea stocului de bunuri materiale de la magazinele de aproape. La drept vorbind, ei tot acolo ajung...

Jasmin a plecat la școală fără să mai ia banii și nici n-a vrut să o asculte pe maică-sa cum se plângea că n-are nici- grivnă la viața ei.

Angela nu regretă că Jasmin a mers la școală fără bani, căci nu era pentru prima dată. Ea mai tare se enerva de faptul că n-a reușit să-i scoată de la Ion.

Cel mai bine se simțea în acest moment Ion, care nu mai dădea atenție la aşa mărunțișuri și a plecat la lucru liniștit. Pe drum a intrat la bar să servească o bere, căci îi ardeau țevile.

N-a rămas Angela mult în liniște și a sunat telefonul:

- Bună ziua, dragă!
- Salut, a recunoscut-o Angela pe prietena sa Viorica.
- Ce faci, prietenă?
- Da ci fac, iată am petrecut fata la școală, al meu la lucru s-o dus, vreau să mă apuc ceva de treabă, însă aşa mi-i de frig și m-am pus oleacă sub ogheal, să mă încălzesc. Tu ci faci?
- Da iaca, am un parfum bun de vândut, cu reducere și m-am gândit că poate tu dorești să-l cumperi.
- Cât costă? – întrebă curioasă Angela.
- 245 de grivne, da banii îmi trebuie acum, răspunde calm Viorica, știind că Angela numai decât îi va accepta parfumul.
- De bani nu-i problemă, – răspunde Angela – Am adunat din buzunarul lui Ion, făcându-i o curățenie financiară!

Probabil, inconștient, fața Angelei s-a umplut de un zâmbet plin de sarcasm și mândrețe. Așa o viață ducea Angela cu Ion: el bea, venea acasă, o enerva cu orice mărunțiș. Făcea scandal la orice lucru. Angela, la rândul ei, nu rămânea în urmă și în loc să se sfădească cu el, în aceste momente tăcea. Când adormea, îi golea buzunarele de bani și dimineață când se trezea Ion îi zicea tot ce se gândește, fiind mândră că s-a răzbunat pentru vorbele urâte ce le auzise de la el aseară. Astfel trecea zi de zi.

Ei traversau o perioadă din viață plină de ură unul față de altul, fiecare socotindu-se drept și pe celălalt socotindu-l vinovat pentru nefericire. Au uitat definitiv momentele de dragoste ce le petrecuseră împreună când s-au căsătorit. Au avut o perioadă de timp când nu-și puteau lua ochii unul de pe celălalt, atât de tare se plăceau. Așa a fost până când Ion venise de la căștig, unde a stat o bucată de timp fără Angela. Întorcându-se el acasă, Angela a început să simtă ceva emoții false din partea lui și, fără să-și dea seama, a început să fie mai rece cu el. De atunci ei își ascundeau privirile unul de altul și nu se mai iubeau așa de sincer ca înainte, ci parcă o făceau din datorie. Astfel, câte oleacă, Ion a început să bea câte-un păhărel de curaj. Angela dădea tot mai puțină atenție gospodăriei și au ajuns amândoi la viața pe care o duc acum.

- Atunci eu îl trimitem pe Grigore până la tine. Aseară s-a jucat până târziu pe internet și mi-a fost milă să-l trezesc pentru școală, - zice Viorica cu o grija foarte mare față de copil.

- Bine!

Angela bucuroasă de ofertă, a uitat de bărbatul ei nebun care tot îi fura energia și de Jasmin, care cerea 30 de grivne pentru școală. La naiba cu toți! - gândeau Angela, căci nimeni nu are grija mea. Când să mai trăiesc?

2

Satul dormea. Era încă noapte pentru toți. Se auzea unde și unde câte un câine lătrând. Câte o mașină trecea pe drum, provocând vibrații în sticla de la geamuri. Puțini se deranjuau de aşa lucruri: dormeau adânc, fiind în lumea viselor.

Numai un om nu dormea. El niciodată nu doarme la ora asta. Când toți ceilalți primeau plăcere de la somnul cel dulce de dimineață, el se ridică din pat, se spăla pe față și se pregătea de o nouă zi.

Era o asceză a lui: Se așeza în genunchi, își întindea mâinile înainte cu palmele înțoarse în sus. Pe palma dreaptă, rugându-se, se adresa la firea lui cea bărbătească. El o rugă ca ea să se așeze pe palmă, să o simtă, să o întrebe de ce are ea nevoie. Să întrebe cu ce-a greșit în fața ei. Să-i simtă căldura și blândețea firii de bărbat.

Pe palma stângă, cu mare grija, el o invita să se așeze pe cealaltă jumătate a unui întreg. Pe acea putere care-i dă mânăgiere, dragoste, inspirație. Acea putere care este un supliment în viața lui de toate zilele și se reflectă în a doua jumătate a lui din viață – în soție.

Începutul bărbătesc și începutul femeiesc. Așezându-se fiecare pe palma lui, preotul le cântărea să vadă care e mai grea. A cui putere e mai mare, cine e dominant.

Mâna dreaptă din ce în ce devinea tot mai grea și mai grea. Coborî până la podea. Preotul îi mulțumi. Atunci el unește ambele palme, le strânge strâns, foarte strâns. Devenise imposibil să ledezlipești fără voia lor. El le mulțumește iarăși pentru că există și apropie palmele de piept.

O explozie de energie, un val de electricitate îi umple corpul. O stare de armonie, de completare. O stare de nirvana!

Pentru preot acest ritual nu era unul mistic, ci era un lucru bazat pe cunoștințele, pe tainele vieții ce le aduna din cărți vechi religioase rămase de la bunicul său: Biblia, Ceaslovul și multe altele.

El știa că orice formă de viață pe acest pământ are început și sfârșit. Numai Cel care a creat lumea, nu are nici început și nici sfârșit, și posedă în sine cele două puteri care dau viață. Omul fiind cea mai desăvârșită formă de viață pe pământ, pentru a da o viață nouă are nevoie de unirea acestor puteri, căci aşa e gândit de Creator, ca prin intermediul bărbatului și femeii să se nască o viață nouă.

Era o bucurie mare pentru preot atunci, când de el se apropiau doi tineri căsătoriți pentru a-i cere un sfat cum să-și construiască ei o familie trainică, plină de dragoste, înțelegere și fericire.

În asemenea cazuri, el căuta cele mai simple cuvinte, imagini, exemple pentru a le lămuri tainele vieții în familie.

- Dragii mei, odată ce-ați venit la mine cu o astfel de dorință, voi gata a-ți făcut primul și cel mai important pas. Fericirea în familie nu vine pur și simplu. Pentru ea trebuie de luptat, de-i făcut condițiile necesare pentru ca ea să poată exista. La fel cum eliberez casa de tot ce-i vechi, de prisos, pentru a pune un lucru nou, aşa și pentru fericire trebuie să eliberați în sufletul vostru un loc, aruncând de acolo tot ce-i vechi, râu și dăunător. Atunci aflați cu mirare că fericirea mereu a fost în interiorul vostru, ea pur și simplu era acoperită cu mult gunoi. „Întinde-ți mâinile”, zice preotul cu o voce plină de dragoste.

- Acum, privind la mâini, spuneți-mi vă rog, care dintre ele este mai importantă: stânga sau dreapta?

Tinerii priveau cu tăcere la mâini, fiind adânciți în gânduri intime, luați de o stare deosebită, aflându-se alături de preot. După o mică pauză soțul răspunde:

- Ambele, eu cred.

Preotul zâmbi încet.

- Acum imaginați-vă, că mâna dreaptă este soțul, iar mâna stângă este femeia. Cine este mai important?

Nu i-a lăsat să răspundă, deoarece a cunoscut după mimica lor, că ei au înțeles mersul gândirii lui, și a continuat:

- Când mâna dreaptă cu ajutorul ciocanului bate un cui, mâna stângă cu încredere ține acel cui și-l îndreaptă în direcția necesară. Astfel și bărbatul, care după firea lui este răzbătător, perseverent, mai dur, are nevoie de acea încredere care să-l îndrepte, de acea inspirație care-l inspiră pentru lucruri mari și sfinte ce vin de la soție. Pentru ca să se bată acel cui, este nevoie ca ambele mâini să-și facă lucrul bine. Dragii mei, să ține-ți minte vorba cea veche, dar deșteaptă: „Bărbatul cu soția pentru a fi fericit nu trebuie să se uite unul la altul, ci în aceeași direcție!” Acum puteți lăsa mâinile în jos, zise preotul și binecuvântându-i, i-a trimis acasă, să se roage unul pentru celălalt.

3

Obosită de atâtă lucru de dimineață, Angela răsuflă adânc, fiind dominată de o melancolie și o jale față de sine însăși: Cum ea, aşa bună și frumoasă, trebuie să ducă aşa o viață? Gândurile o duc foarte departe, însă nu durează mult această călătorie, deoarece cel mai de preț instrument al ei (telefonul) din nou sună.

- Of, Doamne, tresări ea.

- Alo!

- Salut, fa, ci faci?

- A, Viorica, tu ești? Da ci să fac? Stau acasă...

- Auzi, Angela, m-a sunat soacra din Italia și m-a chemat la ea la lucru, că a găsit un loc foarte bun: puțină treabă, mulți bani. Nu vrei tu să mergi? Ea te ajută cu banii, cu viză? Eu aş merge, dar nu pot, deoarece n-am pe cine lăsa casa. La tine fata-i mare deja. Ci-ți pasă să mergi? Ci spui?

Cam vreo zece secunde Angela nu și-a dat seama despre ce este vorba. Probabil că a atins-o cu ceva ce demult o tulbura înlăuntru ei. Așa idei nu sunt noi pentru dânsa, dar până acum nu prea le luase în serios...

- Alo, Angela, unde te-ai pierdut?

- Da, sunt aici. Da când trebuie de mers?

- Mâine mergi la oraș. Te întâlnești cu un cunoscut de-al soacrei. El îți va spune totul, te va ajuta și la vreo câteva zile vei fi acolo. Banii îi vei întoarce câte oleacă în fiecare lună, nici nu vei simți.

- Da nici nu știu. Eu demult mă gândeam la aşa ceva, însă tot mă ținea unele lucruri. Parcă mi-i frică s-o las pe fată.

- N-ai de ci te teme, este mare. Ce folos că stai lângă dânsa? Tu o controlezi ci face ea pe la discotecă când merge? Dacă are a umbla aiurea, umblă și cu tine și fără tine. Da aşa, strângi un ban, după ci termină școala o dai la învățat, doar știi că fără bani nu faci nimic în ziua de astăzi? Lui Ion îi trimiti regulat valută și el va termina reparația în casă. Da eu cred că e mai important faptul că el va avea o răspundere și va sta mai mult pe acasă, nu ca al meu, că toată ziua mai mult stă la bar decât acasă.

A știut unde s-o atingă și cum s-o ispitească. Nu degeaba lumea-n sat vorbește cât e de spurcată soacra lui Viorica, dar nici ea nu se pune cu dânsa.

- Auzi, Angela, tu gândește-te bine, eu numai într-astă seară te sun cu o astfel o

propunere.

Angela învățată de mică să vorbească aiurea, să se ferească de răspundere, înllocuind-o cu o seriozitate prea aleasă față de sine, pentru ea în acest moment al vieții toate aceste variante devin invalide, deoarece trebuie alese, iar alegerea e un pas prea mare pentru acest tip de oameni.

Lăsând toate aceste gânduri, Angela s-a apucat să facă curățenie prin casă. Ștergând colbul de pe servantă, a zărit o sticlă cu o băutură italiană ce i-a oferit-o cineva drept cadou la o zi de naștere. Adevărat că nu mai ținea minte cine. Ori s-a gândit, ori instinctiv a destupat sticla și aroma alcoolică gazoasă a pus-o pe gânduri foarte repede.

Ea își vedea deja fata studentă. Acasă totul era reparat și aranjat după ultima modă. Numai câte oleacă de amărciune încearcă să iasă din adâncul sufletului pe care ea o ignoră, lăsându-se purtată de alcool.

Alcoolul, ca un miracol, a plimbat-o pe Angela prin multe stări sufletești. Relaxată, sub influența alcoolului, ea nici nu și-a dat seama cum a adormit. Somnul i-a trecut foarte repede, starea de euforie s-a stins, lăsând numai un ciot în gât și o piatră-n piept. Simțind rușine față de Jasmin și de bărbat, să nu să se dea pe față, ea s-a sculat din pat de parcă nici n-a fost nimic. Și totuși natura omului ia vîrf: în loc să recunoască c-a greșit, ea ba soțului, ba fetei le făcea observații. Adică acela care-i vinovat începe să-l învinovătească pe celălalt doar pentru a nu rămâne el cu vina.

A doua zi a trecut într-o atmosferă de nervi, ceea ce era un lucru obișnuit în familie.

Jasmin a plecat la școală, Ion – la lucru și Angela doar acum își dă seama că o doare capul și o usucă nemaiponosit în gât. Dar deoarece a luat-o de dimineață într-o direcție aiurea, nu a spălat nici măcar vesela. Repede se îmbrăcă, își ia pașaportul, banii ce-i avea strânși și cei de prin casă și o sună pe Viorica, cea care a învățat-o ieri de bine.

- Alo, Viorica, ci faci? Propunerea ta mai este în vigoare?

- Care? – s-a gândit Viorica, însă repede a luat situația sub control. – Da, bineînțeles, soacra chiar dimineață m-a sunat încă o dată. Tu ci te-ai gândit?

- Da, m-am decis! Unde să merg?

Angela era sătulă foarte de viață și era gata să plece oriunde, numai să fugă de plăcile zilnică.

- Stai puțin că aflu eu și peste vreo 15-20 de minute te sun. Stai pe pace, cât de degrabă vei fi în Italia, iar peste o lună mă vei pomeni cu un cuvânt de bine. Te sun!

Bineînțeles că aceste cuvinte au înviorat-o pe Angela de parcă și nici n-a uscat ieri singură o sticlă de alcool.

Viorica a sunat-o cum i-a promis, a lămurit-o unde să meargă și ce să facă.

- E un noroc! – s-a gândit Angela. Deoarece totul mergea așa de ușor, ea și-a permis să credă că ceea ce-a visat împreună cu sticla cea de băutură din Italia a devenit o realitate. Și nici prin cap nu-i trecea că ea a devenit jertfa unei ispite, unei curse pregătite de diavol care mai de înainte îi trimitea mesaje iluzorice de fericire. Astfel ea a uitat cum singură într-o dimineață îi ctea lui Ion cu mare seriozitate un articol dintr-un ziar:

„Alcoolul, fiind un narcotic, îl nebunește de cap pe om și-i dă o iluzie de fericire ce n-are nimic comun cu realitatea. Sub influența alcoolului îți apar cele mai rele gânduri, faci cele mai spurcate fapte. Se dă uitării bunul simț al omului. Cu mare succes puterile cele rele au făcut ca alcoolul să fie disponibil pentru toți. Cum numai nu-l ascund: ba îi de leac, ba oleacă nu strică. Da ce mi-a fi? E un instrument de distrugere a omenirii și de robie a fiecărui care îl consumă, plătind bani, sănătate și

ceea ce e mai important – viața urmașilor!”

4

Fraților, noi am venit pe lumea aceasta pentru ca să fim fericiti, să ducem o viață usoară, plină de veselie și bucurie. Uitați-vă cum trăiesc ceilalți: muncesc de dimineață până-n seară din greu. Vin acasă, beau, se sfădesc... Oare aşa viață merităm noi să ducem? Așa, vă întreb eu?

- Nu!- s-a auzit răspunsul scurt și agitat al tinerilor.

- Să știți, cu ajutorul nostru, voi veți afla ce e bine pe pământ și ce e viața adevărată! Ceilalți vă provoacă mereu să pierdeți încrederea în bine, dar nu vă luați după dânsii. Ce viață duc ei? Ce exemplu vă dau? Obosiți, săraci, mereu nu le-ajunge câte ceva... Astăzi vreau să vă prezint un coctail nou. Această rețetă a fost adusă de un om sfânt ce-a umblat pe urma lui Hristos și a adunat toate cunoștințele lui. Cu acest coctail, zicea acel sfânt, Hristos îi servea pe ucenicii săi, ca ei să atingă libertatea gândirii și farmecul vieții adevărate. Și iaca, am ajuns în momentul când și noi vom putea servi, ca să ne apropiem de extazul fericirii. Acest coctail este gratuit.

- Uraaa! – din nou un răspuns agitat și scurt al tinerilor. Probabil că tineretul era deja dresat să răspundă în aşa fel.

- Dar asta nu e totul, continuă prezentatorul, mai avem pentru voi o surpriză: de azi înainte nu veți mai avea grija să căutați transport, ca să veniți la noi, căci de acum va exista un autobuz și pe toți vă va lua, și vă va aduce acasă. Gratis!

- Super, nu? - se adresează Tânără cu numele Vica spre Jasmin.

- Ci-a spus? - era gălăgie mare și Jasmin n-a reușit să audă. Ținea în mâna stângă paharul cu sfântul coctail, iar cu cealaltă mână făcea niște mișcări în ritm cu muzica.

- E super că avem transport! - repetă Vica.

- Da, Vica, asta-i viață! Hai să tusim^{1*}!

- Hai!

Ivan Sergheevici a apărut brusc în sat. Nimeni nu a înțeles de unde-i el, cum a venit, pentru ce. Și foarte repede s-au dedat cu dânsul de parcă toată viața a trăit aici. În foarte scurt timp a deschis un restaurant, iar pentru tineret la al doilea etaj a deschis o discotecă. A devenit o autoritate pentru toată lumea. Jertfea bani pentru repararea drumurilor încât iarna drumurile erau curățite de zăpadă mai bine ca în capitală. A devenit un ideal de bunătate și binefacere. Găsea o vorbă bună pentru fiecare și, probabil, de aceea nu era foarte strict controlat de organele de stat. Avea caracteristica ideală: după ce a început să jertfească bani grei la biserică, în genere, a căptătat o imunitate față de orice control și chiar băbuțele din sat l-au ierta, și l-au lăsat fără vorbe murdare:

- Cum, atâtia bani dă la biserică? - se mirau toți.

E un lucru neobișnuit pentru un om de sat care crede că orice bogătaș e bandit și numai îi fură pe ei. Acum să credă că a apărut un om bogat care face lucruri bune pentru sat le venea foarte greu!

Da ce frumos vorbește! Știe să găsească limbajul potrivit și cu-n copil, și cu-n bătrân, și c-un polițist, și cu-n bandit. Circula vorba prin sat că el și cu președintele țării se cunoaște bine. Tineretul era bucuros de o încăpere modernă, pe care nu demult o vedea doar la televizor, iar acum în fiecare sămbătă seara și până dimineață se distrau și parcă nici nu dădeau atenție la ceea ce vorbește Ivan Sergheevici. Parcă...

Intrarea era gratuită, meniul era foarte divers și la preț destul de potrivit. Chiar și părinții erau liniștiți, știind că băiatul sau fata se află aici și nu în alt loc.

- Jasmin, hai să ne-așezăm la masă, vreau să vorbesc ceva cu tine, strigă Vica la

* A se distra, a petrece timpul în compania cuiva.

Jasmin printre zgomotul muzicii.

- Hai, fa!- răspunde Jasmin scurt și cu curaj.

- Jasmin, vrea să înceapă Vica, frământându-se, cu rușine, dar neîndrăznind nicidecum nu reușește să-o facă.

- Ci, Vica? Nu mă speria, spune-mi ci vrei, doar suntem prietene din clasa I. Spune, aşa de bine mă simt. Nimic nu-mi va putea strica clipele de fericire, vorbea haotic Jasmin.

- Bine. Ții minte, când eram mici, ne-am dat cuvântul că ne vom mărita odată și...

- Zi care-i treaba, că mă enervezi deja!

- Nu știu cum să-ți zic, se tot frământă Vica, spuneam că ne vom culca pentru prima dată cu un băiat amândouă în același timp!

- A, da, țin minte, chiar ne-am jurat atunci! - spuse în continuare Jasmin foarte veselă.

- Da! - o susține Vica de acum mai îndrăzneață.

- Și ci vrei să spui cu aceasta?- întrebă Jasmin, dându-și seama că coctailul are o influență stranie: parcă-i beată, parcă-i trează, se simte foarte usoară și liberă... aşa o stare n-a mai avut niciodată.

- Ții minte, spune Vica, sâmbăta trecută eu am ieșit cu Maxim de la disco. Da n-am plecat acasă, ci la hotel.

- A...., începu să înțeleagă Jasmin, de-accea mama ta era nervoasă pe tine. M-a sunat și pe mine să mă întrebe unde te-ai prăpădit. Eu chiar nu știam. S-a supărat pe mine, da cred că nu pentru mult timp.

- Stai fără grijă, aceasta nu-i important! Mai important e ci am făcut noi la hotel! – povestește Vica intrigată, fiind mult mai trează decât Jasmin.

- Oho! Ceva interesant! - zice Jasmin, mai gustând un gât de coctail.

- Maxim a cumpărat o sticlă de Martini, da-i scump acolo, nu aşa ca aici și... tu știi, după câteva pahare de băutură aşa mi-o venit o poftă de... cum să-ți spun?

- Ci oare, ai făcut-o? - abia acum începe să-și da seama Jasmin despre ce tot vrea Vica să-o lămurească.

- Tu știi, Jasmin, o ia pe altă parte Vica,- și am ieșit cu Maxim m-am gândit că l-oi scurge de bani și la urmă i-oi spune „ciao”. Dar el, ca de obicei, era agitat, gata să mă mânânce, cum făcea de obicei. Mai important este aceea că pe mine nu mă speriat, ci dimpotrivă, mi-a trezit aşa o poftă, o dorință, o inspirație...

- Vai! Super! Și cum e, rău?

- Ci? Astea-s vorbe băbești, spuse ca să ne sperie pe noi. De parcă ele au fost altfel!- zise Vica cu neglijență față de cei mai în vîrstă - Na, vezi Jasmin, eu ți-am spus, tu fă ci vrei.

În timp ce Vica povestea, Jasmin încerca să-și imagineze instinctiv gustul „pomului interzis”.

- Mda!- spuse Jasmin brusc și cu pauze pentru a putea lua o hotărâre. – Nici nu știi. Da cu cine să-o fac și eu aşa deodată?

- Cu cine?- râde Vica. – Uită-te împrejur căță băieți sunt și toți numai una au în gând. Îi destul să spui „hai să ne plimblăm!” și el îi al tău, iar tu a lui fără să te rogi mult. Ba chiar deloc nu trebuie să te rogi.

„Să di ci nu?”, se gândi Jasmin. „Tata-i beat mereu, mama-i în Italia. De ce să nu mă distrez acum cât îs Tânără, îs în clasa a XI-a, iar fetele din clasa a VIII-a dorm cu băieți și tare-s mândre. Pe urmă, m-oi mărita și-oi duce o viață aşa ca mama!”, și-a creionat Jasmin scenariul vieții.

- Dacă ne-am jurat c-aşa vom face - înseamnă c-am s-o fac și eu. Doar nu-mi vine în gând cu cine, că totuși vreau să-mi placă și mie de dânsul.

- Treaba ta. Eu am ales pe cine am vrut. Nu-ți pot alege și ţie, devenea Vica tot mai veselă.

- Nici nu știu, gândeau Jasmin destul de serios. Sunt vreo doi de care-mi place, dar să fie oare de acord vreunul din ei?

- Ce fricoasă mai ești! Ti-am spus că de astă să n-ai grija! Ai făcut un semn și el îi la picioarele tale. Da știi, totuși te ajut eu, și-ți fac o surpriză. Așteaptă puțin.

Vica a ieșit, iar Jasmin a rămas împreună cu poftele ei, cu frica, iar un moment chiar începu să plângă de invidie: „Cât de îndrăzneață este Vica și cât îs eu de fricoasă!”, gândeau ea. Însă n-a durat mult starea de jale, deoarece Vica s-a întors foarte repede și nu singură, dar cum i-a promis – cu o surpriză!

Când a văzut surpriza, Jasmin a rămas cu gura căscată. Ea de mult îl știa pe Cristian, căci era prieten cu Maxim despre care povestea Vica, dar nici nu îndrăznise să se gândească la el. Cristian făcea parte din tipul acela de băieți care au grijă de exteriorul lor mai mult decât o fată. Jasmin demult s-a deprins cu gândul că la multe măruntișuri de exterior, Cristian era cu mult mai bun chiar și decât ea. Fetele erau gata să-l cinstească pe dânsul numai ca el să le ia în seamă. Mereu câte două-trei fete stăteau agățate de gâtul lui. Acesta era un cadou, și în genere ziua de astăzi era plină de surpize plăcute. „E cea mai fericită zi din viață!”, se gândi Jasmin.

- Salut, Jasmin!- o salută Cristian cu o privire de Don Juan.

Jasmin, topită ca zăpada de soarele de primăvară, i-a bâlbâit ceva înapoi.

- Bine, eu vă las. Să fiți cuminciori. Pa, ne mai vedem – spune Vica.

Salutarea ei a rămas fără răspuns. Jasmin îl privea pe Cristian de parcă însuși Hristos ar fi venit la ea cu coctailul cel „sfânt”.

- Cu ci să te servesc?

Cristian avea o manieră foarte plăcută de dialog cu fetele.

- Dacă vrei, poți să mai aduci un coctail, răsunse Jasmin fără să se gândească mult.

- Un moment! Vitali! - îl strigă pe un băiat din gașca lui, făcându-i semn să aducă două coctailuri.

- Așa că e super aici? - începe vorba Cristian.

- Da, îmi place foarte mult, - răsunse Jasmin.

- Pentru aceasta să-i mulțumim lui Ivan Sergheevici. Dacă nu era el, dansam și acum pe tolocă sub muzica unui radio, glumi Cristian.

- Da!- spuse Jasmin, închipuindu-și cum ar fi să danzeze afară.

- Într-adevăr, Ivan Sergheevici face multe pentru oameni. Unii spun că-l are pe Dumnezeu înainte, alții că pe dracul. Da oricum e un om de valoare în sat.

- Bineînțeles! Hai să dansăm un pic, poate ne mai relaxăm, că suntem cam încordați. Nu-ți pare?

Nu-i pare, e puțin spus. Ea abia se deslușește în situația de acum. Atâtea evenimente, atât alcool, muzică multă și încă acest Cristian, pe care fetele îl numesc între ele „Bombonel”, căci aşa de dulce le pare...

- Cristian, fetele vorbesc că peste vreo cinci minute pleacă autobuzul. Merg și eu, ca să nu-l scap,- spune Jasmin cam supărătată.

- Tu vrei să mă obijduiești? - o întrebă Cristian - Am dansat cu tine, am vorbit. Oare nu merit să te petrec până acasă? Eu îs cu mașina. Sau nu-ți place de mine?

Jasmin s-a înroșit la față. „Cum naiba știe să te pună într-o astfel de situație?”, gândeau ea atunci.

- Bine, hai să mergem, poate mai vorbim în liniște, că muzica aceasta mi-a ajuns până-n călcâi, continuă Cristian să-i vorbească frumos.

Părinții lui Cristian sunt peste graniță de mai bine de vreo zece ani și bineînțeles c-au strâns bani pentru feciorașul iubit. I-au făcut și casă, și masă, și mașină destul de scumpă. Trăiește băiatul super, nici-o grijă nu are: somn, beții, fete, masaje...

La mașină îi așteptau trei băieți; pe doi dintre ei Jasmin îi-a mai văzut cu Cristian, iar pe-al treilea acum noaptea l-a văzut prima dată. Jasmin a observat că ei erau nu numai foarte curajoși, ci destul de beți. Dar cuprins de „Bombonel”, ea se simțea cea mai dorită ființă din lume. Cristian a lămurit-o că băieții vor să-l petreacă acasă pe Ruslan – cel de-al treilea pe care l-a văzut prima dată –, că el trăiește în oraș.

- Jasmin, ce spui, dacă zici să te duc pe tine – te duc, iar dacă ai timp, ne mai plimbăm oleacă cu mașina. 30 de minute maximum. Ci zici? – o întrebă Cristian.

- Da, fără probleme! – Jasmin era fericită să prelungească cât mai mult clipele alături de „Bombonel”.

- Urcați băieți! – îi pofti Cristian vesel pe băieți să urce în mașină.

I-a părut straniu lui Jasmin că băieții erau, beți dar se comportau foarte liniștit și natural. Pe drum, au făcut cunoștință, au mai și glumit. Timpul a trecut foarte repede și, când s-a dezmeticit Jasmin, au ajuns la Ruslan acasă. El trăia într-o casă la sol, nici mare, nici mică. Chiar dacă era noapte, ea a observat ograda plină de buruieni, care creșteau de parcă erau special semănate ca într-o grădină botanică.

- Jasmin, cu permisiunea dumneavoastră, vă invit la o cafea. Să n-aud niciun „nu”.

Ruslan, în calitate de gospodar, o invită îndrăzneț pe Jasmin în casă, făcându-le semn și celorlalți să intre.

- Na, s-a pierdut Jasmin, cum zic băieții.

- Hai, repejor câte-o cafea și acasă, zice Cristian cam supărat că sunt nevoiți să piardă timpul.

Cum au intrat în casă, Ruslan a pus apa la fier, iar lui Jasmin i-a adus să guste un iaurt trimis de părinți de peste hotare. I-a părut straniu lui Jasmin să mănânce iaurt înainte de cafea. Nu practica ea astfel combinații de deserturi. Nu i-a fost să-l guste și nimeni nu a înțeles cum iaurtul a fost vărsat pe rochie. A murdărit-o complet.

- Bă, ci prost îs! Scuză-mă, Jasmin, te rog! – zice speriat Ruslan.

- Ci faci, măi, prostolanule? – intervine Cristian.

- Hai, băieți, lăsați că nu-i nimic. Ruslan, pot să merg la baie să mă curăț puțin?

- Încercă Jasmin să calmeze situația.

- Sigur că da! - aprobă Ruslan, bucuros că își poate repara gafa.

- Bine, dați-mi, vă rog, poșeta, zise Jasmin.

Ruslan a petrecut-o la baie. Ea a închis ușa, a încuiat-o cum se cuvinte. A dezbrăcat rochia și a început s-o șteargă cu șervețele umede. Telefonul îi sună.

- Cine să fie oare? – se întreabă ea – O, un mesaj de la Vica. Ci scrie oare: „Scuze, prietenă, aşa-i viața!”. Hm, un mesaj scurt și foarte straniu.

- Ci? N-am înțeles nimic. Dă, s-o sun eu. Straniu, telefonul e închis. Ăi, poate s-a încurcat ceva. Mâine ne-om lămuri. Luându-se cu toate aceste lucruri nici n-a observat cum s-a trezit cu Ruslan lângă ea.

- Tu? Cum? Ușa încuiată... - se bâlbâie ea șocată, rușinată, doar în lenjerie.

- Ușa nu se încuie probabil de când îi ea, răspunde calm Ruslan.

- Cristian, băieți, ce-i asta?

N-a reușit să termine vorba că s-a trezit cu o palmă peste față.

- Închide-ți botul, oaio! Tu ce crezi, degeaba te-am adus aici? Vrei bărbat? Eu

amuș îți arăt.

- Cristian! Ci faci? - striga Jasmin.
- Strigă cât vrei, nimeni nu te-aude și, pe mine, la drept vorbind, mă încâlzesc mai tare strigătele tale, zice Ruslan.
- Ci vrai de la mine? Lasă-mă în pace!
- Da, păpușică, eu chiar te-ajut, doar tu asta ai vrut. Sau nu? - s-a stropșit Ruslan, probabil înțelegând că ea se teme de strigăt.

A slăbit-o de picioare, nici lacrimi nu avea, nici nu se mai temea, avea doar o stare de... prăpastie necunoscută în care nu e strănic să cazi, ci faptul că nu vei mai ieși din ea și nu știi cum vei trăi după aceea.

Lipsită de vreo oarecare forță de opunere, Jasmin a uitat și de coctail, i s-a înnegrit în fața ochilor și numai ca prin vis auzea respirația sălbatică a lui Ruslan asupra ei. Viața s-a sfârșit. Probabil asta mai vroia – să moară. Să nu se mai trezească. Dar foarte repede s-a trezit cu o cană de apă rece aruncată pe față. Cum a înțeles, lui Ruslan nu-i plăcea că ea este aşa de pasivă. Amorțită de durere, de durere sufletească, de batjocura asupra trupului, pe jumătate căzută-n transă, ea nici nu s-a gândit ce-o așteaptă. Da, o așteaptă pe dânsa încă trei hapsâni, excitați ca niște animale.

Ce a fost cu ea mai departe, nu mai ține minte. Instinctul de supraviețuire i-a blocat toate organele de percepere a mediului înconjurător. Doar în piept, părticica aceea care se numește suflet plângea și se zbatea...

Înainte de a coborî pe pământ, să se nască în trupul lui Jasmin, sufletul a intrat pe la oficiul de suflete pentru a-și lua foaia de drum. Acolo mai erau suflete, care la fel se porneau pe lumea cealaltă.

Când i-a venit rândul, el a intrat în biroul Patronului sufletelor care le repartizează locul, timpul, numele, soarta pe pământ, după merit. Cu acest suflet a fost un caz mai deosebit.

- Îți zic că-n viață vei avea ispite multe. Te vei lupta cu multe încercări. Purtat de dorul multor pofte, oricum la mine vei veni. Vei avea frică tu de mine și vei crede că-ți sunt dușman. La un moment dat te vei simți ca un copil orfan. Dar tu să răbzi, să crezi în mine. Să treci demn prin greutăți. Cu dragoste și cu răbdare vei dobândi o victorie mare! - zise Patronul sufletelor.

POVESTEÀ BUCOVINEI

(Manuscris dactilografiat)^{1*}

**Vol. III
Fragment VI**

de Filip Țopa

Profesorul și cărturarul Grigore Nandriș

Cel de al treilea copil al familiei de gospodări din Mahala, Dimitrie și Maria Nandriș, a primit numele Grigore.

S-a născut la 31 ianuarie 1895, după ce cu patru ani mai înainte se născuse primul, Ion și între ei Vasile. Al patrulea băiat, Teodor, a văzut lumina zilei în anul 1907.

Toți băieții au trecut prin întreaga filieră școlară, obținând diplome universitare.

Ion Nandriș, medic, a fost ultimul președinte de până la Primul Război Mondial al bine cunoscutei asociații studențești „România Jună” din Viena, oraș în care și-a făcut studiile universitare și penultimul președinte al „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina” (1941-1943). Specializat în medicină legală, în sistemul O.R.L. și psihiatrie, cu studii la Paris și Strasbourg, a desfășurat și activitate didactică universitară, a publicat studii de specialitate și a ocupat funcții de conducere în organizarea medicală. A condus cu multă pricepere și cu prestigiu secția locală a „Societății pentru cultură” din Mahala, ridicând-o la nivelul celei mai bune dintre secțiile societății. A decedat în 1967 la București.

Vasile Nandriș, inginer agronom, a fost asistent la Academia de agricultură din Cluj-Napoca și a murit Tânăr, în 1926.

În viață mai sunt când scriu aceste rânduri Teodor, medic primar la Rădăuți în * Continuare. Începutul vezi „Glasul Bucovinei”, An. XIX, nr.2 (74), 2012; An. XIX, nr.3-4 (75-76), 2012; An. XX, nr.1-4 (77-80), 2013; An. XXI, nr.1-2 (81-82), 2014; An. XXI, nr.3-4 (83-84), 2014; An. XXII, nr.1 (85), 2015; An. XXII, nr.2 (86), 2015; An. XXII, nr.3 (87), 2015; An. XXII, nr.4 (88), 2015; An. XXIII, nr.1 (89), 2016; An. XVIII, nr.2-3 (90-91), 2016; An. XXIII, nr.4 (92), 2016; An. XXIII, nr. 1 (93), 2017; An. XXIV, nr. 2 (94-95), 2017, An. XXIV, nr. 4 (96), 2017, An. XXV, nr. 1 (97), 2018, An. XXV, nr. 2 (98), 2018, An. XXV, nr. 3 (99).

județul Suceava și sora lor Anița, care se află la gospodăria părintească din Mahala, după ce fusese deportată în timpul celui de al doilea război mondial, revenind acasă după terminarea acestuia cu sănătatea zdruncinată.

Tatăl, Dimitrie Nandriș, avea o statură voinească, făcuse serviciul militar la un regiment de cavalerie din fosta armată austro-ungară, terminându-l cu gradul de sergent, gospodar harnic, deprinseșe în armată îndeletniciri elementare de medicină veterinară și, cum în Mahala nu exista în acel timp medic veterinar, a îndeplinit el această funcție în mod onorific, aducând astfel servicii importante populației.

Mama Maria, unică fiică a țărănuilui Vasile Lazăr, mult timp primar sau „vornic” cum se spunea pe atunci, a fost o femeie distinsă, model de gospodină, mult apreciată de colectivitatea sătească.

Muncind cu pricepere, chivenisire și cu multă râvnă, soții Dimitrie și Maria Nandriș, și-au constituit o gospodărie fruntașă, cu o casă încăpătoare și anexe necesare. Ei au dat o educație exemplară copiilor, între care a dăinuit totdeauna un adevărat sentiment fratern și un puternic spirit de ajutorare reciprocă, corespunzător climatului conjugal creat de părinți, în care se cultiva și respectul desăvârșit pentru tradițiile străbune, ca și sentimentul patriotic.

Satul natal Mahala, o veche așezare moldovenească situată pe malul stâng al râului Prut la 7 km distanță de orașul Cernăuți, purta pe vremuri numele de Ostrița. La începutul secolului al XV-lea în hrisoavele scrise, acest sat constituia obiectul unor privilegii acordate de voievodul Moldovei Alexandru cel Bun stăpânitor satului. La 25 aprilie 1472, printr-un act emis în Suceava, Ștefan cel Mare a dăruit satul cu loc de moară în apa Prutului ctitoriei sale mănăstirești de la Putna, după ce îl cumpărase cu 200 de zloti tătărești de la stăpânul Tăbuci din Cobâle și fratele său Pojar precum și sora lor și nepoții lor.

În cursul secolelor următoare, Poarta otomană a extins teritoriul raialei Hotinului până aproape de Cernăuți, cuprinzând și satul Ostrița, pe care l-a numit „Mahala”, ceea ce înseamnă o administrație privilegiată, ca în Macedonia. Sub această denumire apare localitatea pe prima hartă militară întocmită de cartografi trupelor ocupante habsburgice la 1774. Pe aceeași hartă se găsește și așezarea Ostrița, dar pe malul drept al Prutului la confluența acestuia cu pârâul Derelui, pe locul unde fusese înainte satul Clișcăuți, amintit în hrisovul din 8 martie 1490 al lui Ștefan cel Mare tot ca danie făcută mănăstirii Putna. Acest sat a fost distrus prin războaiele ce au urmat, iar Ostrița nouă s-a născut mai ales prin emigranți transilvăneni, în anii ,70 din secolul al XVIII-lea și câteva familii galiciene, în anii 1775-1780, care cu timpul s-au românizat.

În conscripțiile localităților și locuitorilor, întocmite în 1780 și 1784 de administrația militară habsburgică a Bucovinei, Mahala apare cu cătunele mărginașe Buda la nord și Cotul Ostriței la sud-est și astfel le găsim, dar cu date separate pentru fiecare, în recensământul demografic habsburgic din 1910, ca și în cel românesc din 1930. În recensăminte Ostrița nouă este trecută ca o comună separată.

Comuna Mahala cuprinde o suprafață de 19,25 km², iar împreună cu Buda și Cotul Ostriței – 39,9 km², situată fiind într-un șes fertil de compozиție aluvionară în valea Prutului, la sud de lanul dealurilor, care se desfășoară cu zone forestiere de stejari și fagi de la Sadagura și Cernauca (ultima fostă proprietate a celebrei familii Hurmuzachi din Bucovina), spre nord-est în Basarabia, către Hotin.

Condițiile agro-geografice, foarte propice pentru vegetație și creșterea animalelor, au favorizat din străvechime așezările omenești din regiune, cum au dovedit și vestigiile arheologice descoperite. Pe de altă parte, încălcările popoarelor

străine năvălitoare și deseori războaie au îngreunat viața locuitorilor, silindu-i adesea la bejenie și distrugându-le satele. În urma războiului ruso-turc din 1768-1774, de exemplu, și a invaziei armatelor austriece, populația s-a redus doar la 30 de familii sau 345 de suflete. Dar în 1780, conscripția militară a putut deja înregistra pentru Mahala, cu cele două cătune, 189 de familii, respectiv 945 de suflete. Toată această populație este notată în documentul menționat ca fiind formată din agricultori, cu excepția a 2 sau 3 preoți și 2 slujitori administrativi.

Noua stăpânire străină n-a găsit în Mahala în 1775, nici o fință de alt neam decât români-moldoveni și comuna a rămas ca atare în fruntea salbei de sate din valea Prutului și a Siretului, care și-au păstrat caracterul etnic românesc în perioada valurilor de populație de alt neam, revărsate asupra Bucovinei, prin imigrări din Galitia și colonizări efectuate de administrația habsburgică.

Atașamentul puternic pentru neam al românilor mahaleni s-a dovedit prin participarea ca voluntari în războaiele României din 1877/78 și 1916-1918, precum și prin deportările sutelor de locuitori de către ocupanți străini în cel de al doilea război mondial, pe considerentul că sunt dușmani sau indezirabili.

Cu toate falsificările datelor în materie de naționaliști în detrimentul românilor, la recensământul din 1910, efectuat de administrația habsburgică, s-au notat 2332 români și 81 evrei. După 20 de ani, recensământul românesc a constatat 2365 români și 51 de altă naționalitate (8 germani, 7 ruteni, 28 poloni și 8 evrei), iar împreună cu Buda și Cotul Ostriței – 5100 români și 136 de alt neam (28 germani, 4 ruși, 7 ruteni, 69 poloni, 2 evrei și 4 de altă naționalitate). În anul 1937 comuna Mahala numără 4100 locuitori. Străinii de neam n-au tulburat caracterul românesc al comunei nici sub administrația habsburgică. Unii din ei se ocupau cu agricultura, alții exercitau meserii sau comerț. În 1910, de exemplu, din cei 25 comercianți, 3 erau români și 22 evrei, iar în Buda și Cotul Ostriței, 4 români și 22 evrei și 4 de alt neam.

Viața economică din Mahala era la un nivel ridicat. Suprafața agricolă, de peste 1200 ha, era ocupată de câmpuri cultivate și grădini, la care se adăugau 600 ha de fânețe și livezi, 16 ha de pădure apoi heleșteie. Mahalenii creșteau cai, bovine, ovine și porcine, cultivând și albinăritul. Unii din ei au ajuns negustori până în Egipt.

La moartea lui Aron Pumnul în timpul ceremoniei funebre a cântat un cor popular din Mahala, iar în 1877 trei tineri din comună au participat ca voluntari în războiul pentru independența României, fără a se întoarce acasă. În primul război mondial un număr mare de mahaleni au luptat ca voluntari în armata română, în rândul armatei franceze și italiene, ca și alături de sârbi.

Între cele două războaie frații Ion și Grigore Nandriș au înființat o secție locală a „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina”.

Din mijlocul locuitorilor din Mahala au ieșit peste 100 de profesioniști intelectuali și practicieni în diverse meserii, pe lângă frații Nandriș, menționăm numele profesorului universitar și filolog Octavian Nandriș de la Strasbourg.

Grigore Nandriș și-a petrecut anii de copilărie în această comună unde a urmat și cei patru ani de școală primară. Mediul acesta în care a crescut până la 11 ani și-a pus o puternică amprentă pe formarea personalității sale.

În 1907 a intrat la liceul din Cernăuți care avea atunci caracter german, dar în care funcționau câțiva profesori români și se păstra spiritul de adânc atașament pentru istoria și cultura românească, ce-l imprimase după 1848 Aron Pumnul la Catedra de limba și literatura română. Când a ajuns în clasa a V-a, familia numeroasă și primii doi băieți fiind spre sfârșitul cursurilor liceale, situația materială a părinților s-a îngreunat

astfel, încât Grigore era în pericol să îintrerupă școala, dacă n-ar fi intervenit ajutorul financiar al bunicului său.

Izbucnind primul război mondial și orașul Cernăuți fiind ocupat de armatele țariste, Grigore Nandriș a trecut la liceul din Câmpulung Moldovenesc, pe care l-a terminat în anul 1915. Aici a continuat activitatea publicistică începută, se pare, încă în 1912, de când datează prima publicație a liceanului Grigore Nandriș, anume un articol-răspuns la o anchetă a revistei „Flacără” din București, cu tema „Scriitorul favorit al acestei generații”. La Câmpulung activează în calitate de colaborator la ziarul local „Foaia Poporului”.

În toți cei doisprezece ani de școală elementară și medie, el a obținut notele cele mai mari, distingându-se prin seriozitate în muncă și acumularea de cunoștințe multidisciplinare. Mediul românesc din familie și din școală, viață ordonată și exemplele din casa părintească, comportamentul etic, precum și competența profesională a profesorilor săi, deci întregul climat în care a crescut în sat, la Cernăuți și la Câmpulung, toate au contribuit la formarea caracterului său, a cărui coloana vertebrală o alcătuiau atitudinea rectilinie tenace în toate cauzele drepte, munca stăruitoare și corectă, atașamentul militant pentru interesele și revendicările poporului nostru.

La Câmpulung se discuta cu aprindere de către unii profesori români și elevii din ultimele clase ale liceului trecerea frontierei și înrolarea ca voluntari în armata română, în momentul intrării României în război, alături de aliați. În Bucovina situația devenise extrem de grea după declanșarea ostilităților. Frontul de operații al armatei habsburgice fiind slab, a fost dat peste cap și în mai puțin de o lună, partea de nord a Bucovinei a fost ocupată pentru scurt timp de trupele țariste și reocupată din nou la sfârșitul lui noiembrie 1914 până la februarie 1915, de astă dată până dincolo de Câmpulung Moldovenesc.

Considerând că a sosit momentul de a se „răfui” cu naționalitățile care aspirau la independentă, administrația habsburgică, subordonând autoritațile civile celor militare, în spățiu jandarmeria, a introdus starea de necesitate, cu măsuri extrem de severe: arestări, deportări și execuții sumare împotriva celor considerați „rusofili” sau iridentiști români. Jandarmul a devenit reprezentantul statului în fața unei mulțimi de trădători, potrivit verdictului comandanțului jandarmeriei colonelul Eduard Fischer: „În Bucovina nu cunosc decât trei națiuni: germani, evrei și trădători” („Ich kenne in der Bukowina nur drei Nationen. Deutsche, Juden und Verräter”). Între patrioții evrei figura și colonelul Fischer.

Era de ajuns ca cineva să fie doar suspect (și s-au găsit foarte mulți denunțatori „de suspecți”) pentru ca un român să riște chiar spânzurătoarea.

Bărbații valizi până la 50 de ani au fost mobilizați, bătrâni și adolescentii siliți la corvezi. Întreaga populație a fost supusă la rechizitionii de animale și orice fel de bunuri ce putea fi utile în război.

Iancu Flondor, cel mai de seamă lider al românilor bucovineni din ultimele decenii, era urmărit printr-un ordin de arestare din partea jandarmeriei și trăia în clandestinitate. La fel și mulți alți intelectuali români se bucurau de aceeași supraveghere fiind suspectați, dacă nu urmăriți, în majoritatea cazurilor aceștia treceau rând pe rând granița (cordunul) în România.

În iunie 1915, profesorul Adrian Forgaci din Câmpulung i-a propus lui Grigore Nandriș să-l întovărașească în țara liberă, dar acesta voia să-și treacă întâi bacalaureatul. Forgaci a trecut peste Rarău în România, de Rusalii, cu profesori

universitari Alexandru Bocănețu și Dimitrie Marmeliuc care fusese de curând detașat la Câmpulung. Trecând bacalaureatul, Grigore Nandriș i-a urmat la câteva zile pe același drum.

Scăpat de pericolele vietii din Bucovina, Grigore Nandriș a ajuns la București într-o lume ce i-a apărut cu totul altfel Tânărului la acea vîrstă. L-a frapat luxul mondinității de pe bulevardele capitalei, în perioada neutralității, ca și frazeologia unor „patriotarzi”, care umbrea starea apăsătoare creată de neliniștea unui popor ce-și căuta, prin vîltoarea evenimentelor, împlinirea dezideratului secular al unității politice.

În jurnalul său Grigore Nandriș scrie: „mi se pare că am debarcat pe o altă planetă, după un an petrecut între fronturile rus și austriac sub bombardamente și tăcanit de mitraliere, în întuneric, noroi și ger de iarnă,, între jafurile invadatorilor și teroarea spânzurătorilor colonelului de jandarmi E. Fischer. Am fost aruncat peste noapte într-o lume ireală, ce mi se părea o operetă cu un strălucit decor de mucava”.

Întâlnind pe profesorul Marmeliuc, acesta l-a îndreptat la cafeneaua „Imperial”, locul unde se întâlneau refugiații de peste hotare. Aici Grigore Nandriș îl găsește pe Ion Grămadă sosit atunci de la Mănăstirea Dealului, unde era numit profesor. Acesta i-a oferit îndată un adăpost și un loc de muncă ca pedagog la Institutul Schewitzthierin din str. Batiștei.

Mai mult de un an, Grigore Nandriș și-a împărțit timpul între urmărirea cursurilor universitare și o obligație de pedagog, participarea la adunările populare pentru intrarea României în război, iar în timpul liber făcea scurte evadări prin împrejurimile capitalei.

La universitate s-a înscris după câteva zile de la sosirea din Bucovina. Aici a urmat cursurile reputaților filologi, lingviști, teoreticieni și istorici literari Ovid Densusianu, Eugeniu Voloceanu, Simion Mândrescu. În contactele cu studenți, s-a impus ținuta sa serioasă, disprețuitoare de flecăreli și pierderi de timp: „Am învățat repede să disting palavragii zgomotoși, care mă categorisiră și pe mine fără răutate, cu cuvintele – mai neamțule – când nu mă vedea impresionat de vorbele lor umflate”.

„Duminicile le umpleam cu adunările patriotice de la Dacia, unde N. Filipescu, Barbu Delavrancea, Octavian Goga, Vasile Lucaci – cu vocea-i cavernoasă și patetic dramatizată – Grădișteanu de la Liga Culturală și alți fruntași cereau cetățenilor să răstoarne guvernul, ca să nu pierdem și „ultimul tramvai”. „Atunci am început să trimit articole la „Neamul Românesc” și la alte periodice de prin provincie, în care apăreau nesemnate, de teama sorții celor lăsați acasă. Cu această activitate și cu predarea cursurilor serale făcute la niște tineri meseriași – a trecut primul an universitar”.

România a intrat în război și viața din București s-a schimbat, începuseră și vizite de avioane și ale senzaționalului Zepelin. Bombardamentele lăsau pe străzi și trotuare urme de sânge închegat ale victimelor, dintre care nu lipseau cai de la tramvaiele capitalei. Odată cu ploile de toamnă Grigore Nandriș a fost chemat sub arme.

Voluntar în Primul Război Mondial

Școala militară a voluntarilor de la Botoșani era instalată în cazarma regimentului 37, unde Grigore Nandriș era din nou împreună cu Alecu Busuiocanu, în compania „intellectualilor”, formată din oameni mai în vîrstă, avocați, profesori, mulți „aromâni”, serioși și de omenie și oameni cu familii. Acolo a legat încă o prietenie strânsă și de durată cu Vasile Băncilă, unul din exogeții de seamă ai operei istoricului și arheologului Vasile Pârvan.

Asprima vieții din București s-a prelungit la Școala militară din Botoșani, amplificându-se prin exagerările și obtuzitatele cazone, despre care „Jurnalul” lui Grigore Nandriș oferă imagini de un realism crud, înfățișând ridicoulul unor oameni și al unor situații, ce ar putea fi savurate de „căpitanul Vasile Ghițescu”, sub a cărui comandă a avut noroc să cadă. Un exemplu: când un elev instructor a demonstrat practic cum se urcă pe un obstacol, o voce a întrebat dacă se vede „neamțul de acolo”, la care căpitanul vânăt de mânie a strigat: „să iasă criminalul!” „Eu sunt”, a răspuns țanțoș Ion Grămadă. „Zece zile închisoare!” a ordonat furiosul căpitan. Așa a fost școala voluntarilor români în primul război mondial.

În primăvara anului 1917 absolvenții Școlii militare de la Botoșani au fost repartizați la regimenteri și Grigore Nandriș s-a despărțit de Alecu Busuiocceanu și de ceilalți prieteni apropiati, trăind zilele ce au urmat, „mai sărac sufletește și mai singur, în mijlocul unui vârtej de întâmplări, într-o lume mereu schimbătoare”, cu sentimentul de „cât de puțin suntem noi înșine, chiar când ne complăcem în solitudinea spiritului nostru”. Ajunsese pe frontul de la Nămoloasa, de unde unitatea din care făcea parte a fost retrasă după câteva luni, în scopul conservării măcar a unei părți din cadre, pentru pregătirea ofensivei ce a urmat la Mărăști. Dar n-a fost nici o refacere de cadre, nici odihna în spatele frontului, ci o evacuare într-un spital improvizat de exantematici, între muribunzi vineți de suferință și fără nici o îngrijire.

Timp de șaisprezece zile s-a zbătut Grigore Nandriș între viață și moarte.

Din cătănia sublocotenentului Grigore Nandriș, Jurnalul său mai reține episodul „transformării pe loc în interpret la discuțiile cu comandanțamentul rus”, pentru a practica niște unități țariste, care se încăieraseră în urma unui joc de cărți, într-o zi tulbere din vara fierbinte a ofensivei românești de la Mărăști și a defensivei de la Mărășești. Comandanțul care-l trimitea pentru „împăciuire” la o casă din care încăeriații trăgeau asupra ostașilor români. Grigore Nandriș i-a răspuns cu dărzenia sa caracteristică în momente de decizii grave: „Nu ai dreptul să mă bagi în foc, ca să fiu împușcat ca un iepure, după ce am scăpat din tranșee și din exantematic. Refuz să mă apropie. Trageți asupra răzvrătiților!”.

Armatele țariste apoi și cele kerenschiste au părăsit frontul, silind România să încheie armistițiul și să accepte o pace înrobitoare, un adevărat dictat, care, spre norocul nostru, n-a fost adus la îndeplinire. Unitatea în care era mobilizat atunci a fost trimisă pe malul Nistrului, în satul Balamutova, ca să apere viață și avutul locuitorilor, lichidând jafurile și anarhia declanșate de dezertori.

În drum spre acest obiectiv, Grigore Nandriș s-a abătut pe la Mahala, să-și revadă părinții și surorile, care trăiseră anii de groază ai suspiciunilor și persecuțiilor jandarmeriei habsburgice, fiind nu odată amenințați cu confiscarea averii și deportarea, ca atâtea alții din toate straturile sociale românești bucovinene. În acest drum pe la satul natal, Grigore Nandriș a avut norocul să trăiască momentele de unirea Bucovinei cu Țara Românească.

Cantonamentul la Balamutova a durat până în vara anului 1919, când – demobilizat - Grigore Nandriș a revenit în București, spre a-și continua studiile. În toamna aceluiși an a fost numit profesor de limbă germană la liceul „Gheorghe Lazăr”, ocupând o catedră pendinte de lectoratul acelei limbi de la Facultatea de Litere, specialitatea filologie.

Studii de specializare, activitatea didactică și științifică

Pentru activitatea profesională, didactică și de cercetare, Grigore Nandriș

și-a ales filologia slavonă și limbile indo-europene, căutând să le aprofundeze cu specialiști reputați ai vremii. În acest scop a întreprins câțiva ani călătorii în alte țări, adâncindu-și și dezvoltându-și cunoștințele cu personalități de înaltă competență precum V. Vondrak și P. Kretschmer de la Viena, apoi cu Nitzch, J. Rozwadowski, J. Cheganowski, S. Wedkiewicz de la vechea Universitate jagellonă de la Cracovia. Un timp s-a oprit și la cea din Varșovia.

După doi ani de studii intense și trecerea colocviilor prevăzute pentru studiile de doctorat, în 1922 a fost distins de Universitatea din Cracovia cu titlul științific de doctor în filologie. Teza de doctorat, având ca temă „Aspectele verbale în evangheliarul slav de la Putna (sec. XIII – XIV)”, s-a bucurat de o apreciere deosebită în lumea științifică, de exemplu, din partea bine cunoscutului filolog francez A. Meillet, în „Bulletin de la Société de Linguistique” din Paris (1925).

Grigore Nandriș a fost numit imediat lector al Universității din Cracovia, dar după un an a plecat la Paris, ca membru al Școlii Române de la Fontenay aux Roses, înființată de Nicolae Iorga.

În capitala Franței și-a continuat studiile de filologi, L'École pratique des Hautes Études, precum și l'Ecole des Langues Orientales Vivante, având profesori specialiști renumiți: Gabriel Meillet, Mario Ragues, A. Mazon și alții, iar colegi la Școala Română pe academicianul istoric Const. C. Giurescu și pe istoricul P. P. Panaiteescu.

Rezultatul cercetărilor lui Grigore Nandriș în anii acestor studii a fost concretizat într-o serie de lucrări publicate la Cracovia, Paris, București și Cernăuți. Între ele se remarcă studiile asupra relațiilor moldo-ucrainene în general și concretizarea lor în folclorul ucrainean, precum și asupra unității lingvistice a popoarelor slave. Ultima lucrare, împreună cu alt studiu de lingvistică slavă au fost consemnate de reputatul specialist Kv. Sanfeld-Jensen, în revista „Linguistique Balcanique” din Paris.

Revenind din străinătate în 1925 Grigore Nandriș a fost numit profesor secundar la Școala Normală de învățători din Cernăuți, unde a funcționat numai un an, deoarece în 1926, a obținut prin concurs Catedra de filologie slavă de la Universitatea din Cernăuți. Deși avea titlul științific de doctor, în același an și-a trecut examenul de capacitate, cerut profesorilor secundari.

La 1 noiembrie 1926, Grigore Nandriș a fost numit profesor universitar la Universitatea din Cernăuți, Catedra de slavistică.

În 1929 a încercat, împreună cu un grup restrâns de intelectuali, să editeze un ziar românesc cotidian „Tribuna” care să nu fie legat de vreun partid politic, ca celelalte ziare românești din Bucovina și care să prezinte pulsul opiniei publice în toate domeniile din viață. Din păcate, acest ziar nu s-a putut menține, lipsindu-i baza financiară necesară.

În schimb, a reușit pe deplin și poate mai mult decât se așteptau cei mai optimiști, în acțiunea întreprinsă cu un grup de intelectuali bucovineni de a reînviora vechea instituție „Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, pe care a condus-o apoi un întreg deceniu spre realizări arătate la capitolul următor.

La un an după ocuparea catedrei universitare de la Cernăuți, Grigore Nandriș a fost rugat de Nicolae Iorga, care îl remarcase în anii neutralității după articolele publicate ca student și apoi la Școala Română din Franță, să conferențieze la festa „Casa Școalelor” din București și să-l invite la conferință pe Vasile Pârvan. Iorga, după ce a audiat conferința, i-a oferit lui Grigore Nandriș opera sa *Getica*.

În mai 1940, Gr. Nandriș a primit din partea Ministerului Învățământului și a celui a Propagandei, împreună cu profesorii Gh. Oprescu și Gh. Popa, însărcinarea

oficială de a pleca în Anglia pentru apărarea intereselor noastre naționale și a reprezenta știința și cultura românească. Grigore Nandriș și-a început misiunea prin organizarea unui ciclu de conferințe în Irlanda de nord. Războiul intrase în faza acută, iar peste o lună a început prăbușirea hotarelor țării, după care a urmat instaurarea dictaturii antonesciene, reorientarea politicii noastre externe și, peste un an, intrarea României în război.

Grigore Nandriș nu s-a mai putut întoarce acasă și un nou calvar al vieții sale a început. Cu dorul de țară, departe de rude, desprins de mediul în care a crescut și în care s-a dezvoltat, revărsând din plenitudinea cunoștințelor acumulate și din bogăția sa sufletească, a reînceput o nouă activitate didactică la Școala de limbi slavone și studii est-europene din cadrul Universității de la Londra, predând totodată cunoștințe de slavonă la Universitatea din Oxford și Cambridge. În 1947 devenind vacanță catedra de filologie slavonă comparată, Gh. Nandriș a fost considerat ca primul îndreptățit să o ocupe. În 1962 obține titlul de profesor universitar emerit.

Dar sănătatea sa era acum zdruncinată. Bolnav de cord și astmă, a fost silit să-și întrerupă cursurile un an, după care le-a reluat cu aceeași sărguință. În martie 1968 suferința l-a doborât. Internat la spitalul clinic „King College” din Londra, viața i s-a încheiat în ziua de 29 martie.

Înspire toamna aceluiasi an, soția sa a adus în țară urna cu cenușa defunctului și a depus-o în cripta familiară din cimitirul orașului Rădăuți, jud. Suceava, unde doamna Mabel Nandriș a revenit de multe ori.

În 1938, Grigore Nandriș s-a căsătorit la Cernăuți cu Mabel Vinifred Farley, fiică de profesor universitar din Londoderry, Irlanda de Nord, licențiată în litere și filozofie, cu specialitatea în limbile franceză și latină, absolventă a Universității Trinity College din Dublin. Cununia s-a desfășurat la biserică de la Palatul Mitropolitan din Cernăuți, mireasa trecând cu acest prilej la religia ortodoxă, cu numele de Maria.

Mabel Maria Nandriș desfășoară și în prezent o activitate publicistică în gazetărie și prin lucrări literare. Ea a tradus în engleză opera lui Ion Creangă, apărută într-o frumoasă ediție, în 1952, ilustrată de pictoriță de origine bucovineană Isidora Constantinovici, căsătorită a doua oară cu pictorul Vladimir Zagoronicov și decedată în orașul Graz din Austria. Mabel Nandriș a mai publicat în traducere *Prințesa mofturoasă* de Petre Ispirescu.

În familia soților Grigore și Mabel Nandriș s-a născut în 1940 un fiu, care a primit numele de Ion – în prezent doctor în arheologie, conferențiar la catedra de specialitate a Universității din Londra. Ion Nandriș a participat la Congresul internațional de istorie din București în 1980. El a vizitat pe mătușa sa Anița din Mahala, afirmând și prin aceasta atașamentul său pentru ascendenții români, după cum îl manifestă în mod concret pentru poporul și patria noastră.

Va urma...

UN SECOL AL ISTORIEI CONTEMPORANE – ROMÂNIA DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

**Alexandrina Cernov
Cernăuți**

Conferința internațională *România și evenimentele istorice din perioada 1914-1920. Desăvârșirea Marii Uniri și Întregirea României* a fost organizată sub Înaltul Patronaj al Președintelui României în 18 septembrie 2018. Acad. Victor Voicu, vice-președintele Academiei Române, a menționat în cuvântul de deschidere că această conferință „a fost gândită ca un eveniment-omagiu adus tuturor acelor care, acum o sută de ani, au contribuit la desăvârșirea statului național unitar român”. La această prestigioasă manifestare științifică au participat istorici din Europa și Statele Unite ale Americii, „care, prin anvergura viziunii lor”, au ilustrat importanța evenimentelor din perioada dintre 1914-1920 pentru istoria statelor europene. „Reflectarea în

spațiul cultural-istoric contemporan, a menționat acad. Victor Voicu în cuvântul de deschidere, a consecințelor evenimentelor în perioada vizată reprezentă puncte de reper, de reflectie și de interes constant nu numai pentru români, ci și pentru întreaga Europă”. Lucrările conferinței internaționale au fost publicate în cartea: *România și evenimentele istorice din perioada 1914-1920. Desăvârșirea Marii Uniri și Întregirea României*.

Acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, a punctat în alocuțiunea *Cum s-a făurit România modernă: Treptele edificiului național* etapele constituirii României moderne și premisele istorice ale formării României, constituirea României moderne (1821-1920), cadrul intern și internațional al Marii Uniri, frustrări ale vecinilor și rezoluția de la Alba Iulia. Sunt importante concluziile pe care le reproducem în continuare:

Cealaltă conflagrație, din anii 1939-1945, a fost mult mai distrugătoare și a adus unei părți substanțiale a europenilor nu democrație, ci totalitarism comunist. Harta cea nouă a continentului a fost trasată în 1945-1947, după voința marilor puteri învingătoare, iar de data aceasta Rusia (numită oficial Uniunea Sovietică) – deși crunt lovită de război – se afla, contrar

celor petrecute la 1918, între decidenții de bază. Odată cu trupele și tancurile sovietice, care ne-au ajutat la eliberarea de un anumit tip de totalitarism, au venit cu un nou tip de totalitarism, dictatura comunistă. Marile puteri învingătoare – mai ales SUA și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord – au agreat ideea „vârsării” mai micilor națiuni din est în spațiul dominat de Stalin și de sovietici. Prin aceste decizii comune sau luate de comun acord, România a pierdut în favoarea Uniunii Sovietice Basarabia, nordul Bucovinei, și ținutul Herța. Cadrilaterul era lăsat în componența Bulgariei. De la 296.000 km pătrați, România postbelică se reducea la 238.000 km pătrați, câtă are astăzi. Din 1991, la granița de est a României, mai există un stat românesc, numit Republica Moldova – partea principală a vechii Basarabii – cu limba oficială română, cu simbolul național reprezentat de tricolorul roșu-galben-albastru, cu moneda națională numită leu, cu poetul național Eminescu etc., toate la fel ca în România. În ciuda actualei situații grave și a unor evoluții sinuoase din trecut, acest stat are o majoritate absolută de limbă română, face parte din tradiția românească și exprimă valorile românești.

România este astăzi membră a Uniunii Europene, exprimă și apără tradiția istorică a bătrânlui continent, veghează asupra prezentului și pregătește viitorul tinerei generații...”. (p. 19)

Participarea unor istorici de notorietate de la diverse universități și instituții științifice din străinătate, care și-au prezentat în plen materialele în limba română, au, subliniat importanța faptelor istorice naționale. Sunt concluziile însăși titlurile comunicărilor participanților: prof. Michael Metzeltin membru titular al Academiei Austriece de Științe, membru de onoare al Academiei Române, *De ce a fost posibilă constituirea României? Devenirea României ca stat național*; prof. Jean-Paul Bled, Universitatea Sorbona din Paris, *Le journal de guerre du capitaine Marcel Fontaine*; prof. Francesco Guida, Universitatea din Roma, *Primul război mondial și o filieră istoriografică italo-romană*; prof. Hans-Christian Maner, Universitatea „Johanes Gutenberg” din Mainz, Germania, *Primul Război mondial în Ardeal și în România prin lenta unor militari și istorici din mediul german*; prof. Keith Hitchins, membru de onoare al Academiei Române, Universitatea din Illions, SUA, *Romanian Aspirations and American Policy: Ion I. C. Brătianu and Woodrow Wilson in Paris, 1919*; prof. Dennis Deletant, Universitatea din Huntington, Indiana, SUA, *Romania: Creating the*

nation-State, 1918 ad Beyond; prof. Paul Michelson, Universitatea din Huntington, Indiana, SUA, *Greater Romania and the Post- World War New Normal*; prof. Josef Wolf, Institutul pentru Istoria și Geografia Regională a Șvabilor Dunăreni, Tübingen, *Localități în schimbare. Remodelarea identitară a minorității germane din România după Primul Război Mondial, 1918-1922*; dr. Florian Kührer-Wielach, Institutul pentru Cultura și Istoria Germană din Sud-Estul Europei, Universitatea „Ludwig Maximilian” din München, *Viziunea de la Alba Iulia și realitatea interbelică. O perspectivă (trans)regională*.

În materialul prof. Michael Metzeltin se subliniază faptul că „bazele istoriografiei românești sunt puse de cronicarii moldoveni (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce) și munteni (Constantin Cantacuzino, Radu Greceanu, Radu Popescu) din secolele al XVI-lea și al XVIII-lea”. El subliniază că în perioada a mai multor secole „românii s-au străduit să se unească într-un popor, într-o națiune și au reușit să creeze un stat național constituțional, dezvoltând ca elemente fundamentale conștientizarea națională, teritorializarea, istoricizarea, standardizarea limbii, dezvoltarea literară, instituționalizarea, mediatisarea și internaționalizarea”.

S-a discutat și despre specificul actului Unirii Basarabiei și Bucovinei cu România, despre atitudinea minorităților naționale, germane, evreiești și rusești; conflictul dintre interesele naționale ucrainene și românești, probleme care se discută la diferite niveluri și astăzi.

Menționăm că tema Primului Război Mondial și a Unirii cu România a constituit tematica mai multor conferințe. În perioada 28-29 septembrie 2018 la Rădăuți și Cernăuți s-au desfășurat lucrările celei de a XXVI-a sesiuni anuale de referate și comunicări științifice, organizată de colaboratorii Institutului „Bucovina” din Rădăuți al Academiei Române, în parteneriat cu Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți. La 29 septembrie lucrările conferinței „Bucovina și bucovinenii. Un secol de la Marea Unire” s-a desfășurat în incinta Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, unde au susținut comunicări Alexandrina Cernov și Vasile Tărățeanu, membri de onoare ai Academiei Române, arhivistul cernăuțean Dragoș Olaru, profesorul și scriitorul Ion Filipciuc, istoricul Ștefan Purici, prorectorul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, cercetătorii științifici Harieta Mareci Sabol, Carmen Chasovschi, Elena Pascaniuc, Ovidiu Bătă, Carol Mohr, medicul Mihai Ardeleanu, prof. univ. Sanda-Maria Ardeleanu s.a. De remarcat că la lucrările conferinței au participat oameni de știință din Polonia, România, Ucraina și Germania. Comunicările științifice susținute de conferenția au cuprins o arie tematică deosebit de largă din istoria social-politică și cultural-științifică a Bucovinei.

CENTENAR SFATUL ȚĂRII, 1917 -2017

Dragoș Olaru*
Cernăuți

[*Centenar Sfatul Țării, 1917 -2017, Materialele Conferinței științifice internaționale, Chișinău, 21 noiembrie 2017, Coordonatori: prof. univ. dr. Gheorghe Cliveti, prof. univ. dr. Ioan Bolovan, conf. univ. dr. hab. Gheorghe Cojocaru, Chișinău, 2017]*]

Conferința științifică internațională „Centenar Sfatul Țării” s-a desfășurat la Chișinău în data de 21 noiembrie 2017 la împlinirea unui secol de la constituirea Sfatului Țării ca organism suprem legislativ reprezentativ al Basarabiei. Deși a activat o perioadă scurtă de timp (ceva mai mult de un an de zile) Sfatul Țării a exercitat totuși o influență decisivă asupra destinului istoric al Basarabiei, culminând, în fine, prin decizia de unire a Basarabiei cu țara-mamă România din 27 martie 1918. Ședința solemnă de inaugurare a conferinței s-a desfășurat în incinta Palatului Sfatului Țării (actualmente bloc de studii al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice), iar lucrările ei au continuat în incinta Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova.

Materialele acestui prestigios forum științific, atât comunicările cât și mesajele de salut, au fost reunite în volumul *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Centenar Sfatul Țării”, Chișinău, 21 noiembrie, 2017*, sub coordonarea prof. univ. dr. Gheorghe Cliveti, prof. univ. dr. Ioan Bolovan și conf. univ. dr. hab. Gheorghe Cojocaru. Volumul întrunește comunicările extinse ale participanților (în total peste 90 de referate și comunicări științifice), cercetători și cadre didactice din Republica Moldova, România, Federația Rusă, Ucraina și Letonia, reprezentând cele mai prestigioase școli ale științei istorice din țările respective.

Cartea la care ne referim este structurată în câteva capitulo, care, de fapt, reiau etapele desfășurării conferinței propriu-zise. După mesajele de salut (6) și comunicările în plen (4) urmează studiile și comunicările celor patru secțiuni ale conferinței:

I. *Statul modern român și Basarabia în secolul națiunilor și în anii Marei Război;*

II. *România din istoriile instrăinătate. Probleme ale mișcării de emancipare politică,*

* **Dragoș Olaru** – arhivist, publicist, s-a născut la 7 octombrie 1955 în comuna Ropcea din regiunea Cernăuți. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți (1973-1978). Între 1979 și 2015 funcționează ca cercetător științific la Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți. A contribuit cu texte la alcătuirea și editarea volumelor enciclopedice *Encyclopedie arhivisticii ucrainene* (Kiev, 1997), *Intelectualitatea ucraineană. Sec. XIX – începutul sec. XX*, (Kiev, 1998), *Îndrumar. Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți*, (Kiev, 2006). A publicat următoarele volume: *Vetre strămoșești. Ropcea, un sat din Bucovina la a 560-a aniversare* (Suceava, 2008); *Societatea Medicală „Isidor Bodea (20 de ani de activitate)*, (Cernăuți, 2016); *Traian Popovici – figură emblematică a Cernăuților*, studiu introductiv la cartea *Traian Popovici, Spovedania. Biografie. Mărturii* (Cernăuți, 2018). A fost membru fondator al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, secretar al comitetului de conducere în perioada 1996-1997. Pentru contribuția la dezvoltarea eminescologiei românești, Președintia și Ministerul Culturii al României i-au decernat medalia omagială „Eminescu” (2000).

- națională și culturală din Basarabia în contextul Revoluției Ruse;*
- III. *Unirea Basarabiei cu România: impact și consecințe. Făurirea Marii Uniri: interpretări și dezbatere istoriografice actuale;*
 - IV. *Perspective de valorizare a educației istorice prin abordarea științifico-metodologică a temei Sfatului Țării în contextul evenimentelor din anii 1917-1918 la orele de istorie.*

Comunicările în plenul conferinței au fost prezentate de acad. Alexandru Zub, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, filiala Iași (*Preludii la Marea Unire*), acad. Mihai Cimpoi, Academia de Științe a Moldovei (*Mișcarea culturală basarabeană – formatoare a ideii de Unire*), profesorul universitar dr. Gheorghe Cliveti, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, filiala Iași (*Diplomatică, război și pronunțări reprezentative în actele Marii Uniri – forța principiului național*) și conferențiarul universitar dr. hab. Gheorghe Cojocaru, Institutul de Istorie a AŞM (*Blocul Moldovenesc al Sfatului Țării, săritor al destinului Basarabiei*).

Problema unirii Bucovinei cu România este abordată tangențial în câteva comunicări ale participanților la Conferința de la Chișinău. O menționare aparte merită studiul realizat de pământeanul nostru dr. Constantin Ungureanu, colaborator științific coordonator la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei *Consiliul Național Român din Bucovina (toamna anului 1918)*. Studiul se referă la pretențiile teritoriale și proiectele de împărțire a Bucovinei la începutul Primului Război Mondial, constituirea și activitatea Consiliului Național Român, Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918.

Informații deosebit de prețioase pentru studierea problemelor de istorie locală a ținutului Hotin din nordul Basarabiei (astăzi raioanele Hotin, Securenii, Chelmenti și parțial Noua Sulită din regiunea Cernăuți) cuprind lucrarea profesorului universitar Valentin Tomuleț (Universitatea de Stat din Moldova) Ținutul Hotin în descrierea statistică militară rusă din 1825. Datele statistice, tabelele prezentate privind numărul populației pe localități, starea lor socială și etnică, numărul de case și vite, tipurile și suprafața loturilor cultivate au o valoare incontestabilă și prin faptul că ele se referă la o perioadă imediat următoare anexării acestui teritoriu al Moldovei de către Imperiul Rus.

Transilvania pe drumul unității naționale (de la revoluția din 1848 la Primul război mondial) este tema prezentată de profesorul universitar, dr. Ioan Bolovan de la

Universitatea „Babeş-Bolyai” și în care istoricul clujean prezintă un șir de documente privind exprimarea ideii de unitate națională la români în perioada anterioară anului 1918. Concluzia savantului este că „orice speculații pe tema aranjamentelor de culise de la Conferința Păcii de la Paris, a jocurilor de interes ale Marilor Puteri pălesc în fața realității, aceea care ni se relevă dacă dorim în toată plenitudinea ei prin mii și mii de documente ce atestă fără tăgadă starea de spirit a românilor din deceniile premergătoare anului astral 1918, dar și responsabilitatea, curajul și demnitatea unei generații de politicieni români care și-au asumat un proiect național”.

Conferențiarul universitar dr. Silvia Corlăteanu-Granciuc (Institutul de Istorie al AŞM), care este și secretarul științific al volumului prezentat de noi, se referă în comunicarea sa la *Problema Basarabiei în raporturile româno-italiene (1920-1927)*. Cercetătoarea, pe baza unor bogate referințe bibliografice, schizează drumul parcurs de Italia de la semnarea Tratatului de la Paris din 28 octombrie 1920 prin care era recunoscut dreptul istoric al poporului român asupra teritoriului dintre Prut și Nistru și până la ratificarea lui în anul 1927.

Comunicările prezentate în cadrul celor 4 secțiuni sunt însotite de textul Rezoluției conferinței prin care participanții „îndeamnă autoritățile de la Chișinău și București să aprecieze aniversarea Centenarului de la constituirea primului for legislativ al Basarabiei drept o importantă oportunitate de reconstituire a trecutului nostru în lumina adevărului istoric, de regăsire a valorilor noastre perene, ca o sursă inestimabilă pentru parcursul nostru de viitor, de educare în rândul tinerii generații a spiritului civic, identității și conștiinței naționale, pentru a asigura progresul general al poporului nostru”.

Volumul se încheie cu un impresionant album foto ce cuprinde atât imagini de epocă (demonstrație politică la Chișinău în susținerea Guvernului Provizoriu, demobilizarea trupelor ruse de pe Frontul Român, ostași ai Regimentului 1 Infanterie Moldovenesc și regimentul 2 Vânători ai Armatei Române, grupuri ai deputaților Sfatului Țării etc.), cât și aspecte de la Conferința științifică internațională.

Materialele Conferinței au apărut sub egida Academiei de Științe a Moldovei, Academiei Române, Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” la Chișinău.

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bukovina or relating to authors from Bukovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned. Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – 1 page) in Romanian and English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Texts in electronic format can be sent via e-mail as attached documents.

Articles that have not been drafted correctly in Romanian with all the necessary diacritical marks and handwritten texts and summaries will not be considered for publication. The drafting of manuscripts shall follow the standards laid out by the 2007 edition of *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, and the 2005 edition of *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, Editura Univers Enciclopedic. Proposed articles that have been wholly or partly published in other reviews and those that do not have the pertinent academic content and up-to-date and relevant bibliographical apparatus shall be rejected.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, indicating the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.

Photographs (illustrations, drawings, figures, tables) shall be produced using the appropriate computer programmes and shall be in black and white, with a contrast suitable for print publication. Abbreviations and acronyms shall be explained where they appear for the first time in the body of the text.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications (academic title, position, place of work, country, contact details: telephone, e-mail etc.), in order for these to be presented within the issue.

Acces online: www.icr.ro și www.bucpress.eu

The address of the editorial offices

Chernivtsi, Ukraine:

Alexandru cel Bun Publishing House,
str. Komarova 30/38

Tel.: 0038 0372/ 90 30 43

Tel. mobil Ukraine: +380 990 731 246; +380 068 086 5524

Editor-in-chief: Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

maringherman2014@gmail.com; cristina_2007cv@yahoo.com

Postal address: str. Komarova 30/38 (for „The Voice of Bukovina” review)
Chernivtsi, 58013, Ukraine

Bucharest, Romania:

The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bukovina” review),
Alleea Alexandru, nr. 38

011824 Bucharest, Romania

Project manager: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitați să ne trimită studii originale de istorie, literatură și cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparținând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferințe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însășite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25-30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word, 14 pt. Textele vor fi prezentate în format electronic (CD, stick) sau pot fi trimise prin e-mail, ca fișiere atașate.

Studiile care nu sunt tehnoredactate corect în limba română, cu semnele diacritice respective, cât și cele scrise de mână nu vor fi luate în discuție spre publicare. Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic. Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate parțial sau integral în alte reviste, cele care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conținutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari și va fi urmat de numele autorului și orașul de reședință. Referințele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind așezate la sfârșitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, indicând pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziția a doua. Este acceptată referirea în text la numele autorului amintit în bibliografie, cu indicarea anului apariției lucrării.

Fotografiile (ilustrațiile, desenele, figurile, tabelele) se vor realiza cu programe informaticce respective, în alb-negru, cu un contrast accesibil publicării. Abrevierile și acronimele se explică atunci când apar pentru prima dată în corpul textului.

Autorii sunt rugați de asemenea să ne transmită și câteva date esențiale despre activitatea lor științifică și publicațiile mai importante (titlul științific, funcția, locul de muncă, localitatea, țara, datele de contact: telefon, e-mail etc.), pentru a le prezenta la sfârșitul volumului.

Revista poate fi citită online pe: www.icr.ro și www.bucpress.eu

Adresele redacției:

Cernăuți, Ucraina

Editura *Alexandru cel Bun*

str. Komarova 30/38

Tel. 0038 372 / 90 30 43

Telefon mobil, Ucraina: +380990731246; +380 068 086 5524

Redactor-șef Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

maringherman2014@gmail.com; cristina_2007cv@yahoo.com

Adresa poștală: str. Komarova 30/38, (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Cernăuți, 58013, Ucraina.

București, România

Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Aleea Alexandru, nr. 38,

011824 București, România

Coordonator proiect: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

Bun de tipar: 2018
Apărut: 2018
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman